

Uhrauksen sukupolvi. Tutkimus albanian-
kielisten isien kotoutumiskokemuksista ja
lastenkasvatuksesta Suomessa

Merdiana Beqiri

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty
Valtiotieteellinen tiedekunta

Laitos – Institution – Department
Sosiaalitieteiden laitos

Tekijä □ – Författare – Author
Beqiri Merdiana

Työn nimi – Arbetets titel – Title
Uhrauksen sukupolvi. Tutkimus albaniankielisten isien kotoutumiskokemuksista ja lastenkasvatuksesta Suomessa.

Oppiaine – Läroämne – Subject
Sosiologia

Työn laji – Arbetets art – Level
Pro gradu

Aika – Datum – Month and year
Huhtikuu 2017

Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
103 + liitteet

Tiivistelmä – Referat – Abstract

Tutkielmassa selvitetään Kosovosta Suomeen 1990-luvun aikana pakolaisina saapuneiden albaniankielisten isien kokemuksia ”uhrauksen sukupolvena”. Tämä määritelmä perustuu Karl Mannheimin käsitykseen kokemuksellisista sukupolvista. ”Uhrauksen sukupolvi” on joutunut pakolaisuutensa myötä tekemään uhrauksia niin henkilökohtaisella tasolla kuin oman perheen kannaltakin. Tutkielman pyrkimyksenä on selvittää tehtyjen uhrausten vaikutuksia miehiin itseensä ja heidän isän rooliin. Lisäksi tutkielma pyrkii ymmärtämään, miten muuttaminen Suomeen on vaikuttanut isien lastenkasvatustapoihin ja mitä näkemyksiä heillä on kotoutumisesta Suomeen. Maahanmuuttajaisien pakolaisuuskokemuksiin, kotoutumiseen tai lastenkasvatustapoihin liittyviä kokemuksia on Suomessa tutkittu hyvin vähän.

Tutkimusaineisto koostuu yhdeksästä puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Aineisto on hankittu osana Nuorisotutkimusverkoston koordinoimaa hanketta *Generational negotiations, social control and gendered sexuality* (GENESO). Aineiston analyysissä on käytetty teemoitteluun ja tyypittelyyn keskittyvää sisällönanalyysia.

Tutkielmassa selviää, että miesten henkilökohtaiseen identiteettiin merkittävimmin vaikuttaneet uhraukset ovat luopuminen omasta unelma-ammattista tai työnteosta. Näiden myötä miesten sosiaalinen asema on muuttunut ja heidän itsetuntonsa on laskenut. Perheen kannalta merkittävä uhraus on ollut erkaantuminen kotimaan tutusta sosiaalisesta verkostosta, minkä seurauksena vanhemmat ovat jääneet lastenkasvatuksessa ilman tukea. Isät ovat Suomessa joutuneet usein pohtimaan sitä, mitä asioita lastenkasvatuksessa on sopivaa sopeuttaa suomalaisesta kulttuurista itselle ja mitä taas säilytetään kotimaan kulttuurista. Rajojen asettaminen on hankalaa, ja siihen vaikuttavat niin vanhempien omat toiveet ja periaatteet kuin kotimaan ja vastaanottajamaan toisistaan risteävät odotukset vanhempia kohtaan. Kotoutuminen näyttäytyy tutkielmassa jatkuvana kaksisuuntaisena prosessina, joka sisältää osallistumisen yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin samalla, kun säilytetään oma äidinkieli ja kotimaan kulttuuri. Pelkästään työllistyminen ei riitä kotoutumiseen, vaan se on moniulotteisempi ja pitkäkestoisempi prosessi, joka ei välttämättä koskaan ole ”valmis”.

Johtopäätöksinä esitetään, albaani-isät ovat henkisesti hyvin sitoutuneita perheeseen. Perheen mukanaolo Suomessa on erittäin olennaista isien kotoutumisen ja henkisen hyvinvoinnin kannalta. Olisi tärkeää, että maahanmuuttajaisät sisällytettäisiin perhepoliittisesti paremmin lasten elämään myös kodin ulkopuolella, jotta he eivät jäisi lasten elämästä ulkopuolelle. Tilanteessa, jossa lapset kotoutuvat vanhempia nopeammin, isät säilyttävät tärkeytensä lasten elämässä pitämällä heidät yhteydessä omaan etniseen taustansa ja pyrkivät itsekkin pysymään hyvin perillä Suomen tapahtumista. Lasten kotoutuminen on isille tärkeämpää kuin oma kotoutuminen, ja siksi vanhemmuus toimii heille yhteiskunnallisena osallistumisena, kun he pyrkivät kasvattamaan ”kunnan kansalaisia” Suomen valtiolle. Lasten menestys Suomessa voisi hyvittää kaikki uhraukset, jotka isät ovat tehneet pakolaisuuden myötä.

Avainsanat – Nyckelord – Keywords

maahanmuuttajaisuus, lastenkasvatus, kotoutuminen, Kosovo, pakolaisuus, uhraukset, etnisyyys

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Tutkimuksen tausta	8
2.1 Entinen Jugoslavia ja sen hajoaminen.....	8
2.2 Kosovon konfliktiajat	9
3 Maahanmuuttajat kotoutumassa	13
3.1 Pakolaisuus, etnisyys ja rasismi	13
3.2 Objekttiivinen kotouttaminen, subjektiivinen kotoutuminen	17
3.3 Uhraus sukupolvikokemuksena	19
4 Kohteena perheet, miehet ja isyys	22
4.1 Perheitä koskevia tutkimuksia.....	22
4.2 Isyyttä ja sukupuolta koskevia tutkimuksia	27
5 Tutkimuksen toteutus	32
5.1 Haastateltavien valinta.....	33
5.2 Haastattelujen toteutus ja isien profiilit.....	34
5.3 Tutkimusetiikan ja oman position pohdintaa.....	38
5.4 Aineiston analyysi	42
6 Sukupolvikokemus: uhrauksen sukupolvi	43
6.1 Pako kotimaasta ja asettuminen Suomeen	44
6.2 Uhraukset.....	48
6.2.1 Ammatin vaihtuminen tai jatkaminen.....	53
6.2.2 Työnteosta luopuminen	58
7 Erityinen maahanmuuttajaisuus	61
7.1 Kotoutuminen Suomeen.....	62
7.2 Isänä kotimaassa ja Suomessa	65
7.3 Isien ilot, huolet ja haasteet “vieraassa maassa”	71
7.3.1 Monikulttuurisuuden kohtaaminen.....	75
7.3.2 Pelko lasten assimiloitumisesta	78
7.3.3 Ylpeydenaiheet lastenkasvatuksessa	84
8 Yhteenvedo ja johtopäätökset	86
Lähteet	93
LIITE 1. Haastattelukutsu	0
LIITE 2. Albaniankielinen suostumuskirje	0

1 Johdanto

Tämän tutkielman otsikossa oleva “uhrauksen sukupolvi” on suora lainaus yhden haastateltavani puheesta. Albaniaksi *gjenerata e sakrificës* sisältää Kosovosta kotoisin olevia albaanimiehiä, jotka ovat paenneet kotimaasta Suomeen pakottavan tilanteen seurauksena. He ovat ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia. Pakenemisen taustalla on oman hengen pelastaminen, mutta erityisesti myös perheen pelastaminen, paremman tulevaisuuden turvaaminen sekä Kosovoon jääneen perheen auttaminen Suomesta käsin. Pakenemisen myötä he, miehenä ja isänä, uhrasivat monta itselle tärkeää asiaa, mutta uuteen maahan asettumisen myötä he saavuttivat lisäksi paljon hyvää. Toisaalta suomalainen kotoutumisprosessi ja lasten kasvattaminen uudessa ympäristössä ovat tuoneet myös uudenlaisia haasteita tämän sukupolven elämään. Näitä “uhrauksen sukupolven” liittyviä kokemuksia haluan tuoda esille tässä tutkielmassa, jossa tutkimuskohteena ovat albaniankieliset miehet, joiden isyys on alkanut jo kotimaassa ja, joiden lastenkasvatus on jatkunut 1990-luvulla tapahtuneen pakolaisuuden jälkeen uudessa maassa.

Kyseessä on pro gradu –tutkielma, joka asettuu tieteellisesti sosiologiseen maahanmuutto-, perhe- ja sukupuolitutkimuksen kenttään. Tutkielman pyrkimyksenä on selvittää, mitä uhrauksia pakolaisuus on vaatinut miehiltä ja miten nämä uhraukset ovat vaikuttaneet miehiin itseensä, heidän isän rooliinsa sekä lastenkasvatustapoihinsa. Tutkielman kiinnostuksen kohteena on myös Suomeen kotoutumisen vaikutukset isänä olemiin ja perheen sukupolvien väleihin. Kotoutumisprosessi on tuonut uusia haasteita elämään ja isyyteen, ja niitä on mielenkiintoista tarkastella nimenomaan isien omien kokemusten ja lastenkasvatukseen kuuluvien odotusten, ilojen sekä huolien ja haasteiden kautta. Haastateltavat itse käyttävät kotoutumisesta albaniankielessä yleisesti käytössä olevaa ilmaisua *integrim*, joka on vieraskielinen lainaus englanninkielisestä sanasta *integration*. Itse olen päättänyt puhua tutkielmassani suomeksi kotoutumisesta, vaikka vaihtoehtoina olisivat esimerkiksi myös käsitteet integroituminen tai sopeutuminen (ks. luku 3.2).

Tutkimuskohteenani on vain yksi etninen ryhmä. Yhden vähemmistöryhmän tutkiminen on yhtä arvokasta kuin useiden vähemmistöryhmien tutkiminen kerralla tai eri ryhmien vertailu toisiinsa. Se lisää ymmärrystä eri maahanmuuttajaryhmien moninaisuudesta sekä

sisäisestä erityisyydestä. Samalla se saattaa lieventää yleistä tapaa nähdä kaikki maahanmuuttajat homogeenisina. (Alba et al. 2011, 446; Alitolppa-Niitamo 2010, 52.) Maahanmuuttajien kotoutumisessa on todettu eroja eri etnisten ryhmien välillä (Mammon 2010, 95), mikä korostaa entisestään vain tiettyjen ryhmien tutkimisen tärkeyttä.

Miksi päädyin valitsemaan tutkimuskohteekseni juuri Kosovon albaanit? Ensinnäkin, olen itsekin taustaltani Kosovon albaani, joka on tullut Suomeen 1990-luvun alkupuolella perheen kanssa pakolaisena, ja vanhempani kuuluvat määrittelemääni “uhrauksen sukupolveen”. Tämä on lisännyt henkilökohtaista kiinnostustani aihetta kohtaan. Valintaani vaikutti kuitenkin vielä enemmän se, että albaanit ovat mielenkiintoinen vähemmistöryhmä Suomessa, jota ei ole tutkittu paljon suomalaisissa maahanmuuttajatutkimuksissa (poikkeuksena esim. Säävälä 2009). Suomalaiset maahanmuuttajaryhmiä koskevat tutkimukset ovat useimmiten keskittyneet somaleihin (esim. Pirkkalainen ym. 2016; Mubarak ym. 2015; Degni ym. 2006; Alitolppa-Niitamo 2000) ja venäläisiin (esim. Laamonen 2011; Jasinskaja-Lahti 2007; Liebkind ym. 2004). Muualla maailmassa albaaneja on kuitenkin tutkittu enemmän. Tutkimuksia on tehty esimerkiksi kotoutumisen, pakolaisuuden, transnationaalisuuden sekä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta (ks. esim. Mai & Schwander-Sievers 2010; Heigl et al. 2010; Weine et al. 2005; Abiri 2000). Kyseiset tutkimukset sijoittuvat useimmiten sosiaali-, kulttuuri- ja politiikkatieteiden kentälle.

Albaanit ovat suhteellisen pieni vähemmistöryhmä Suomessa. Albanian kieltä äidinkielenään puhuvia kaikenikäisiä miehiä ja naisia on Suomessa ollut vuonna 2015 yhteensä 9 233. Tästä luvusta miehiä on 5 089 ja naisia 4 144, mikä osoittaa sen, että albaniankielinen väestö Suomessa on melko tasainen sukupuolijakautumaltaan. (Tilastokeskus 2015.) Kosovon albaaneja on tullut kahdessa eri muuttoaallossa 1990-luvulla pakolaisena Suomeen. 90-luvun puoliväliin saakka albaanit pakenivat Kosovosta poliittista ja taloudellista sortoa, kun taas vuosina 1998–1999 tänne tuli toinen, suurempi ja edellistä traumatisoituneempi, pakolaisjoukko Kosovosta. Silloin Kosovon sota oli syttynyt. Tutkimustulokset ovat osoittaneet viitteitä siitä, että ensimmäisen pakolaisaallon mukana tulleiden joukossa on enemmän koulutettuja ja kaupunkilaisia albaaneja kuin varsinaisen sodan aikana tulleiden. (Säävälä 2007, 71.)

Maahanmuuttajia koskevat puheet esimerkiksi mediassa tai arkipuheessa perustuvat usein ennakko-oletuksiin sekä stereotypioihin ja eroavat suomalaisia koskevista puheista. Esimerkiksi maahanmuuttajanaisia saatetaan pitää kulttuurinsa ja yhteisönsä miesten alistamina, kun taas maahanmuuttajamiehistä puhutaan usein rikollisuuden ja uhkatekijöihin liittyvien teemojen kautta. Suomalaisia naisia sen sijaan kuvaillaan vahvuuden ja itsenäisyyden termein, kun taas miehiä pidetään vastuunkantajina ja naisten puolustajina. (Keskinen, Vuori & Hirsiaho 2012; Honkasalo 2011, 29.) Laura Huttusen (2004, 145–147) mukaan erityisesti islaminuskon kulttuureista tulevien miesten oletetaan herkästi alistavan vaimojaan, mikä on vain yksi niistä ennakkoluuloista, joita islaminuskoiset maahanmuuttajamiehet kohtaavat Suomessa. Enemmistö Kosovon albaaneista on muslimeja (Duijizingz 2000), joten tällaiset ennakkoluulot koskevat albaanimiehiäkin. Tästä syystä koen, että miesten omasta näkökulmasta tarvitaan enemmän tutkimustietoa. Samalla muslimien moniäänisyys tulee näkyvämmäksi tämän tutkimuksen avulla.

Syy, miksi haluan tutkia nimenomaan isiä, on se, että Suomessa on tutkittu maahanmuuttajista enimmäkseen perheitä yhdessä, pariskuntia, naisia ja nuoria (ks. esim. Honkasalo 2011; Martikainen & Haikkola 2010; Marjeta 2000; Tiilikainen 2003), mutta todella vähän maahanmuuttajaisiä. Se voi johtua siitä, että naisten ja äitien uskotaan kokevan maahanmuuton haasteellisempänä kuin muiden perheenjäsenten, koska heillä ei ole uudessa maassa samanlaista tuki- ja lähiverkostoa kuin kotimaassa. Uusi kotimaa saattaa esimerkiksi patistaa töihin tai kielikurssille, kun päiväkodit ja koulut hoitavat lapset, ja tämän pelätään aiheuttavan naisissa haasteita. (Säävälä 2009, 5.) Maahanmuuttajanaisten kokemuksia esimerkiksi kotoutumisesta, väkivallasta, työllistymisestä, yhdistystoiminnassa mukana olemisesta ja lasten päivähoidosta on tutkittu varsin usein (ks. esim. Järvenpää 2014; Mela 2013; Tiilikainen & Martikainen 2007). Sukupuolinäkökulmasta on tehty myös miehiä ja poikia käsitteleviä maahanmuuttotutkimuksia, vaikkakin verrattain huomattavasti vähemmän (ks. kuitenkin Ebot 2016; Puhakka-Tanke 2014; Hautaniemi 2004; Juntunen 2000).

Ilmiö on yleisesti ottaen sama myös suomalaisia koskevissa vanhemmuustutkimuksissa: miehet osallistuvat tutkimuksiin harvemmin kuin naiset. Perheisiin, kotiin ja lastenkasvatukseen liittyviin tutkimuksiin päätyy yleensä ottamaan osaa juuri naiset, jolloin miesten näkökulma jää pimentoon. Viime vuosina tätä on kuitenkin pyritty muuttamaan ja miesten ääni on yritetty saada enemmän kuuluviin myös perheitä koskevissa tutkimuksissa.

Esimerkiksi se, että tutkimus rajoitetaan koskemaan pelkästään isiä, on saanut isät osallistumaan innokkaammin tutkimuksiin ja kertomaan avoimemmin kokemuksistaan ja ajatuksistaan. (Mykkänen & Aalto 2010, 45–46.)

Pakolaistaustaiset maahanmuuttajaisät ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä miehet ovat saattaneet menettää pakolaisuuden myötä paljon asioita. Ne ristiriidat, jotka aiheutuvat koetusta vastuusta perheen pärjäämisestä, koti- ja vastaanottajamaan yhteisön odotuksista sekä omista toiveista ja tavoitteista voivat saada miehet päättämään ratkaisuihin, jotka eivät välttämättä ole heille henkilökohtaisesti mieluisimpia. Tällaisia ratkaisuja ovat esimerkiksi luopuminen omasta unelma-ammattista perheen elannon vuoksi tai jotkin valinnat lastenkasvatuksessa, joita ei olisi välttämättä tehty vielä kotimaassa asuessa. (Peltola 2014.) Tutkimustulokset ovat myös osoittaneet, että auktoriteetin ylläpitäminen perheessä saattaa kärsiä, jos vanhemmat eivät onnistu kotoutumaan samaan tahtiin kuin lapset (ks. esim. Portes & Rumbaut 2001; Tiilikainen 2003; Alitolppa-Niitamo 2010). Patriarkaalisisissa kulttuureissa tämä voi tuntua erityisen raskaalta juuri miehille.

Tutkielman tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin: mitä uhrauksia pakolaisuus on vaatinut albaniankielisiltä perheellisiltä miehiltä ja millaisia seurauksia näillä uhrauksilla on ollut heidän elämäänsä? Ensimmäisellä kysymyksellä pyrin tarkastelemaan miehiä ja selvittämään, mitä miehet ovat uhranneet pakolaisuuden myötä ja mitä syitä näiden uhrausten taustalla on. Toisen tutkimuskysymykseni avulla pyrin analysoimaan isiä osana heidän omia pienyhteisöjään eli perheitään, ja selvittämään, miten miesten vanhemmuus mahdollisesti muuttuu kotoutumisprosessin aikana. Miten muuttaminen Suomeen on vaikuttanut miesten isän rooliin ja lastenkasvatustapoihin? Tämä kysymys auttaa tunnistamaan erityisesti maahanmuuttajaisyydessä kohdattuja haasteita ja iloja, sekä sitä, miten lasten kasvattaminen uudessa kulttuurissa mahdollisesti muokkaa isänä olemista. Kolmanneksi olen kiinnostunut selvittämään isien omia näkemyksiä ja kokemuksia kotoutumisesta. Mitä kotoutuminen merkitsee tutkimuskohteena oleville isille?

Tutkielma etenee niin, että luku 2 sisältää Kosovon historian esittelyä ja tarjoaa tietoa entisestä Jugoslaviasta sekä Kosovon sodasta. Mitkä tekijät johtivat siihen, että Suomeen on tullut 1990-luvulla paljon pakolaisia Kosovosta? Luvun tarkoituksena on tarjota lukijalle taustatietoa, jonka avulla muut luvut ovat helpommin ymmärrettävissä. Luvussa 3

määrittelen tutkimuksen kannalta olennaisia maahanmuuttajia koskevia käsitteitä. Avoinmuuden takaamiseksi esittelen mahdollisia lähestymistapoja käyttämiini käsitteisiin ja selitän, mistä näkökulmasta käytän itse kyseisiä käsitteitä tutkielmassa. Tutkimuksen pääkäsitteet ovat uhraus, kotoutuminen ja sukupolvikokemus. Maahanmuuttajiin liittyvien käsitteiden määrittelyn jälkeen esittelen luvussa 3 vielä näitä tutkimuskysymysten vastaamisessa hyödynnettyjä teorioita. Tutkimukseni nojaa teoreettisesti juuri uhrauksen ja kotoutumisen tematiikkaan sekä Karl Mannheimin (1952) näkemykseen sukupolvikokemuksista. Luvussa 4 on luvussa lisäksi miehiin, isiin ja perheisiin liittyviä tutkimuksia ja teorioita.

Luvussa 5 kerron, miten olen käytännössä toteuttanut tutkimuksen. Ensin esittelen keräämäni aineiston ja selitän miten haastateltavat valikoituivat, miten toteutin haastattelut ja millainen haastateltavien profiili on. Tämän jälkeen analysoin eettisyyden periaatteen toteutumista tutkimuksessa. Luvun lopuksi esittelen käyttämäni analyysimenetelmät. Luvut 6 ja 7 ovat analyysilukuja. Ensimmäisessä analyysiluvussa pääpaino on pakolaisuuden myötä tehdyissä uhrauksissa ja niiden seurauksissa miesten elämään. Aloitan luvun kertomalla ensin siitä, millaiset tekijät ylipäätään johtivat siihen, että isät pakenivat Kosovosta. Siitä etenen kertomaan haastateltavien ammatillisista kokemuksista. Suurimmalle osalle heistä oman unelma-ammatin menettäminen tai työttömäksi jääminen ovat yksi merkittävimmistä uhrauksista, joita pakolaisuudesta seurasi. Toinen analyysiluku keskittyy isien kotoutumiskokemuksiin Suomessa sekä asioihin, jotka ovat täällä tulleet tärkeiksi etnisen identiteetin kannalta. Luvun pääpaino on suomalaisen kulttuurin vaikutuksista haastattelemini isien lastenkasvatukseen. Lisäksi esille tulevat haastateltavien näkemykset kotoutumisesta ja siitä mitä kotoutuminen heille merkitsee. Uhrauksen ja kotoutumisen kokemukset esiintyvät molemmissa analyysiluvuissa, mutta kuitenkin niin, että ensimmäisessä luvussa pääpaino on uhrauksissa ja toisessa luvussa kotoutumisessa. Yhteenveto ja johtopäätökset -luvussa toistan tiivistetysti tutkimukseni tulokset ja tarkastelen sitä, miten olen onnistunut vastaamaan aineistolla tutkimuskysymyksiin. Esittelen myös ehdotuksia siitä, miten aihetta voisi tutkia lisää.

2 Tutkimuksen tausta

Tässä luvussa kerron haastateltavieni pakoon lähtemisen taustalla olleista syistä. Jotta Kosovon sodan ja epävakaa tilanteen voi ymmärtää paremmin, olen esitellyt aluksi suppeasti entisen Jugoslavian historiaa. Jugoslavian hajoamisesta etenen itse Kosovon kriisiin luvussa 2.2. Kaikki tutkimuksessani haastatellut miehet ovat eläneet Kosovossa jo silloin, kun se oli osa entisen Jugoslavian tasavaltaa, minkä vuoksi koen tärkeäksi kurottautua historiassa hieman pidemmällekin. Haastateltavani ovat eläneet lapsuutensa ja nuoruutensa entisessä Jugoslaviassa, kouluttautuneet siellä ja työskennelleet eri paikoissa liikkuen vapaasti maasta toiseen. Nykyään Kosovon väestön todellisuus on toinen: Kosovon kansalaisilla ei ole viisumivapautta, joten heidän liikkumisensa maan ulkopuolelle on hyvin rajoitettua (ks. esim. Kostovicova 2013).

2.1 Entinen Jugoslavia ja sen hajoaminen

Jugoslavian kuningaskunta perustettiin ensimmäisen kerran ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Tällöin kyseessä oli serbialaisten, kroatialaisten ja slovenialaisten välinen kuningaskunta. Toisen maailmansodan aikana tämä kuningaskunta hajosi sellaisenaan ja Jugoslavian valtaan nousi tunnettu kommunistijohtaja Josip Broz Tito (s. 1892–1980). Jugoslaviasta tehtiin tällöin liittotasavalta, johon yhdistettiin Serbian, Kroatian ja Slovenian lisäksi Bosnia-Hercegovina, Makedonia ja Montenegro. Kosovo oli tällöin Serbiaan kuuluva autonominen maa. Titon johtamana Jugoslavian agenda ei ollut etninen vaan poliittinen. (Salmensivu 2001, 38.) Titon hallinnoimana entinen Jugoslavia vaikutti länsimaalaisten silmin hyvin sivistyneeltä valtiolta. Jugoslaviaa pidettiin vielä 1980-luvulla menestyneenä kommunistisena maana, jonka kansalaisilla oli vapautta matkustaa ja jolla oli taloudellista menestystä. (Griffiths 1999, 3–6.) Jugoslavian pyrkimyksenä siihen aikaan oli liittää eri maat yhteen ja ansaita yhdessä alueellinen itsemääräämisoikeus ilman, että jokin siihen kuuluvista tasavalloista olisi vahvempi kuin toinen (Hasani 2001, 98).

Jugoslavian liittovaltiot erosivat kuitenkin toisistaan niin etnisyydeltään kuin uskonnoltaan. Sloveniassa ja Kroatiassa enemmistö kansasta on uskonnoltaan katolilaisia, kun taas serbialaisista, montenegrolaisista ja makedonialaisista enemmistö kuuluu ortodoksiseen kirkkoon. Bosnialaiset ja albaanit ovat suureksi osaksi islaminuskoisia. Albaaneista pieni

vähemmistö on myös ortodokseja ja katolilaisia. (Nation 2003, 5–6.) Bosnialaisten ja albaanien islaminuskaisuus oli seurausta ottomaanien pitkäkestoisesta vallasta alueella (Toikkanen 2005, 10–11).

Titon kuolema vuonna 1980 sekä 1980-luvun lopun taloudelliset ongelmat saivat aikaiseksi sen, että Jugoslavian liittovaltioiden yhtenäisyys alkoi rapistua ja etniset konfliktit liittovaltioiden välillä nousivat pintaan (Griffiths 1999; Sekulic 1997, 174). Kommunismin sijaan Jugoslaviassa alettiin yhä enemmän ihannoida demokraattista hallintoa, ja etenkin Slovenialla ja Kroatialla oli siihen aikaan vahvoja itsenäistymishaluja. Suunta oli sama kuin muualla Euroopassa: samanaikaisesti esimerkiksi Berliinin muuri kaadettiin ja Saksa yhdistyi vuonna 1990. (Griffiths 1999, 3–6; Suomen YK-liiton www-julkaisu 2013.) Kehitys kohti liberalismia alkoi ensin Sloveniassa ja seurasi pian myös Kroatiassa. Serbiassa sen sijaan suunta oli päinvastainen: Jugoslavian toivottiin lähentyvän ennemmin idän suuntaan Neuvostoliiton kanssa kuin muun Euroopan kanssa. (Sekulic 1997, 175.)

Slobodan Milosevic (s. 1941–2006) valittiin Serbian presidentiksi vuonna 1989, ja koska Serbia oli Jugoslavian suurin tasavalta, Milosevic pyrki lisäämään Serbian poliittista valtaa Jugoslavian sisällä. Jugoslavian hajoaminen oli kuitenkin tässä vaiheessa jo alkanut. Milosevic yritti aseellisten serbijoukkojen avulla estää Sloveniaa ja Kroatiaa itsenäistymästä, mutta ei onnistunut siinä. Tällöin Jugoslaviassa alkoi hajoamissotien vuosikymmen, joiden seurauksena Jugoslaviasta erosivat pikkuhiljaa kaikki valtiot. (Suomen YK-liitto 2013.)

2.2 Kosovon konfliktiajat

Tämän tutkimuksen kohteena ovat Kosovosta kotoisin olevat isät, jotka ovat etnisyydeltään albaaneja. Selittääkseni hieman Kosovon yhteyttä Albaniaan, joudun palaamaan historiassa vielä kauemmas ennen Jugoslavian aikoja, ottomaanien aikaan. Ottomaanien vallan alla Kosovo kuului virallisesti Albanian silloiseen valtiomuotoon. Albanian rajat olivat silloin laajemmat kuin nyt, sillä Kosovon alueen lisäksi siihen kuului nykyisiä alueita Makedonian länsiosista, Montenegron eteläosista ja Kreikan pohjoisosista, kunnes ne valittiin pois Albanialta. (Babuna 2000, 67–68; Judah 2001, 8.) Näillä alueilla on tänäkin

päivänä albaanienemmistöisiä kaupunkeja. Serbit valtasivat Kosovon Albanialta. Kun Albania itsenäistyi vuonna 1912, se oli alueellisesti puolet pienempi valtio kuin ennen Balkanin sotia. Albaanien vahvaa nationalismin tunnetta on selitetty sillä, että albaanit ovat joutuneet näiden valloitusotien myötä jakautumaan ympäri Balkania. Kansallinen identiteetin tunne kuitenkin säilyi huolimatta siitä, että albaanit asuivat hajallaan toisistaan ja uskoivat eri uskontoihin. (Babuna 2000, 68.)

Kosovo, albaanienemmistöisine kansoineen, määrättiin Titon johtokaudella Jugoslaviassa vuoden 1974 perustuslaissa itsehallinnolliseksi alueeksi. Serbien mielestä perustuslaissa Kosovolle annetut oikeudet olivat liikaa, kun taas Kosovon albaanit eivät olleet tyytyväisiä autonomiaan, koska heidän toiveenaan oli Kosovon itsenäistyminen. Tilanne kuitenkin paheni huomattavasti vasta, kun vuonna 1989 Serbian uusi presidentti Slobodan Milosevic poisti Kosovolta nämä perustuslailliset oikeudet ja peruutti sen itsehallinto-oikeuden. (Freedman 2000, 345–346.) Milosevicin hallitus julkaisi tällöin poikkeustilan Kosovoon (Bloom et al. 2006, 430).

Poikkeustilan aikana Kosovon albaaneilta vietiin oikeudet albaniankieliseen koulutukseen samoin kuin tiedotusvälineisiin. Monien albaanien työpaikkoja lopetettiin, oppilaitoksia suljettiin ja kiinteistöjen omistamista ja myymistä vaikeutettiin. Serbialaiset mediatoimittajat valtasivat albaniankieliset lehdet, radion sekä television (Säävälä 2007, 71; Vickers 1999, 216). Toisin sanoen, Kosovossa alkoi tällöin serbien harjoittama etninen puhdistus, jonka kohteena olivat maan enemmistökansa, albaanit. (Freedman 2000, 345–346. Ks. myös Malcolm 1998.) J.D. Bloom ja kumppanit (2006) kertovat artikkelissaan, miten silloinen työtilanne Kosovossa näyttäytyi terveydenhuollon alalla. Terveydenhuollosta irtisanottiin vuonna 1991 niin paljon etnisiä albaaneja, että vaikka Kosovon kansa jakautui 82-prosenttisesti albaaneihin ja 10-prosenttisesti serbeihin, julkisissa terveydenhuoltolaitoksissa työskentelevistä ihmisistä vain alle viisi prosenttia olivat albaaneja. Tähän albaanit reagoivat avaamalla yksityisiä terveydenhoitoklinikoita salaa serbeiltä. (Mt., 430.)

Myös albaanien koulunkäyntiä Kosovossa hankaloitettiin irtisanomalla tuhansia albaanitaustaisia opettajia työstään, kun he esimerkiksi osallistuivat albaanien mielenosoituksiin tai eivät suostuneet poistamaan opetussuunnitelmastaan albaanien historiaa ja kirjallisuutta. Serbit erottivat serbi- ja albaanioppilaat toisistaan paitsi luokkahuoneissa, myös

esimerkiksi kieltämällä samojen vessojen käytön. Serbien hallinnoima valtio ei maksanut palkkaa albaanitaustaiselle hoitohenkilökunnalle tai opettajille. Ne, jotka vielä harjoittivat ammattiaan, saivat palkkansa silloisen presidentti Ibrahim Rugovan (s. 1944–2006) johtamalta LDK-puolueelta. Puolue keräsi Kosovon diasporalta kolme prosenttia veroa kotimaahan. Tämän osuuden maksaminen perustui vapaaehtoisuuteen. Kun albaanilasten pääsy julkisiin kouluihin tehtiin hankalaksi, albaanit alkoivat salaa järjestää kotikouluja. Diasporassa asuvan väestön maksamat kolmen prosentin verot mahdollistivat yli 400 000 lapsen koulunkäynnin. Opettajat olivat kuitenkin tämän salaisen työnsä vuoksi vaarassa: Serbian poliisi pidätti ja pahoinpiteli jatkuvasti albaniankielisen kotiopetuksen järjestäjiä. (Malcolm 1998, 349.)

Vuoteen 1993 mennessä Kosovosta oli paennut tämän tilanteen johdosta 368 000 albaania (Malcolm 1998, 353). Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannan mukaan Suomessa on ollut vuonna 1992 rekisteröityneenä yhteensä 174 albaniankielistä henkilöä, mutta jo vuonna 1993 tässä luvussa tapahtui suuri muutos, kun albaniankielisen väestön määrä nousi 1 748:aan. Tämä kertoo siitä, että myös Suomessa on ollut huomattavissa pakolaismäärän nousua Kosovossa tapahtuneiden etnisten sortojen seurauksena. (Tilastokeskus 2015.)

Turhautuneena, albaanit päättivät, että serbien etnistä sortoa vastaan on taisteltava aseellisesti. Kosovon vapautusarmeija UÇK (Ushtria Çlirimtare e Kosovës) perustettiin vuonna 1991, mutta se teki ensimmäisen iskunsa Serbian poliisivoimia vastaan Kosovossa vasta vuonna 1996. UÇK sai aseita Albaniasta vuonna 1997 ja sen seurauksena armeijan hyökkäykset kohti Serbian poliisiasemia ja sotilastukikohteita lisääntyivät huomattavasti. Näiden hyökkäysten yhtenä pyrkimyksenä oli provosoida Serbian valtiota ja saada heidät hyökkäämään Kosovoon, mikä olisi herättänyt Kosovon toivomaa ja tarvitsemää kansainvälistä huomiota. (Ker-Lindsay 2009, 11; Freedman 2000, 346–347.)

Vuonna 1998 Serbia päättikin hyökätä Kosovoon. Näissä iskuissa kuoli satoja albaanisiviilejä, mukaan lukien naisia ja lapsia. Kosovon sota syttyi siis kunnolla vasta vuonna 1998, kun Serbia päätti kukistaa UÇK-armeijan. Länsimaat eivät ilahtuneet tästä. Kosovon sota ei kestänyt pitkään; se päättyi jo vuoden päästä, kun NATO (North Atlantic Treaty Organization) aloitti ilmapommitukset Serbiassa ja Kosovossa 24.3.1999. (Freedman 2000, 348–350.) Näiden pommitusten tarkoituksena oli saada Serbia perääntymään ja suostumaan rauhaan. Serbia ei kuitenkaan ollut valmis perääntymään helposti, vaan

sen sijaan Slobodan Milosevic määräsi lisää taistelujoukkoja Kosovon albaaneja vastaan. Pommitusten seurauksena noin 850 000–900 000 henkilöä joutui pakenemaan Kosovosta. Naapurimaat Albania ja Makedonia ottivat tuohon aikaan eniten vastaan albaanipakolaisia Kosovosta. (Ker-Lindsay 2009, 14–15; Agani & Sluzki 2003, 480.) Lopulta NATO sai kuitenkin Serbian perääntymään.

Kymmenet-tuhannet albaanipakolaiset palasivat takaisin Kosovoon sodan päädyttyä. Väli serbien ja albaanien välillä eivät sodan jälkeen olleet ystävällisiä, mikä sai aikaan sen, että monet serbit pakenivat 2000-luvun alussa Kosovosta Serbiaan. Sodasta seurasi myös Kosovon pohjoisimman kaupungin Mitrovican jakautuminen kahtia, kun serbit valtasivat sen pohjoispuolen. (Ker-Lindsay 2009, 16.) Mitrovican pohjoispuoli on nykyäänkin serbienemmistöinen ja eteläpuoli albaanienemmistöinen (Bloom et. al. 2006, 433; Pinos 2015, 132–133).

Kuten edellä on esitelty, Kosovon matka kohti itsenäistymistä ei ole ollut helppo. 90-luvun sodan jälkeen Kosovossa alkoi uusi aika, jota heijastivat konfliktit albaanien ja vähemmistöryhmien välillä sekä valtataistelu Kosovon ja Serbian hallitsijoiden välillä. Vuonna 2006 Yhdistyneet Kansakunnat (YK) ja edustajat Venäjästä, Yhdysvalloista, Britanniaasta, Ranskasta, Saksasta ja Italiasta, sekä Kosovon ja Serbian päättäjät, aloittivat rauhanneuvottelut näiden kahden maan välillä. Neuvottelut eivät kuitenkaan tuottaneet minkäänlaista sopimusta. Serbian vahvana tukena Kosovon itsenäistymisen estämisessä oli Venäjä, ja Serbia oli valmis estämään tämän itsenäisyyden jopa sillä uhalla, ettei siksi pääsisi Euroopan Unionin jäseneksi. Lopulta silloinen YK:n lähettiläs Martti Ahtisaari (s. 1937) alkoi johtaa kyseisiä neuvotteluja. Hän kirjoitti statusehdotuksen Kosovon tulevaisuudesta, jonka oli tarkoitus olla kompromissi, joka tyydyttäisi sekä Kosovoa että Serbiaa. Näin ei kuitenkaan käynyt. Neuvottelut kestivät yhteensä 13 kuukautta, mutta lopulta neuvottelut lopetettiin ilman tuloksia. (Ker-Lindsay 2009, 25–62.)

Kosovo julistautui itsenäiseksi 17.2.2008. Vuoden 2017 maaliskuuhun mennessä Kosovon on tunnustanut yhteensä 114 Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) jäsenvaltiota (www.kosovothanksyou.com). Nykyään Kosovo on ikään kuin jämähtänyt kansainvälisen politiikan limbotilaan. Yhdeksän vuoden itsenäisyyden aikana monet vaikutusvaltaiset valtiot ovat edelleen tunnustamatta Kosovon itsenäisyyttä, mikä vaikuttaa esimerkiksi

siihen, että Kosovon hyväksyminen YK:n jäseneksi on erittäin haastavaa - puhumattaakaan Euroopan Unionin jäsenyydestä. Tutkijat kokevat, että Kosovon tilanne ei ole riittävän hyvä, jotta se alkaisi vahvistaa asemaansa itsenäisenä valtiona kansainvälisillä markkinoilla. Tulevaisuudessa tarvitaan vielä jonkinlainen poliittinen ratkaisu, johon Kosovon albaanit ja serbit sekä Serbian serbit mahdollisesti olisivat tyytyväisiä. Tällöin Serbia saattaisi lopettaa Kosovon itsenäisyyden vastustamisen, mikä sallisi Kosovon vapaamman kehittymisen. (Economides et al. 2010, 100–112.)

3 Maahanmuuttajat kotoutumassa

Tässä luvussa taustoitan eri käsitteitä, joiden merkitys on tutkimuksen kannalta olennaista selittää tarkemmin. Käsitteet kuuluvat maahanmuuttotutkimuksen terminologiaan. Aloitan luvun pakolaisen määritelmästä. Siitä etenen avaamaan etnisyyden ja rasismin merkitystä. Käsitteiden analysointi ja määrittäminen lisää Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan tutkimuksen luotettavuutta sekä kertoo siitä, että tutkimuksessa on tutkittu juuri niitä asioita, joita on aiottukin (mt., 187). Erityisesti maahanmuuttajia tutkittaessa on usein haasteellista tietää, mitä eri käsitteet tarkalleen tarkoittavat ja mitä niistä on yhteiskuntatieteellisesti sopivaa käyttää. Itse käytän tässä tutkimuksessa sellaisia käsitteitä kuin pakolainen ja maahanmuuttaja, kun puhun ikään kuin Suomessa asuvien albaanien eroavaisuudesta suhteessa kantaväestöön. Kosovon albaanit taas eroavat muusta Kosovon väestöstä juuri etnisyydeltään, minkä vuoksi käsittelen myös etnisyyss-käsitettä tässä luvussa.

Teoreettisesta näkökulmasta katsoen tämän tutkimuksen pääkäsitteet ovat uhraus, kotoutuminen ja sukupolvikokemus. Nämä kaikki liittyvät toisiinsa. Perehdyn näihin käsitteisiin tarkemmin tämän luvun lopussa.

3.1 Pakolaisuus, etnisuus ja rasismi

Pakolaisiksi määritellään sellaiset henkilöt, jotka ovat joutuneet pakenemaan kotimaastaan hengen menettämisen riskin tai vainotuksi tulemisen vuoksi. YK:n ihmisoikeuksien julistuksen (1948) mukaan pakoon lähtemisen syy voi olla esimerkiksi riski tulla vainotuksi uskonnon, rodun, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen

tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaiset saattavat hakea turvapaikkaa toisesta maasta. Turvapaikanhakija on henkilö, joka on kokenut vainoa kotimaassaan edellä mainituista syistä, ja hakee siksi toisesta maasta suojaa ja oleskelulupaa (Järvinen 2004, 47). Tutkielmani haastateltavat ovat kaikki tulleet Suomeen turvapaikanhakijoina 1990-luvulla.

Tässä tutkielmassa käytän maahanmuuttaja-käsitettä ikään kuin yläkäsitteenä muualta Suomeen eri syistä muuttaneille henkilöille. Maahanmuuttajiksi luokitellaan myös pakolaistaustaiset henkilöt; samalla tavalla kuin esimerkiksi avioliiton tai työskentelyn vuoksi muuttaneet. Lähtösyistä riippumatta, Kosovosta pois muuttaneet ja muualla asuvat kansalaiset ovat nyt osa Kosovon diasporaa. Stuart Hall (2003, 106) määrittelee diasporan seuraavasti: "Diaspora tarkoittaa ihmisten muutttoa ja hajaantumista vieraisiin paikkoihin sen seurauksena, että heidän on täytynyt lähteä alkuperäisestä kotimaastaan." Diasporassa asuvien henkilöiden identiteetin "koti" voi olla monessa eri paikassa samanaikaisesti. (Mt., 122.)

Kun maahanmuuttajien yhteydessä puhutaan sukupolvista, niillä on oma erityinen merkityksensä. Maahanmuuttajien sukupolvet kertovat siitä, missä vaiheessa elämää henkilö on muuttanut uuteen maahan tai onko hän kenties syntynyt eri kotimaassa kuin vanhempansa. Ensimmäinen maahanmuuttajien sukupolvi on muuttanut teini-iässä tai myöhemmin pois kotimaastaan. Toisen sukupolven edustajat ovat syntyneet uudessa maassa tai muuttaneet sinne hyvin nuorena iässä. (Rumbaut 2004, 1165–1166.) Suomessa on jo useita maahanmuuttajien sukupolvia. Koska toinen sukupolvi elää suuren osan elämästään vanhempien kotimaan ulkopuolella, heidän identiteettinsä rakentuminen tapahtuu yleensä kahden tai useamman maan välille levinneessä kontekstissa. Toisin kuin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajilla - eli toisen sukupolven vanhemmilla - toisella sukupolvella ei välttämättä ole ollenkaan omakohtaisia kokemuksia maasta- ja maahanmuutosta tai entisen elämän taakse jättämisestä. He ovat saattaneet esimerkiksi syntyä Suomeen ja elää täällä jo koko elämänsä. (Haikkola 2012, 14.) Tilanne on toinen ensimmäisen polven maahanmuuttajilla; he ovat muuttaneet uuteen maahan aikuisiässä, jolloin kokemukset ja muistot taakse jätetystä elämästä pysyvät vahvasti mielessä ja vaikuttavat siihen miten henkilö kotoutuu uuteen maahan.

Etnisyys on erityisen tärkeä termi tämän tutkimuksen kannalta. Jugoslavian hajoamisotat ovat tapahtuneet eri etnisten ryhmien välillä, ja esimerkiksi Bosnia ja Hercegovinassa tapahtuneita hyökkäyksiä on kutsuttu etniseksi puhdistukseksi (ks. esim. Toikkanen 2005). Etnisyys-käsite liittyy läheisesti myös Kosovoon. Kosovossa elää kuusi virallista etnistä kansaa: ihmisiä, joilla on albanialaiset, serbialaiset, bosnialaiset, turkkilaiset sekä romani- ja goraniperimät. Entinen Jugoslaviakin oli valtio, joka sisälsi monta eri kansaa. Albaanit sen sijaan ovat esimerkki etnisestä kansasta, joka on levittäytynyt laajasti naapurivaltioihin muodostaen sinne merkittävän vähemmistöryhmän omalla kansallaan. Albania kuitenkin toimii ikään kuin albaanikansan etnisyyden ydinvaltiona. (Banac 1984, 22.) Ivo Banacin (1984) mukaan kansan määrittelyssä tietyn kansan kulttuuriset attributit ovat poliittisia määrittelyjä tärkeämpiä. Kansa jakaa yleensä saman kielen ja samanlaiset kulttuuritavat. (Mt., 22–23.)

Samaan etnisyyteen kuuluu olennaisesti se, että ryhmän jäseniä yhdistää sama syntyperä, kuuluminen tiettyyn kansaan ja yhteisesti jaettu historia. Etnisyyden kriteerit saattavat kuitenkin ajan myötä muuttua, joten on todettu, että etnisyyden tärkein kriteeri on se, että ryhmän jäsenet kokevat itse kuuluvansa tähän ryhmään. (Mikkola 2001, 78.) Subjektiivisessä etnisyyden lähestymistavassa katsotaankin, että etnisyys perustuu ryhmän omaan subjektiiviseen uskoon samasta alkuperästä. Saman etnisen ryhmän sisällä jäsenet kuvittelevat tällöin jakavansa samat kulttuuripiirteet, jotka ovat periytyneitä joistain “alkuperäisistä” kulttuuriryhmistä. Sen sijaan objektiivisen luokittelun mukaan etninen ryhmä voidaan ulkopuolelta määrittellä ulkoisten tuntomerkkien sekä yhteisesti jaetun kulttuurin mukaan. Yhteinen kulttuuri sisältää esimerkiksi yhteisen kielen, uskonnon ja historian. (Sintonen 1999.) Etnisyyden objektiivisessa määrittelyssä ryhmän jäsenet liitetään tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvaksi käyttämällä kriteerinä ulkoisia attribuutteja. Ryhmän jäsenille itselle ei välttämättä ole kuitenkaan merkittävää se, että he kuuluvat tähän ryhmään. (Salmensivu 2001, 36–37.)

Kansallinen identiteetti perustuu subjektiiviseen käsitykseen omasta etnisyydestä ja yhtenäisyyden tunteesta sellaistenkin ihmisten kanssa, joita ei välttämättä kohdata koko elämän aikana. Siihen kuuluu olennaisesti vastakkainasettelu muihin ryhmiin ja yleensä myös ylemmydentunne verrattuna muihin ryhmiin. (Salmensivu 2001, 37; Hall 2003, 97.) Etnisyydessä on aina kyse eri ryhmien välisistä suhteista (Huttunen 2005, 131). Sen on myös todettu olevan ihmisen kulttuurisen identiteetin muoto (Hall 2003, 93). Etnisyys

on siis yksi niistä tekijöistä, joista ihmisen identiteetti muodostuu. Identiteetti pohjaa sekä yksilölliseen minäkäsitykseen ja itsetuntoon että yhteisölliseen ympäröivään maailmaan (Martikainen et al. 2006, 18).

Anthony D. Smithin (2001) mukaan juuri yhteinen kansallinen identiteetti ja yhteenkuuluvuuden tunne koostavat nationalismin perusainekset. Nationalismilla, eli kansallismielisyydellä, on kolme tavoitetta: kansallinen autonomia, kansallinen yhtenäisyys sekä kansallinen identiteetti. Nationalismi ideologiana pyrkii ajamaan oman kansan etuja ja päämääriä eteenpäin. Yksi tällainen päämäärä saattaa olla esimerkiksi kansallisvaltio. Nationalismin toteutuminen ei kuitenkaan vaadi aina poliittista ideologiaa, vaan se voi muodostua pelkästään jonkin kansan jäsenten kansallisesta tietoisuudesta ja tämän tietoisuuden tärkeästä merkityksestä itselle. Tällöinkin kansalla on kuitenkin oltava jonkinlaisia jaettuja kansallisia symboleita tai myyttejä. (Mt., 5–6, 9.)

Oman kansan suosiminen muiden ylitse niin, ettei muita pidetä tasavertaisina, saattaa johtaa rasismiin. Gunnar Broberg (1989, 317; sit. Liebkind 1994, 39) on määritellyt rasismiin kuvitelmiä, joiden mukaan “ – tietty ihmisryhmä on toista ryhmää moraalisesti, älyllisesti ja kulttuurin suhteen ylivoimainen ja jonka ylivoimaiset ominaisuudet periytyvät sukupolvelta toiselle”. Tämä saa aikaiseksi sen, että toisia ihmisryhmiä kohtaan saatetaan käyttäytyä eriarvoistavasti ja joskus jopa suorastaan loukkaavasti, alentavasti tai vihamielisesti. Rasismi sisältää negatiivisia asenteita muita ihmisryhmiä kohtaan, jotka perustuvat esimerkiksi ulkonäköön, kulttuuriin, seksuaaliseen suuntautumiseen tai ikään. Rasismia ei ole se, että tunnistaa ja näkee fyysiset erot ihmisten välillä. Erojen havaitseminen on rasismia silloin, kun näihin havaittuihin eroihin liittyy muita piirteitä, joita käyttää perusteena ihmisten arvottamiseen. Rasismi tuottaa sosiaalisia ongelmia, muovaa yhteiskunnan rakenteita ja ennen kaikkea vaikuttaa huomattavasti sitä kohtaavien yksilöiden elämään. (Rastas 2005, 49, 84–101.) Rasismia oikeutetaan sillä, että eri ihmisryhmien biologisia ominaisuuksia ja perimää pidetään muuttumattomana, eli ikään kuin luonnollisina faktoina. Nämä ovat kuitenkin enimmäkseen kuviteltuja ja hyvin stereotyyppisiä piirteitä. (Rastas 2005, 78–81.)

3.2 Objektiivinen kotouttaminen, subjektiivinen kotoutuminen

Kotoutuminen on käsite, joka on Suomessa otettu käyttöön ikään kuin integraatio-sanan suomenkieliseksi vastineeksi. Kotoutumista on mahdollista tarkastella niin yksilön, perheen, yhteisön kuin yhteiskunnankin tasolla (Tiilikainen & Martikainen 2007, 24). Yksilöt voivat itse subjektiivisessa prosessissa pyrkiä kotoutumaan uuteen asuinmaahansa. Myös valtiot pyrkivät saamaan uudet asukkaansa kotoutumaan, jolloin kyseessä on objektiivinen kotouttaminen. Suomessa valtiolla on erityinen kotouttamisohjelma, jolla se pyrkii kotouttamaan esimerkiksi pakolaiset. Valtion kotouttamisohjelma perustuu lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999). Laki määrittelee kotoutumisen seuraavasti: “Kotoutumisella [tarkoitetaan] maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen”. Kotouttamisella sen sijaan tarkoitetaan lain mukaan “viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja”. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.)

Kotouttamislain määritelmä kotoutumiselle sisältää kaksi eri osaa, minkä vuoksi se tarjoaa myös tässä tutkimuksessa sopivan pohjan kotoutumis-käsitteelle. Maahanmuuttajan kotoutumisprosessin kehitys Suomessa on kaksisuuntainen. Yhtäältä hänen on pyrittävä pääsemään osaksi yhteiskuntaa, osaksi sen instituutioita ja sosiaalisia ryhmiä. Toisaalta hänellä on samalla oikeus säilyttää oma äidinkieli ja ylläpitää arjessa kotimaan kulttuuriaan. Tämä kotoutumisen toinen puoli koetaan erityisen tärkeäksi maahanmuuttajien keskuudessa, jos assimilaatiota ei arvosteta. Assimilaatio tarkoittaa sulautumista uuteen kulttuuriin niin, että otetaan uuden asuinmaan kulttuuri osaksi omaa elämää ja samalla unohdetaan kotimaan kulttuuri (Räty 2002, 125–126). Valtio tukee maahanmuuttajaa kotoutumisessa muun muassa järjestämällä suomen kielen opetusta ja edistämällä työllistymistä esimerkiksi mahdollistamalla siihen tarvittavaa koulutusta (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999§6; OPH 2011, 7–8). Lisäksi Suomessa maahanmuuttajille järjestetään oman äidinkielen opetusta kouluissa. Tämä sisältyi perusopetuksen opetussuunnitelmaan ensimmäisen kerran vuonna 1992. Syynä tähän oli se, että oman äidinkielen oppiminen ja säilyttäminen suomen kielen lisäksi nähtiin tukevan ajattelun kehittymistä ja identiteetin ehyttä kasvua. (Ikonen 2007, 41–42.)

Valtion kotouttamisohjelma sisältää sen, että maahanmuuttaja on aktiivinen ja hyödyntää valtion tarjoamat koulutus- ja työmahdollisuudet. Entä voidaanko kotoutumisesta puhua silloin, jos henkilö ei ole koskaan päässyt osaksi työelämää uudessa asuinmaassa? Esimerkiksi Säävälä (2007, 11) on kritisoinut sitä, ettei kotoutumislaki ota määritelmässään ollenkaan huomioon esimerkiksi kotiäitiyden mahdollisuutta. Kotoutumiseen liittyvistä tutkimuksista saa sellaisen käsityksen, että työllistyminen olisi suoraan verrannollinen kotoutumiseen (ks. esim. Tiilikainen & Martikainen 2008; Forsander 2002). Maahanmuuttajien kiinnittämistä työ- ja koulutusmahdollisuuksiin pidetään olennaisena keinona ehkäistä syrjäytymistä. Leena Suurpää (2002) ehdottaa kuitenkin, että valtion kotouttamisohjelman tulisi sisältää enemmän vaihtoehtoisia tapoja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja tulla niiden kautta aktiiviseksi osaksi yhteiskuntaa. Tällaisia tapoja ovat esimerkiksi vapaaehtoistyö tai hoivatyö. (Mt., 209–211.) Todellisuudessa maahanmuuttajat ovat myös aktiivisia esimerkiksi yhdistystoiminnassa tai kieli- ja kotoutumiskursseilla, mikä vaikuttaa positiivisesti heidän kotoutumisprosessiinsa (Peltola 2014, 94).

Keskityn tutkimuksessani selvittämään, millainen käsitys isillä itsellään on kotoutumisesta. Tarkastelen kotoutumista jatkuvana prosessina, jota tehdään aktiivisesti tai huomaamatta Suomessa asuttujen vuosien aikana. Valtion kotouttamisohjelma sisältää vahvasti vaatimuksen yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta, johon kuuluu palkkatöiden tekeminen tai kotouttamiskursseihin osallistuminen. Maahanmuuttajilla saattaa kuitenkin olla yllättäviäkin keinoja toteuttaa kotoutumisprosessia uudessa maassa, joita valtion kotouttamisohjelma ei tunnista. Esimerkiksi lasten merkitys voi olla erityisen olennainen perheellisten maahanmuuttajien kotoutumisessa. He saattavat kotoutua lasten avulla ja jopa lasten kasvatuksen kautta. Erel Umut (2011) on todennut tutkiessaan puolalaisia maahanmuuttajaäitejä Isossa-Britanniassa, että vanhempien on mahdollista käsitellä omaa kotoutumista kasvattamalla lapsistaan ”kunnon kansalaisia” ja sosiaalistamalla heidät yhteiskunnan hyödyllisiksi jäseniksi tulevaisuudessa. Uskon, että vastaava tulos löytyy jossain määrin myös haastattelemieni isien kotoutumiskäsityksistä. Vaikka heistä suurin osa on palkkatyössä, heidän käsityksensä kotoutumisesta ei välttämättä riipu pelkästään siitä. On lisäksi mielenkiintoista selvittää, mikä tavoite isillä on kotoutumisessa.

3.3 Uhraus sukupolvikokemuksena

Sukupolvi-käsitettä käytetään arjessa ja tieteessä kahdella eri tavalla. Biologisesti ajateltuna isovanhemmat, vanhemmat ja lapset muodostavat kaikki oman sukupolvensa, joka seuraa toinen toistaan. Tämä ensimmäinen, yleensä arkikielessä käytetty jaottelu on genealoginen - se siis perustuu suvun sisäiseen sukulaisuusjärjestelmään. Sukupolvet voivat muodostua biologisen sukulaisuusjärjestyksen lisäksi myös yhteisen iän tai jonkin yhteisen kokemuksen perusteella, jota muun ikäiset ihmiset eivät koe samalla tavalla. (Purhonen 2007, 16.)

Tämän tutkimuksen otsikossa oleva käsite ”uhrauksen sukupolvi” liittyy Karl Mannheimin (1952) näkemykseen siitä, ettei sukupolvi ole pelkästään biologisesti kehittyvä asia. ”Empiirisessä mielessä Mannheimin yksinkertainen oletus on, että tietty kokemuksellinen positio tärkeään historialliseen tapahtumaan nähden voi synnyttää sukupolven” (Purhonen, Hoikkala & Roos 2008, 49). Sukupolvikokemus on erityinen, juuri tietyn sukupolven tiettyinä aikana kokema aika tai tilanne, jota muiden sukupolvien ei olisi mahdollista kokea uudestaan samalla tavalla.

Suomalainen sukupolvi- ja elämäkertatutkija J. P. Roos (1987) on tyypitellyt tutkimuksessaan suomalaiset neljään eri sukupolveen tiettyjen elämäkokemusten perusteella: *sotien ja pulan sukupolvi*, *sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi*, *suuren murroksen sukupolvi* ja niin sanottu *lähiöiden sukupolvi*. Nämä jaottelut perustuvat kullakin aikana vallinneeseen yhteiskunnalliseen tilaan. Tiettyinä aikakautena eläneet ihmiset ovat jakaneet samat yhteiskunnalliset tapahtumat. (Roos 1987, 53–57.) Myös Pekka Sulkunen (1980, 161) on hyödyntänyt sukupolvikäsitettä omassa tutkimuksessaan. Sulkunen jaottelee alkoholin kulutuksen perusteella alkoholin käyttäjät kahteen eri sukupolveen. Hän käyttää termejä *kuiva sukupolvi* kuvailemaan sitä aikakautta maailmansodan jälkeen, kun alkoholin käyttö on Suomessa ollut vähäisempää, kun taas *märän sukupolven* aikana alkoholin kulutus on lisääntynyt. Sulkusen (1980) mukaan sukupolvi on tällöin siis muodostunut yleisesti vallitsevan tilanteen mukaan.

Semi Purhonen, Tommi Hoikkala ja J.P. Roos (2008) esittelevät sukupolvianalyysissään teorian elämänkulkuun liittyvistä käännekohtista, joka haastaa Mannheimin (1952) näkemyksen kollektiivisista sukupolvikokemuksista. Apunaan Tilastokeskuksen keräämä ”Suomalaisten elämänkulku”-kysely he tulivat siihen tulokseen, että sukupolvikokemusten sijaan (tai niiden lisäksi) eri sukupolvet kokevat elämässään merkittäviä myönteisiä tai kielteisiä käännekohtia, jotka yhdistävät kaikkia niitä kokevia. Tulosten mukaan myönteisiä käännekohtia olivat esimerkiksi avioituminen, onnistumiset työelämässä tai lapsen saaminen. Kielteisiä käännekohtia olivat vastaavasti eroaminen, sairastuminen tai kuolema. Erikoista on, että kielteiset käännekohdat koskivat myönteisiä enemmän myös ympäröivää yhteiskuntaa ja siihen liittyviä kriisejä, kun taas myönteiset käännekohdat olivat henkilökohtaisempia. Kielteisten käännekohtien ei kuitenkaan voida sanoa luovan sukupolvia, sillä edes esimerkiksi 90-luvun lama ei ole koskenut vain tiettyjä ikäluokkia, eikä ole siten luonut omaa kokemuksellista sukupolveaan. Lama on koskenut kaikkia silloin elossa olleita ihmisiä eikä vain tiettyä ikäluokkaa. Kokemuksellisen sukupolven sijaan tutkijat käyttävät termiä ”tapahtumasukupolvi”, joka muodostuu samankaltaisista tapahtumista samankaltaisessa elämänvaiheessa. (Purhonen, Hoikkala & Roos 2008, 33–50.)

Tutkijat eivät kuitenkaan kumoa sukupolvikokemusten olemassaoloa. Vaikka Mannheimin (1952) sukupolvikokemusteoriaa on vaikea todentaa empiirisessä tutkimuksessa, myös Purhosen ja kumppaneiden (2008) mukaan sukupolvikokemukset ovat mahdollisia, joskin harvinaisia. Jotkin yksilön kokemat käännekohdat elämässä saattavat kuitenkin joskus olla myös sukupolvikokemuksia. (Mt., 50.)

Pro gradu -tutkielmassani viitataan uhrauksen sukupolvi-termillä päällekkäin sekä biologiseen sukupolveen että siihen kokemukselliseen sukupolveen, jonka jäsenenä ovat isät, jotka ovat lähteneet pakoon Kosovon sortoajoja 1990-luvun aikana. Heitä yhdistää ensinnäkin se, että heillä oli lapsia ja se, että heidän on täytynyt pakon edessä tehdä koko perhettä koskeva päätös lähteä pois kotimaasta. Vaikka tämä päätös olisikin tehty yhdessä perheen kanssa, isät kokivat olevansa itse eniten vastuussa sen seurauksista. Kokemuksellisesti uhrauksen sukupolvea yhdistävät myös sortoajojen ja sodan kokemukset kotimaassa ja niiden kokemusten vaikutukset vastaanottajamaassa lastenkasvatuksessa ja kotoutumisprosessin aikana.

Uhrautumiseen kuuluu Mark Overvoldin (1980) mukaan kaksi asiaa. Ensimmäkin uhrautujan täytyy olla tietoinen siitä, että kyseessä on uhraus, jossa toivotun tilanteen saavuttamiseksi on luovuttava jostain itselleen tärkeästä asiasta tai otettava riskejä jonkin asian suhteen. Toinen uhrautumisen piirre on se, että henkilö tietää itse häviävänsä jotain tärkeää uhrautuessaan. Henkilön ei voida sanoa aidosti uhrautuvan, jos hänet on pakotettu luopumaan jostakin vastoin omaa tahtoaan. Uhrautuja päättää itse uhrautua. (Mt., 109.) Overvold (1980) esittelee lisäksi kolmannen uhrautumisen piirteen. Uhrautumista ovat myös teot, jotka tehdään vastoin omaa tahtoa ja etua. Tällaisissa tilanteissa henkilö esimerkiksi riskeeraa itsensä muiden hyvinvoinnin vuoksi. Tällöin on tärkeää se, että uhrautumisesta todella seuraa jotain negatiivista henkilölle. Uhrautumisesta ei tutkijan mukaan voida puhua esimerkiksi siinä tapauksessa, jos sotilas uhraa itsensä vaaratilanteessa kavereidensa sijaan, mutta hänelle ei kuitenkaan seuraa tästä mitään ikävää, vaan hän selviää tilanteesta sankarina ja lopulta siis saavuttaa paljon hyvää uhrautumisellaan. (Mt., 110–111.)

Tuomas Tepora (2011, 8) sen sijaan määrittelee kirjassaan uhrautumisen ja uhraamisen “inhimilliseksi toiminnaksi, jolla säädellään yhteisön rajoja ja vahvistetaan yhteenkuuluvuutta”. Uhrautuessaan yksilö laittaa yhteisön edut omiensa edelle. Tepora (2011) on käsitellyt väitöskirjassaan suomalaista nationalismia ja liittyy uhrautumisen kotimaan puolesta uhrautumiseen. Tämä sisälsi nimenomaan sodassa uhrautumisen. Se oli monelle isänmaallinen ja ideaalein tapa kuolla. (Tepora 2011.)

Toisin kuin Tepora (2011), itse miellän tutkielmassa uhrautumiseksi myös sen tilanteen, jossa henkilö ei kuole kotimaan puolesta sotiessa vaan lähtee sieltä pakoon. Kyseessä ei ole välttämättä isänmaallinen teko, vaan sen sijaan melko henkilökohtainen päätös, joka koskettaa henkilöä itseään ja hänen perhettään. Overvoldin (1980) määrittelemien uhrautumisen kriteerien valossa on mahdollista päätellä, että omassa tutkimuksessani haastatellut isät ovat todellisia uhrautujia. Isät päättivät vaikean tilanteessa edessä vapaaehtoisesti lähteä kotimaasta perheen pelastamiseksi, jättäen taakse monia heille tärkeitä ihmisiä ja asioita. He ovat uhrautuneet perheensä vuoksi niin, että heille itselle on seurannut siitä ikäviä asioita pitkälle tulevaisuuteen. Useimmilla tämä uhraus on vaatinut esimerkiksi ammatin vaihtumisen sellaiseen, josta he eivät koe olevansa ylpeitä ja osa on jäänyt kokonaan työttömiksi. Heidän roolinsa miehenä ja isänä on voinut muuttua ja lastenkasvatuksessa on tullut uudenlaisia haasteita vastaan. Lisäksi perheen sisäinen dynamiikka

saattaa kriisiytyä, jos kotoutuminen uuteen maahan on heille vaikeampaa kuin heidän lapsilleen. Kaikilla nämä uhraukset eivät ole ohi vielä Suomessa asuttujen vuosikymmenten jälkeenkään.

Oleennaista isien uhrautumisessa on ollut myös se, että he eivät välttämättä miettineet pakoon lähtemispäätöksen vaikutuksia heihin itseensä, vaan heille oli tärkeämpää oman perheen hyvinvointi. Lisäksi heillä oli myös mahdollisuus jäädä Kosovoon taistelemaan työpaikastaan ja elannosta sekä kasvattamaan lapset tutussa ympäristössä. Tällöin he olisivat ehkä riskeeranneet perheensä hyvinvoinnin ja lasten mahdollisuuden turvalliseen ympäristöön, mutta eivät olisi varsinaisesti itse henkilökohtaisesti uhrautuneet. Nämä huomiot lisäävät heidän tekonsa epäitsekkyyttä ja uhrautumisarvoa myös verrattaessa Overvoldin (1980, 112) teoriaan.

4 Kohteena perheet, miehet ja isyys

Tutkimukseni kannalta toiset olennaiset teoriat ja aikaisemmat tutkimukset löytyvät perhesosiologian ja erityisesti maahanmuuttajia koskevien perhe- ja sukupuolitutkimusten parista. Tässä luvussa tuon esille perheeseen, isyyteen ja sukupuoleen liittyviä tutkimuksia. Esittelen samalla, miten nämä kolme tekijää esiintyvät maahanmuuttajia koskevien tutkimusten kontekstissa. Kerron myös yleisesti Suomessa toteutetuista maahanmuuttajiin liittyvistä tutkimuksista, joiden koen olevan relevantteja omien tutkimustulosteni ymmärtämisen kannalta. Luku on sekä teoreettinen että käytännöllinen. Pyrin vahvistamaan esittelemiäni teorioita aiheesta tehdyn tutkimuksen avulla.

4.1 Perheitä koskevia tutkimuksia

David Morgan (2011) toteaa artikkelissaan, että perhe on varsin monimutkainen tutkimuskohde. Sen tutkiminen on vaikeaa muun muassa siksi, että jo itse perheen määrittely on haastavaa tutkijoille. Jos perheen määrittelee tutkimuksessa tietynlaiseksi, on vaarana se, että antaa perheelle normatiivisen aseman, mikä arvottaisi tällä tavalla määritellyn perheen ylitse muiden perheiden. (Morgan 2011, 3.) Perheen merkitys ja kokoonpano

saattaa muuttua paljonkin elämän aikana esimerkiksi lapsuuden perheestä erilaisiin aikuisuudessa perustettuihin perheisiin. Se, ketkä kaikki lasketaan osaksi omaa perhettä, vaihtelee eri ihmisillä. Jopa samaan perheeseen kuuluvat saattavat määritellä perheensä eri tavalla. (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7.)

Perheitä koskevat sosiologiset tutkimukset ovat muuttuneet viime vuosikymmeninä. Aiemmin perhetutkimuksissa ovat korostuneet sukulaisten väliset biologiset siteet ja ajatus ydinperheestä, joka on ollut vain yksi tapa järjestää sukupuoli- ja sukupolvisuhteita (Carsten 2004, 17–25). Ydinperheen määritelmä sulkee ulkopuolelle monia muita tapoja olla perhe – niin heteroseksuaalisia kuin homoseksuaalisiakin. Nykyään perhe nähdään moninaisempana ja neuvoteltavissa olevana ryhmänä, ja tutkimuksissa otetaan huomioon myös erilaiset perheen määrittelytavat. Esimerkiksi Castrén (2009) on tutkinut ero- ja uusperheitä ja Moring (2013) on tutkinut sateenkaariperheitä.

Perhetutkimuksessa on mahdollista lähestyä perhettä muun muassa psykososiaalisen kehitysteorian kautta, perheen ideologisena tuottamisena, konstruktionistisesti (eli sosiaalisen rakentamisen kautta) tai arkielämän ja perheen käytäntöjen kautta (ks. esim. Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014; Sevón & Notko 2008). Perheitä on mahdollista tutkia myös sen oman tai sen yksilöllisten jäsenten elämänsä kautta (Ruoppila 2014, 99–100). Perheitä voidaan lisäksi tarkastella sosiaalisina verkostoina, jolloin perheen kokoonpano riippuu siitä, kenet kukin laskee osaksi perhettään. Konfiguraatioteorian avulla voidaan purkaa tätä perheen merkitystä ilman, että se tarjoaa perheelle jonkin yleispätevän määritelmän. (Castrén 2014; Widmer & Jallinoja 2008.)

”Suomalaiset perheet” ovat nykyään etnisesti paljon moninaisempia kuin ennen, ja se tulisi huomioida paremmin myös perhepolitiikassa (Ebot & Armila 2016, 139). Maahanmuuttajaperheitä koskevat ennakkoluulot ovat suomalaisessa ammattilais- ja mediapuheessa yleisiä. Niissä tuotetaan pääsääntöisesti ongelmakeskeinen kuva maahanmuuttajaperheistä (Honkasalo 2011). Esimerkiksi vanhempien kykyä kasvattaa lapsensa toivotulla tavalla kyseenalaistetaan usein, mikä johtuu sukupolvien eritahtisesta sopeutumisesta Suomeen. Ennakkoluulot traditionaalisten kasvatuskäytäntöjen sopivuudesta tai maahanmuuttajavanhempien parisuhteesta johtavat perheiden leimautumiseen. (Peltola 2014, 39; Honkasalo 2011, 123–126; Hautaniemi 2004, 124–129.) Tämä johtuu siitä, että

Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa perheitä ohjataan ja verrataan kansalliseen perhepolitiikkaan nojautuen, eli toisin sanoen kaikkia perheitä arvioidaan siitä määritelmästä käsin, mitä pidetään esimerkiksi ”kunnollisena suomalaisena perheenä”. Suomalainen perhepolitiikka sisältää vahvasti käsityksen itsenäisistä naisista ja korostaa lasten oikeuksia perheessä. (Ebot & Armila 2016, 138.) Näistä käsityksistä poikkeavat perhekäytännöt saattavat johtaa negatiiviseen leimautumiseen.

Perheet ovat keskeisiä vaikuttajia maahanmuuttoprosessissa. Päätökset siitä, kuka muuttaa ja minne, tehdään usein koko perheen hyvinvointia ajatellen. Perhesuhteet tulevat väistämättä neuvotelluiksi ja järjestetyksi uudelleen, kun muutetaan asumaan uuteen kulttuuriin. (Peltola 2014, 27; Vullnetari 2007, 47; Hautaniemi 2004, 48–54) Maahanmuuton oletetaan järjestyttävän etenkin perheen sukupolvi- ja sukupuolisuhteita. Perheiden on neuvoteltava yhdessä muun muassa siitä, mitä arvoja ja ominaisuuksia säilytetään omasta etnisestä kulttuurista, ja mitä taas omaksutaan uudesta ympäristöstä kotoutumisprosessin myötä. (Alitolppa-Niitamo 2010, 51.)

Marja Tiilikainen (2003) on todennut, että hyvinvointivaltio aiheuttaa muutoksia maahanmuuttajaperheille. Suomessa valtio hoitaa monia asioita, jotka ovat aiemmassa kotimaassa tulleet hoidetuksi perheen tai sukuyhteisön toimesta. Miehiltä poistuu vastuu elättää perhe taloudellisesti, sillä Suomessa esimerkiksi sosiaaliturvat huolehtivat perheen taloudellisesta pärjäämisestä. Miehet saattavat kokea tämän erityisen vaikeaksi. Maahanmuuttajanaisille on Suomessa tarjolla paljon uusia mahdollisuuksia voimaantua, mikä muuttaa heidän elämänsä positiivisella tavalla. Miesten sosiaalinen asema sen sijaan muuttuu usein negatiivisesti työn tuoman statuksen menetyksen myötä. (Mt. 173–178; ks. myös Liversage 2015, 211.) Muutokset ovat vaikuttavia etenkin niissä perheissä, jotka ovat tottuneet patriarkaalisen kulttuurin sukupuolirooleihin (Liversage 2015, 211). Kosovo on hyvä esimerkki tästä, sillä siellä vallitsee patriarkaalinen kulttuuri: naiset muuttavat miehen perheen luokse mentyään naimisiin ja miehillä on perinteisesti ollut keskeisin rooli perheen päätöksenteossa (Agani & Sluzki 2003, 482).

Maahanmuuttajaperheiden sukupolvien tyypilliset roolit saattavat joutua koetukselle, kun perhe muuttaa uuteen maahan ja lapset kotoutuvat mahdollisesti omia vanhempiaan nopeammin. Aihetta ovat käsitelleet muun muassa Portes ja Rumbaut (2001), Tiilikainen (2003) ja Alitolppa-Niitamo (2010). Toista sukupolvea tutkineet Portes ja Rumbaut

(2001) ovat todenneet, että kun lapsen sopeutuminen etenee nopeammin kuin hänen vanhempiansa - hän esimerkiksi oppii uuden maan kielen nopeammin - saattaa lapsesta tulla ikään kuin “vanhempiansa vanhempi”. Lapsen tarjoama tieto uudesta maasta ja sen kulttuurista tulee tärkeäksi perheen päätöksenteolle, minkä myötä myös roolierot muuttuvat kotona. (Mt., 52; Tiilikainen 2003, 174.) Suomessa Anne Alitolppa-Niitamo (2010, 59) on tullut samaan johtopäätökseen: lasten näkökulmasta vanhempien auktoriteetti vähenee, kun lapset toimivat vanhempiansa tulkkeina ja ohjaavat heitä kotoutumisprosessissa. Auktoriteetin vähentyminen saattaa aiheuttaa konfliktia sukupolvien välille erityisesti niissä perheissä, jotka tulevat yhteisökeskeisestä kulttuurista (mt., 49).

Vanhempien auktoriteetin pienenemistä saattaa edesauttaa suomalaisessa hyvinvointivaltiossa myös se, että lapsilla on täällä tasavertaiset oikeudet vanhempien kanssa ja nämä oikeudet opetetaan lapsille jo hyvin pienessä iässä koulussa ja muualla. Tällöin lapset oppivat vahvoja argumentteja väitellessään vanhempiansa kanssa omista oikeuksistaan, ja niillä he asettavat vanhempansa vaikeaan asemaan kotona noudatettujen, kotimaan kulttuurissa opittujen sekä uudessa yhteiskunnassa vallitsevien normien väliin. Vanhempien järkkymätön auktoriteetti kyseenalaistuu kotona eikä heidän ole helppo ylläpitää auktoriteettiaan, mikä aiheuttaa epävarmuutta vanhemmissa. (Ebot & Armila 2016, 150.) Somaleiden vanhemmuutta Suomessa tutkineet Filio Degni, Seppo Pöntinen ja Mulki Mölsä (2006) ovat saaneet samanlaisia tuloksia. Heidän mukaansa lapsille on korostettu Suomessa sitä, että valtio tukee heidän oikeuksiaan enemmän kuin vanhempien, mikä saa aikaiseksi sen, että lapset vastustavat herkemmin vanhempiaan kotona. Tutkimuksesta ilmenevät myös suomalaisen kulttuurin vaikutukset parisuhteen rooleihin, kun Suomessa somalimiehet auttavat vaimojaan kotitöissä ja sisällyttävät naiset mukaan päätöksenteoonsa. Nämä ovat asioita, joita miehet eivät välttämättä olisi tehneet kotimaassa. (Degni et al. 2006.)

Rosita Fibbi ja Jasmine Truong (2015) ovat tutkineet Kosovon albaaneja Sveitsissä. He tarkastelevat tutkimuksessaan sitä, miten vanhempien lastenkasvatustavat ovat vaikuttaneet lasten koulumenestykseen. Tutkimuksessa selvisi, että vanhempien omalla koulustaustalla ei ole suoraa yhteyttä siihen, miten korkealle lapset kouluttautuvat uudessa asuinmaassa. Sen sijaan kouluttautumiseen vaikuttaa vanhempien kasvatustyyli; se, ovatko vanhemmat autoritäärisiä vai tukevia, auttavatko vanhemmat lapsia läksyissä sekä

mahdollisissa vastoinkäymisissä opintojen aikana ja miten perillä vanhemmat ovat lastensa kouluun liittyvistä asioista. Tutkimuksessa ilmeni myös sukupuolellisia eroja. On kiintoisaa, että tutkimukseen osallistuneet äidit ja tyttäret kuvailivat vanhempien kasvatustapoja samanlaisesti. Sen sijaan jotkut isät ja pojat kokivat asian toisin: silloin, kun isät kuvailivat itseään autoritäärisinä ja vaativina, heidän poikansa näkivätkin heidät sallivina ja kommunikoiivina isinä. Näillä näkemyseroilla todettiin olevan yhteys siihen, etteivät lapset hankkineet kolmannen asteen koulutusta. Se kertoo myös siitä, että vanhemman ja lapsen välillä saattaa olla melko suuri ymmärtämisen kuilu. (Mt., 7–12.)

Kuten edellä tuli ilmi, perhettä on mahdollista tarkastella monesta eri näkökulmasta. Omassa tutkimuksessani isillä on biologisia lapsia saman vaimon kanssa, jonka kanssa ovat edelleen naimisissa. Neljän-viiden lapsen perheet ovat tyypillisiä albaanikulttuurissa. Albaanien perheet ovat suuria, eikä niiden koeta rajoittuvan pelkästään vanhempien ja lasten suhteeseen. Sisarusten ja vanhempien tärkeys jatkuu myös sen jälkeen, kun on perustettu oma perhe, ja heidän mielipiteitään arvostetaan aikuisenakin. Kosovon ulkopuolella asuville albaaneille transnationaalinen yhteydenpito perheenjäsenten kanssa on erittäin tärkeää. Transnationaalisuutta ovat ne prosessit, joiden avulla maahanmuuttajat ylläpitävät sosiaalisia suhteita kotimaassa asuvien sukulaisten ja ystävien kanssa (Basch, Schiller & Blanc 1995, 7). Transnationaalisia suhteita voidaan ylläpitää esimerkiksi lähettämällä rahaa kotimaahan, pitämällä kontaktia puhelimitse, kirjeitse tai sosiaalisen median avulla sekä vierailemalla kotimaassa (Vertovec 2009).

Vaikka albaaniperheet ovat todellisuudessa laajoja, itse keskityn tutkimaan perheistä vain vanhempien ja lasten välistä suhdetta. Aineistossani tulee esille sukupolvien välisen vuorovaikutuksen tärkeys, sillä kaikki haastatellut isät kertoivat, että he viettävät viikoittain aikaa lasten ja lastenlastensa kanssa. Kahdella haastateltavallani asuu oma äiti samassa asunnossa, ja yksi haastateltava asuu vaimoineen poikansa perheen kanssa yhdessä samassa asunnossa. Lisäksi heille on tärkeää ylläpitää arjessa myös ylijäisiä perhe- ja ystävyysuhteita.

4.2 Isyyttä ja sukupuolta koskevia tutkimuksia

Sukupuoli on erottamaton osa tätä tutkimusta ja isyyttä, minkä vuoksi koen tärkeäksi sen käsittelemisen teoriaosiossa. Sukupuolta tarkastellaan perinteisesti biologisena tai sosiaalisena sukupuolena. Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli ovat kytkeytyneitä toisiinsa, mutta ne on mahdollista myös erottaa. Sosiaalinen sukupuoli syntyy sosiaalisissa tilanteissa, joissa se pyrkii vastaamaan ympäröivän kulttuurin odotuksiin “oikeanlaisesta” sukupuolesta. (Puhakka-Tanke 2014, 18; West & Zimmerman 1987). Sukupuolta on mahdollista tulkita myös ruumiinfenomenologian tapaan toiminnan tapoina ja olemisen tyyleinä (Heinämaa 1996, 15.) *Nais- ja miestapaisuus* ovat Eeva Jokisen (2005) kehittämiä käsitteitä, joita käytetään naisten ja miesten tavoista olla ja toimia sekä tietää ja tahtoa. Kyseessä eivät ole yksittäisten miesten ja naisten ominaisuudet tai valinnat, eivätkä tapaisuudet määrää yksilöiden elämää, mutta joka tapauksessa sekä miesten että naisten on otettava kantaa niihin omalla olemuksellaan ja sosiaalisella toiminnallaan. (Ks. Jokinen 2005, 55; Kuronen & Hokkanen 2008, 28; Veijola & Jokinen 2001, 24–25.) Tiina Hokkanen (2005) on laajentanut tapaisuuskäsitteitä koskemaan myös vanhempia. *Isä- ja äiti-tapaisuudet* ovat vastaavasti isille ja äideille ominaisia tapoja olla, toimia ja tuntea. (Mt., 30–31.)

Kahden erilaisen ruumiin uskotaan eroavan toisistaan myös mentaliteetiltaan. Sanat mies ja nainen viittaavat ihmisen biologiseen ruumiillisuuteen, kun taas sanat maskuliinisuus ja feminiinisyys viittaavat sukupuolen kulttuuris-sosiaaliseen esiintymiseen, joka sisältää sukupuoleen liitetyt arvot, asenteet, tyylin ja puhetavat. Maskuliinisuus ja feminiinisyys muodostuvat osaksi yksilön persoonallisuutta ympäristön sosialisoinnin ja oman ruumiillisuuden kokemisen kautta. (Jokinen 2000, 204–230.) Ei ole kuitenkaan mielekästä yrittää ymmärtää sukupuolta erillisenä tekijänä ilman, että otetaan huomioon myös muut tekijät, jotka määrittelevät ihmistä. Tutkijat käyttävät käsitettä intersektionalisuus siitä, että esimerkiksi sukupuoli, seksuaalisuus, etnisyys, luokka ja ikä muotoilevat kaikki toisiaan. (Keskinen, Vuori & Hirsiaho 2012, 8–9.) Intersektionaalisuus on väline, jolla voidaan analysoida sitä, miten diskursiivisesti ja institutionaalisesti rakennetut sosiokulttuuriset merkitykset esimerkiksi sukupuolelle, etnisyydelle, seksuaalisuudelle ja sukupolvelle ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Lykke 2005, 8).

Joidenkin tutkijoiden mukaan sukupuoli tulisi nähdä identiteetin performanssina eikä ruumiskonstruktiona. Tällöin voidaan huomioida myös muut sukupuolet, kuten esimerkiksi transsukupuolet. Ruumista ei pääse pakoon, vaan se on aina olemassa, oli kyseessä miehen, naisen tai transsukupuolisen henkilön ruumis. Kuitenkin biologiseen ruumiiseen liitetyt sosiaaliset ominaisuudet tulisi ymmärtää vain sosiaalisesti tuotettuina piirteinä, eikä ihmistä määrääviksi tai rajoittaviksi piirteiksi. Esimerkiksi tunteet eivät ole miesten “feminiininen” puoli, vaan tunteet ovat yksinkertaisesti ihmisten ominaisuus, ja niitä esiintyy kaikilla huolimatta ruumiin konstruktiosta. (Jokinen 2000, 204–230.) Etenkin isäksi tulemisen on todettu opettavan miehille yhteiskunnallisesti “hyväksytyjä” tunnetaitoja, joiden oppimisen myötä miesten hyvinvointi lisääntyy (Klinth & Johansson 2010, 139–140).

Yksi miehen identiteettiin vaikuttava tekijä on pärjääminen ja oman paikan säilyttäminen kunnian kentällä. Tämän tutkimuksen analyysiluvussa 6 selviää, miten tärkeä osa ammatilla ja työnteolla on haastateltujen miesten elämään ja identiteettiin. Matti Kortteisen (1992) mukaan miehet, jotka selviytyvät maailman kovuudesta - esimerkiksi kestävät epämiellyttävää tai raskasta työpaikkaa – saavuttavat merkittävän aseman kunnian kentällä. Tämä tavoiteltu oma kunnia viittaa miesten tunnustettuun ja arvostettuun sosiaaliseen asemaan. Se on miehille erittäin tärkeää ja sen vuoksi ollaan valmiita uhraamaan jopa oma terveys ja henki. (Mt., 60–61, 68.) Työnteko sosioekonomisen aseman vaikuttajana ilmenee tärkeänä myös maahanmuuttajamiehiä koskevissa tutkimuksissa (ks. esim. Ebot 2016; Puhakka-Tanke 2014).

Jaana Puhakka-Tanken (2014) pro gradu -tutkielmassa esimerkiksi selvisi, että kamerunilaisten miesten olennaisimmat maskuliinisuuskäsitykset toteutuivat, kun he kykenivät elättämään perheensä. Miehelle, joka elättää perheensä, mikä tahansa työ on hyväksyttävää vaikeassa työmarkkinatilanteessa. Tutkimuksesta nousee esiin myös eroavuudet erilaisten ammattien arvostuksessa Suomessa ja Kamerunissa. Miesten työskenteleminen siivoojana Kamerunissa olisi tutkittujen mielestä eri asia, kuin Suomessa. (Mt., 78–79.) Marko Juntusen (2000) tutkimuksesta myös ilmeni, miten marokkolaiset miehet ovat sekä kotimaan odotusten että vastaanottajamaan vaatimusten ja ennakkoluulojen ristitulella - kotimaassa heiltä odotettiin tiettyjä asioita, kun taas vastaanottajamaa odotti heiltä jotain muuta. Miesten omat toiveet eivät välttämättä kohdanneet kummankaan maan odotuksien kanssa. (Mt., 214–238.)

Yhtä lailla kuin miesten ja naisten osaksi liitetään kulttuurisia, sosiaalisia ja historiallisia ominaisuuksia, niin tehdään myös vanhemmille, eli isille ja äideille. Isyyden olemus on Petteri Eerolan ja Johanna Mykkäsen (2014) mukaan muuttunut muutamassa vuosikymmenessä. Ennen sellaiset kysymykset kuin “millainen isä sinä olet?” eivät olleet tavanomaisia, eivätkä isät välttämättä itsekään pohtineet tätä asiaa. Viime vuosikymmenenä kuitenkin myös isät ovat tulleet enemmän esille niin mediassa kuin laajemminkin yhteiskunnassa. Hyvää isyyttä kohtaan on nyt sekä enemmän ymmärrystä että lisääntyneitä kriteereitä ja odotuksia. (Mt., 7.) Isyys on sukupuolittunut käsite, ja käsitykset isyydestä ja äitiydestä ovat erittäin vahvasti sidoksissa toisiinsa. Isyyttä tuotetaan niin sukupuolten välisissä valtasuhteissa kuin isyyttä koskevissa puheissa ja käytännöissäkkin. (Mykkänen & Aalto 2010, 67.)

Mitä isyys sitten on? Tunnettu isyystutkija Jouko Huttunen (1999) kuvailee *vahvistuvaksi isyyden alakulttuuriksi* sitä isyyden mallia, joka sisältää isät, jotka ovat helposti saatavilla, auttavat kotona, hoivaavat ja sitoutuvat niin henkisesti kuin fyysisestikin perheeseen. Tämä on pikkuhiljaa kumonnut 1970-luvulta alkaen sen perinteisen isäkäsityksen, jossa isä nähdään ennen kaikkea jyrkkänä auktoriteettina. (Mt., 177–181; Eräranta 2006, 296.) Jokainen isä luo itse oman isyytensä mallin, vaikka olisikin tietoinen vallitsevasta kulttuurisesta tai yhteiskunnallisesta isyyskäsityksestä. Nykyiset isyysmallit ovat kuitenkin muuttaneet perinteistä patriarkaalista isyyskäsitystä sen verran joustavammaksi, että ne sisältävät enemmän kotitöiden tekemistä, lastenhoitoa ja auttamista kotona muutenkin kuin taloudellisesti. (Huttunen 1999, 171–177.)

Jaana Vuori (2004) on tarkastellut kriittisesti isyydelle annettuja määritelmiä. Näihin määritelmiin - oli kyse sitten yhteiskunnallisesta tutkimuksesta, asiantuntijapuheesta tai yleisemmin ympäröivästä kulttuurista - on usein piiloutunut sukupuoliin liitettyjä valtasasetelmia. (Vuori 2004; Mykkänen & Aalto 2010, 47.) Vuori (2004) on kehittänyt neljä eri mallia, joiden avulla hän pyrkii hahmottamaan isyyden suhdetta äitiyteen. Nämä isyyden mallit ovat yleistyksiä, eivätkä ne sulje toisiaan pois. *Tasa-arvoinen* isä on sanansa mukaan tasa-arvoinen: työt kotona ja vanhempina jaetaan tasan naisen kanssa. *Hoivaavalle isälle* on tärkeää olla henkisesti läheinen lasten kanssa. Nämä kaksi ensimmäistä mallia rakentuvat feministiselle käsitykselle sukupuolten välisten suhteiden jaosta. Sen sijaan kaksi seuraavaa mallia ovat epäsymmetrisiä sukupuolten välillä. *Valintoja tekevä*

isä keskittyy omiin henkilökohtaisiin haluihinsa ja toiveisiinsa. Näin naisille jää tehtäväksi olla vastuullinen ja mahdollisesti jopa uhrata yksilölliset toiveensa lasten ja perheen vuoksi. *Maskuliininen isä* ei välttämättä välttele vastuun kantamista eikä ole poissaoleva isä, mutta hän on omaksunut perinteisen käsityksen siitä, mitkä tehtävät kuuluvat isälle ja mitkä äidille, jolloin isän ja äidin välinen valtasuhde ei ole tasa-arvoinen. (Vuori 2004, 29–30.)

Kirsi Eräranta (2006) erottelee isyyden määrittelyyn liittyvän problematiikan sen välillä, asuuko isä perheen kanssa vai ei. *Vahvat isämallit* elävät yleensä perheen kanssa ja osallistuvat lasten jokapäiväiseen elämään. Sen sijaan *ohuet isämallit* kuuluvat yleensä perhepolitiikan asiantuntijapuheessa esimerkiksi avioero- tai ongelmaperheisiin. Perhepolitiikassa katsotaan perheiden voivan hyvin, jos he elävät yhdessä. Sen, mitä kodin sisällä tapahtuu, nähdään kuuluvan perheiden yksityiselämän alueelle, eikä siihen oteta kantaa. (Mt., 296–297.) Isät eivät kuitenkaan välttämättä ole psykologisesti läsnä tai hoivaavia isä silti, vaikka asuisivatkin saman katon alla perheen kanssa.

Isien suhde äitiyteen on melko monimutkainen. Isät saattavat potea alemmuuskompleksia tai tuntea olevansa toissijaisia vanhempia suhteessa äitiin. Naisten uskotaan omaavan luonnolliset taidot huolehtia vauvasta, kun taas isän taitoja ihastellaan ja niistä yllätetään. Niitä pidetään poikkeuksellisina, toisin kuin äidin taitoja, joiden uskotaan olevan osin peräisin perinnetiedosta ja naisten omista vaistoista. (Jämsä 2004, 232–235.) Tämä asettaa myös isät epätasa-arvoiseen asemaan vanhempana.

Maahanmuuton vaikutusta spesifisti isyyteen ei ole vielä juurikaan tutkittu Suomessa. Poikkeuksen tästä tekee vastikään ilmestynyt Matthias E. Ebotin ja Päivi Armilan (2016) artikkeli, joka käsittelee kamerunilaisia isiä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Heidän kvalitatiivisen tutkimuksen haastatteluista nousi esille työelämän tärkeys ja sitä kautta perheen elättäjän roolin ylläpitäminen. Elättäjän roolia kuitenkin hankaloittaa epävarma työmarkkina-asema sekä työllistyminen matalapalkkaisiin ammatteihin, huolimatta omasta korkeakoulutustaustasta. Lastenkasvatuksessa miehillä oli tavoitteena kasvattaa lapset mahdollisimman hyvin suomalaisten tavoille niin, etteivät he kohtaisi ongelmia, jotka johtuisivat heidän kulttuurisesta erilaisuudestaan. Toiveena on, että lapsista tulisi ”joku” suomalaisessa yhteiskunnassa ja että heillä olisi parempi tulevaisuus kuin mitä isillä on nyt. (Ebot & Armila 2016, 144–147.)

Etniseltä taustaltaan erilaisia isiä on tutkittu enemmänkin muualla maailmalla (esim. Capps et al. 2010; Klein 2008), mutta juuri albaanitaustaisiin isiin keskittyviä tutkimuksia en löytänyt englanninkieliselläkään haulla. Pohjoismaisessa kontekstissa maahanmuuttajaisyyteen on keskittynyt esimerkiksi Anika Liversage (2015) muslimi-isiä koskevassa tutkimuksessaan. Hänen tutkimansa Tanskassa elävät muslimimiehet uskovat perinteisiin sukupuoli- ja vanhemmuusrooleihin. Tutkimuksesta ilmeni miesten auktoriteetin tärkeys sekä työnteon merkitys miesten käsityksiin maskuliinisuudesta. Työskennellessään pitkiä päiviä, isät joutuvat vastoin tahtoakaan olemaan poissa lasten elämästä ja siten luopumaan mahdollisuudesta kiintyä henkisesti lasten kanssa. Liversagen (2015) tutkimuksessa tätä ei koettu harmilliseksi, sillä miehyden kannalta tärkeämpää oli toimia perheen taloudellisena elättäjänä (vrt. Ebot & Armila 2016). Lasten kasvaminen uudessa maassa ja suuntautuminen erilaiseen tulevaisuuteen kuin millaisessa isät elävät, aiheuttaa kuitenkin isille vaikeuksia toteuttaa omaa isyyttään tavalla, johon he ovat itse tottuneet. (Mt., 215, 225.)

Pohjois-Amerikassa eläviä maahanmuuttajaisia koskevia tutkimuksia ovat koonneet koomateokseen Susan S. Chuang & Robert P. Moreno (2008). Yhden teoksen artikkeleista on kirjoittanut Michael E. Lamb (2008), joka kertoo isien ja äitien roolierojen kaiventuneen, kun isät ovat enenevässä määrin alkaneet osallistua lasten- ja kodinhoitoon. Aikaisempina aikakausina isien vanhemmuuden rooliin ovat kuuluneet vain leivän tuominen pöytään ja lasten viihdyttäminen lyhyenä aikana päivässä. He saattoivat olla kantamatta vastuuta omasta vanhemmuudestaan. Asia on kuitenkin muuttunut myös lastenkin näkökulmasta nyt, kun isät osallistuvat äidin lailla lasten arkeen jopa ikävissä tehtävissä, kuten esimerkiksi vaippojen vaihdossa tai siivoamisessa. (Mt., 14.) Tutkija ei kuitenkaan koe, että maahanmuutolla olisi ollut suoraan vaikutusta tutkittujen miesten isyyteen. Maahanmuutto vaikuttaa hänen mukaansa itse muuttaviin yksilöihin, mutta ei heidän isän rooliinsa, jonka opit isät ovat saaneet kotimaansa kulttuurista ja omasta kasvatuksesta. (Lamb 2008, 18.)

5 Tutkimuksen toteutus

Keräsin tutkimukseni aineiston itse, koska tutkimuskysymykseeni ja -kohteeseeni sopivaa aineistoa ei ollut olemassa ennestään. Keräsin aineiston puolistrukturoiduilla teema-haastatteluilla. Valitsin aineistonkeruutavaksi haastattelemisen, koska halusin saada selville juuri isien oman näkökulman. Haastatteluissa haastateltava on subjekti (Hirsjärvi et al. 1997, 200). Koin, että yksilöhaastatteluilla minun on parhaiten mahdollista saada tietoa isien omista ajatuksista ja tunteista. Muun perheen läsnä ollessa en välttämättä olisi saavuttanut henkilökohtaista yhteyttä isien kanssa. Monelle albaanikulttuurissa kasvanneelle miehelle saattaa olla haasteellista puhua omista arkaluontoisista kokemuksista ja ajatuksista. Haastattelut mahdollistavat sen, että arkaluontoisiakin asioita voidaan selvittää (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35). En usko, että olisin saanut yhtä syvällisiä vastauksia millään muulla tavoin kuin haastattelemalla isiä kasvotusten. Toki joillekin ihmisille esimerkiksi oman kirjoituksen lähettäminen tutkimukseen voi olla helpompaa kuin kasvokainen keskustelu. Ottaen kuitenkin huomioon miesten vähäisemmän innokkuuden osallistua tutkimuksiin kuin naisten, en uskonut saavani kokoon kunnan aineistoa muuten kuin haastattelemalla (ks. Esim. Mykkänen & Aalto 2010).

Toimin keväällä ja kesällä 2015 Nuorisotutkimusseuran koordinoimassa hankkeessa *Generational negotiations, social control and gendered sexuality* (GENESO) tutkimusassistenttina. GENESO-hankkeen tutkimuskiinnostus kohdistuu siihen, miten sukupuoli ja etniset hierarkiat vaikuttavat niin nuorten kuin vanhempienkin toimintaan ja tulkintoihin sukupolvien välisissä neuvotteluissa. Sopimukseemme hankkeen kanssa kuului se, että luovutan hankkeelle litteroidun haastatteluaineistoni, josta on poistettu tunnistetiedot. Oli tärkeää, että haastateltavat ymmärsivät tämän kunnolla ja tiesivät, mihin suostuvat.

GENESO-hankkeen kohderyhmänä ovat monikulttuurisissa ympäristöissä elävät vanhemmat ja nuoret. Hankkeessa haastatellut henkilöt ovat suurilta osin maahanmuuttotautaisia, mutta aineistossa on mukana myös kantasuomalaisia. Haastatellut vanhemmat ja nuoret eivät välttämättä ole samasta perheestä, vaan hankkeessa haastateltiin myös joistain perheestä vain vanhempia ja toisista vain nuoria. Hankkeessa on haastateltu myös etnisiä albaaneja muiden kansallisuuksien lisäksi. Yhteistyön toteuttaminen välillämme

oli kuitenkin toimiva yhtälö, sillä hankkeen tutkijoilla oli ollut vaikeuksia saada isiä haastateltaviksi. Koska minun aikomuksenani oli haastatella juuri isiä samasta aihepiiristä, hyödyimme molemmat tästä yhteistyöstä.

5.1 Haastateltavien valinta

Haastattelin Kosovosta Suomeen paenneita albaniankielisiä isiä. En rajannut kohderyhmää tarkemmin iän tai Suomessa asuttujen vuosien mukaan. Haastateltavia yhdisti lisäksi syntyperä, äidinkieli ja ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajuus Suomessa. Haastateltavaksi sopiva isä oli myös mieluiten sellainen, jonka lapset ovat ainakin jossain vaiheessa asuneet hänen kanssaan Suomessa. Yksi kriteeri haastateltaville oli alun perin se, että heidän isyytensä on alkanut jo entisessä kotimaassa Kosovossa ja jatkuu nyt uudessa asuinmaassa Suomessa. Haastateltaviksi valikoitui kuitenkin myös pari sellaista isää, joiden kokemukset isyydestä Kosovossa olivat vähäiset, sillä heillä oli ollut vasta pieni vauva siellä. Nämä henkilöt eivät luonnollisesti voineet kertoa itsestään isänä Kosovossa, sillä heille ei ollut vielä ehtinyt kertyä kovinkaan pitkää kokemusta isyydestä kotimaassa. Heidän kanssaan keskityimme keskustelemaan hypoteettisesti isien nuoren aikuisiän käsityksistä itsestään isänä sekä siitä, mitä suunnitelmia heillä oli silloin lastenkasvatuksen suhteen. Pertti Alasuutari (2001) kertoo, että myös hypoteettiset kysymykset ovat toimiva keino saavuttaa onnistuneesti henkilökohtainen taso haastatteluissa ja saada tietoa kiinnostavasta ilmiöstä. Haastateltavat saavat hypoteettisten kysymysten avulla mahdollisuuden pohtia aihetta konkreettisesti. (Mt., 152.)

Haastateltavia rekrytoitaessa toivoin myös, että kaikki olisivat islaminuskoisia, mutta en esittänyt sitä kriteerinä haastatteluun kutsuttaessa. Kosovo on eurooppalainen maa, jonka suurin osa väestöstä on virallisesti islaminuskoinen, mutta albaaneja voidaan kuitenkin kutsua niin sanotuiksi ”tapamuslimeiksi” (Peltola 2012, 139; Säävälä 2007, 71). Kulttuurin tuntevana ”sisäpiiriläisenä” koin tarpeettomaksi sen, että olisin maininnut haastattelukutsussa haastateltavien valinnan kriteeriksi islaminuskoisuuden. Vaikka suurin osa albaaneista mieltää itsensä muslimiksi, he eivät välttämättä halua profiloitua nimenomaan muslimiksi, tai edes koe tekevänsä ensisijaisesti niin. Minna Säävälän (2007) mukaan albaanit eroavat suomalaisten mielikuvasta siitä, millaisia maahanmuuttajamuslimit ovat. Sellaiset ulkoiset islamin tunnusmerkit, kuten naisilla huivit ja kaavut sekä miehillä lakit,

eivät ole kovinkaan yleisiä Suomessa asuvien Kosovon albaanien keskuudessa. Albaanien identiteetti rakentuu enemmän nationalismille kuin uskonnolle. (Mt, 71; Duijzings 2000, 159.)

Jos olisin maininnut haastattelukutsussa osallistujien kriteeriksi islaminuskon, se olisi saattanut karsia haastateltavia tai rajata kohderyhmän niin, ettei se olisi ollut enää tutkimukseni kannalta mielekästä. Kiinnostuneet haastateltavat olisivat voineet luulla, että haastateltavaksi kaivataan harrasta uskovaista, jolloin kriteeri ei välttämättä heidän kohdallaan täyttyisi, koska he eivät itse toteuta uskontoa tarpeeksi elämässään. He olisivat voineet myös luulla, että haastattelu suoritetaan erityisesti juuri uskonnon näkökulmasta. Se, että tutkimus olisi mahdollisesti päätynyt keskittymään erittäin hartaisiin islaminuskoisiin miehiin, ei antaisi mielestäni oikeaa kuvaa albaanienemmistöstä. Tämän vuoksi en maininnut uskontoa kutsussa. Syy, miksi kuitenkin toivon, että edes suurin osa haastateltavista määritteli itsensä muslimiksi, on seuraava: niin sanotusta maallistuneisuudesta huolimatta (ks. esim. KIPRED 2016) koen, että uskonnolla on olennainen arvoja säätelevä vaikutus albaanienkin kulttuurissa, vaikka se ei arjessa näkyisi. Haluaisin myös tuoda esille tämän tutkimuksen avulla Suomessa asuvien muslimiperheiden moninaisuutta suhteessa toisiinsa. Lisäksi, juuri muslimimiehet ovat ne, jotka herättävät eniten ennakkoluuloja Suomessa (Huttunen 2004, 145–147), joten mielestäni on tärkeää tuottaa lisää tähän aiheeseen liittyvää tutkimustietoa. Käsittelin haastatteluissa uskontoa ja sen merkitystä haastateltavien elämässä muutaman kysymyksen avulla.

5.2 Haastattelujen toteutus ja isien profiilit

Valitsin aineistonkeruutavaksi puolistrukturoidut teemahaastattelut, joissa edetään tiettyjen etukäteen määriteltyjen aihealueiden mukaisesti. Haastattelurunkoni oli puolistrukturoitu, sillä totesin eri teemojen alla olevien kysymysten olevan riittävän hyviä selvittämään niitä asioita, joita halusinkin. Se, että haastattelurunko ei ollut täysin strukturoitu mahdollisti sen, että saatoin vaihtaa kysymysten järjestystä tai kysyä lisäkysymyksiä joistain teemoista. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 11.) Teemahaastattelujen toteutukseen kuuluu myös se, että haastattelevat itsekin voivat muokata haastattelun runkoa ja tarkentaa teemojen aiheita (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66). Teemahaastatteluissa korostuvat haastateltavien omat tulkinnat ja asioille annetut merkitykset (mt., 48).

Teemat, joita käsittelemme haastattelussa, olivat seuraavat: 1. perhe ja lähisuku, 2. vanhemmuus ja lastenkasvatus, 3. sukupuoli ja lasten seksuaalisuus 4. kulttuuri, kansalaisuus ja etninen identiteetti, 5. yhteiskunnallinen asema, rasismi ja syrjintä ja 6. tulevaisuuden näkymät. Teemat ovat laajoja, mutta alakysymyksillä saimme pidettyä haastattelut tutkimuksen kannalta mielekkäissä raameissa. Kävin kaikki teemat läpi jokaisen haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja kysymysten muotoilu saattoivat vaihdella, mikä onkin tyypillistä teemahaastatteluille (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 11). Sain haastattelurungon pohjan avukseni GENESO-hankkeen tutkijoilta. Tutkimusassistentin työn vuoksi oli tärkeää, että selvitän haastattelussa myös GENESO-hankkeen kannalta olennaisia tietoja. Sain lopulta tutkimuksessa runsaan ja monipuolisen aineiston analysoitavaksi.

Haastattelujen painopiste oli haastateltavien Kosovosta pakoon lähtemisen jälkeisessä elämässä Suomessa. Samalla kuitenkin myös kuvaukset elämästä ja isyydestä entisessä kotimaassa olivat relevantteja sen selvittämiseksi, miltä isistä tuntuu nykyhetkessä. Myös transnationaalinen yhteydenpito kotimaassa ja muualla maailmassa asuvien sukulaisten ja ystävien kanssa osoittautui tärkeäksi haastattelussa. Vaikka isien asuminen Kosovossa on päätynyt jo vuosikymmeniä sitten, se ei tarkoita sitä, etteikö yhteys sinne vielä säilyisi. Kotimaassa asuvan yhteisön vaikutus nykyelämään Suomessa on edelleen merkittävä haastateltavien elämässä.

Rekrytoin haastateltavia sosiaalisen median sivustolla Facebookissa, jossa julkaisin omalla profiilillani albaniankielisen haastattelukutsun. Minulla on paljon albaniankielisiä yhteyshenkilöitä Facebookissa, mutta heihin ei lukeudu monikaan keski-ikäinen isä. Toivoin, että yhteyshenkilöni kertoisivat kutsusta esimerkiksi omalle isälleen tai isänsä ystäville. Facebook-kutsuun vastasivat muutamat henkilöt, jotka suosittelivat minulle haastateltavia. Sen jälkeen aloin kerätä haastateltavia niin sanotun lumipallo-otannan mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2001, 59). Se tarkoitti käytännössä sitä, että pyysin jo ilmoittautuneita haastateltavia ehdottamaan tuttuja isiä, jotka saattaisivat kiinnostua tutkimuksesta. Lisäksi pyysin omia tuttujani ehdottamaan heidän tuttujensa isiä.

Se, että haastateltaviksi päätyi enimmäkseen isiä, jotka joku on ehdottanut tutkimukseen, saattoi vinouttaa käsitystä tutkimuksen laajemmasta kohderyhmästä. Kaikki haastattelemani miehet olivat korkeasti koulutettuja, mikä ei välttämättä vastaa yleisintä keski-ikäisten albaanimiesten taustaa Suomessa. Heidän korkea koulutustausta sai minut pohtimaan sellaista mahdollisuutta, että minulle on voitu ehdottaa haastateltavia niiden henkilöiden joukosta, joiden on arveltu osaavan vastata haastattelukysymyksiin ”oikein”. Jotkut haastateltavat eivät edes pitäneet tunnistetietojen poistamista tärkeänä. Nämä miehet olivat hyvin innokkaita kertomaan ajatuksistaan avoimesti omalla nimellään. Tästä välittyi minulle toisaalta myös vahva tunne siitä, että näille miehille oli tärkeää saada äänensä kuuluviin ja ajatuksensa ihmisten tietoon. Yhdenkään haastattelun aikana minulle ei jäänyt epäselväksi se, että haastateltavat pitivät käsittelemiämme teemoja äärimmäisen tärkeinä ja halusivat analysoida niitä syvällisesti. Ymmärsin lopulta, että tämä tutkimuksen kohderyhmän mahdollinen vinoutuminen ei ole ongelma - se vain johti siihen, että kohderyhmäni rajat tarkentuivat. Kohderyhmänäni on nyt korkeakoulutetut albaniankieliset isät.

Toteutin yhteensä yhdeksän puolistrukturoitua haastattelua. Yhdeksännen haastattelun jälkeen koin, että olin saanut riittävästi aineistoa, joka vastaisi tutkimuskysymyksiini. Haastateltavien vastauksissa alkoivat toistua samat asiat, joten en kokenut tarpeelliseksi järjestää enempää haastatteluja. Haastatteluista ei suinkaan voi tehdä yksiselitteisiä päätelmiä tai yleistyksiä kaikista albaniankielisistä isistä Suomessa. Ne kuitenkin tarjoavat mahdollisuuksia joidenkin näkökulmien tarkasteluun otannan rajoissa.

Tein haastattelut pääkaupunkiseudulla ja Turussa. Tilastojen mukaan 5 432 Suomen albaniankielisestä väestöstä asuu Uudenmaan maakunnassa ja 1 877 asuu Varsinais-Suomen maakunnassa (Tilastokeskus 2015). Toteutin kaksi haastattelua Helsingissä, neljä Espoossa ja kolme Turussa. Kaikki haastattelut tein touko-kesäkuun aikana vuonna 2015. Tapasin kolme haastateltavaa kahvilassa, kolme muuta kirjastossa, kaksi isää kutsui minut kotiinsa suorittamaan haastattelun ja yhtä haastattelin hänen työpaikallaan. Lyhyin haastattelu kesti 50 minuuttia ja pisin kesti kaksi ja puoli tuntia. Keskimäärin kaikki haastattelut kestivät puolitoista tai kaksi tuntia. Toteutin haastattelut albanian kielellä. Tein päätöksen haastattelukielestä sillä perusteella, että halusin suoda haastateltaville mahdollisuuden tulla kuulluksi heidän omalla vahvimmalla kielellään, äidinkielellään. Äänitin haastattelut nauhurilla, jonka jälkeen litteroin ne ensin albanian kielelle. Seuraavaksi käännsin itse litteroimani haastattelut suomeksi. Olin erityisen tarkka kääntämisessä ja

käytin paljon aikaa siihen, sillä halusin onnistua välittämään tarpeeksi hyvin myös ne kulttuuriset merkitykset, joita puheet sisälsivät (vrt. Pietilä 2010, 411).

Haastateltavien profiilit vastaavat mielestäni onnistuneesti ensimmäisen sukupolven albaniankielisten maahanmuuttajien joukkoa. Analyysilukuja luettaessa onkin syytä pitää mielessä haastateltavien erikoinen profiili; tuloksia ei välttämättä voi sellaisenaan yleistää esimerkiksi toisen sukupolven albaaneihin, jotka ovat kasvaneet lapsesta asti Suomessa. Tutkimukseen osallistuneet isät olivat kaikki etniseltä taustaltaan albaaneja, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet aikuiseksi Kosovossa. Heillä kaikilla on lapsia vaimonsa kanssa, joka myöskin on albaani Kosovosta. Perheet ovat melko monilapsisia. Suurimmassa osassa perheitä on viisi tai neljä lasta (perheistä 6), kolme lasta (2) tai kaksi lasta (1). Kaikilla haastattelemillani isillä on lapsina sekä tyttöjä että poikia. Lisäksi seitsemällä heistä on myös lapsenlapsia. Vanhin tutkimukseen osallistunut isä on 65–70-vuotias ja nuorin 50–54-vuotias. Isistä suurin osa ovat 60–64-vuotiaita (4 isää) ja loput 55–59-vuotiaita (3).

Ketkä kuuluvat haastateltujen miesten perheeseen? Haastateltavien käsityksiä perheen merkityksestä ja oman perheen kokoonpanosta sain selville kysymällä heiltä, kenet he laskevat osaksi omaa perhettään. Kaikki haastateltavat ovat olleet naimisissa vähintään 20 vuotta ja heillä on biologisia lapsia vaimonsa kanssa. Kysyttäessä, kuka kuuluu miesten perheeseen, sain aina vastaukseksi vaimon ja lapset (9) ja joskus lasten perheen (3). Jotkut haastateltavista laskivat lähiperheeseen kuuluvaksi myös omat sisarukset (2) ja heidän perheensä (1), sedät, tädit ja serkut (1) sekä oman äitinsä, jolloin äiti oli ainoa elossa oleva vanhempi (2). (Ks. Castrén 2014: perheen konfiguraatiot.) Vastaukset kertovat albaaniperheiden laajuudesta.

Isät tekivät pakomatkaa Suomeen joko yhdessä perheen kanssa tai yksin. Itse asiassa, vain kaksi isää teki pakomatkaa yksin ja sai perheensä Suomeen perheenyhdistämisluvan avulla vasta vuosi täällä olon jälkeen. Muut matkustivat yhdessä perheen kanssa. Ensimmäisenä Suomeen saapui perhe vuonna 1991. Kaksi muuta perhettä saapuivat vuonna 1992, sen jälkeen saapuivat yksintulleet isät vuonna 1994 (2) ja kuudes perhe saapui vuonna 1996. Loput perheet (3) pakenivat vasta jo konkreettisesti syttyneen sodan jaloista

Suomeen vuosina 1998–1999. Suomeen muuttaessaan nuorin isä oli 26-vuotias. Vanhimpana pakoon lähtenyt isä oli silloin jo 55-vuotias. Muut isät olivat iältään noin nelikymppisiä lähtiessään pois Kosovosta (7).

Kaikki haastateltavat ovat suorittaneet joko alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon. Ammatit, joita haastateltavat harjoittivat kotimaassa, olivat seuraavat: juristi (2), taloustieteilijä (1), lääkäri (1), opettaja (2), agronomi (1), kirjailija (1) ja poliisi (1). Heistä neljä on jatkanut kotimaan ammattia vastaavaa työtä Suomessa, kolme on vaihtanut kokonaan uuteen ammattiin ja kaksi on jäänyt pitkäaikaistyöttömäksi, eli he eivät ole tehneet ollenkaan palkallista työtä Suomessa. Neljän haastateltavan vaimo käy palkkatöissä, kahden haastateltavan vaimot ovat työttömänä tai eläkkeellä ja kolmesta muusta vaimosta minulla ei ole tätä tietoa haastatteluiden perusteella. Kaikilla haastateltavilla on lapsia, jotka ovat töissä.

5.3 Tutkimusetiikan ja oman position pohdintaa

Jo ennen tämän tutkimuksen toteuttamista tiedostin, että minun on huolehdittava erityisen tarkasti eettisyyden takaamisesta tässä tutkimuksessa. Verrattuna muihin vähemmistöryhmiin, Kosovon albaaneja asuu Suomessa melko vähän. Riski siitä, että haastateltavat ovat tunnistettavissa tutkimuksesta, on melko suuri, vaikka olen poistanut yleisimmät tunnistetiedot.

Eettisyyden toteutumista tutkimuksessa on mahdollista arvioida yhtäältä tiedon hankinnan ja toisaalta sen käytön näkökulmista (Eskola & Suoranta 2008, 52). Eettisyyteen liittyvät tekijät on otettava huomioon toiminnan tasolla kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Se on erityisen tärkeää silloin, kun tutkimuskohteena on ihmisten henkilökohtainen elämä. Tutkimus ei ole tällöin neutraali, vaan sen tuloksilla on merkitystä sekä tutkittaville itselle että tutkimuksen omassa toimintaympäristössä. Tämän vuoksi on todella tärkeää pohtia tutkimustulosten seurauksia. Mitä vaikutuksia tutkimus tuottaa, miksi ja kenen hyödyksi? (Pohjola 2007, 17–18, 24.) Nämä kysymykset pyörivät ajatuksissani koko tutkimuksen aikana. Millaisia seurauksia tutkimuksesta tulee olemaan suomalaisessa yh-

teiskunnassa vallitsevaan kotoutumiskäsitykseen? Entä onnistuuko tutkimus syventämään ymmärrystä maahanmuuttajaisien omasta näkökulmasta, vai tuleeko se kenties leimaamaan tai lokeroimaan isät tietynlaiseksi?

Pohdin usein myös sitä, miltä haastateltavista mahdollisesti tuntuu, kun he tulevat lukemaan tutkimukseni ja analyysini heidän puheistaan. Haluaisin yhtäältä kunnioittaa haastateltavia ja vältellä heidän minäkuvan eheyden loukkaamista, mutta toisaalta haluan vielä enemmän tuottaa rehellisiä ja objektiivisiä tutkimustuloksia. Koska olen keskittynyt tutkimaan vain yhtä vähemmistöryhmää Suomessa, mietin paljon sitäkin, tuleeko tutkimuksella olemaan vaikutuksia siihen, millainen kuva lukijoille muodostuu Suomessa asuvista Kosovon albaaneista. Ratkaisuni näihin pohdintoihin on se, että keskityn analysoimaan aineistoa objektiivisesti ja tutkimusetiikkaa noudattaen niin, etten kuitenkaan loukkaa tai leimaa ketään. Analyysia kirjoittaessani pyrin jatkuvasti ottamaan huomioon tulosten kattavuuteen ja yleistettävyyteen sekä työn luotettavuuteen liittyvät seikat. Olen tietoinen siitä, että on enimmäkseen tutkijan omista valinnoista kiinni, mitä tutkimuksessa korostetaan ja mitä asioita laajasta haastatteluaineistosta tuodaan esille. (Vrt. Eskola & Suoranta 2008, 208.) Näihin valintoihin ja päätöksiin vaikuttivat tässä tutkimuksessa tutkimuskysymykset, teoreettiset viitekehykset, haastateltavien itse korostamat aiheet, ajankohtaiset yhteiskunnalliset tapahtumat sekä oma kulttuurintuntemukseni.

Eettisyyden takaamisen yhtenä keinona tiedotin tarkkaan etukäteen haastateltaville, mistä haastatteluissa on kyse (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 54). Kirjoitin haastattelukutsuun eettisyydestä näin: “Kaikki haastattelut tehdään ehdottoman luottamuksellisesti ja osallistujien arvoja ja yksityisyyttä kunnioittaen. Haastatteluaineisto käsitellään niin, ettei haastateltavia ole mahdollista tunnistaa siitä, eikä haastattelunauhoja säilytetä tutkimuskäsitteon jälkeen.” Siitä, että haastattelut tullaan luovuttamaan graduni lisäksi myös Nuorisotutkimusverkostolle, kerroin kutsussa seuraavasti: “Haastattelut luovutetaan lisäksi ilman tunnistetietoja Nuorisotutkimusverkoston koordinoimaan GENESO-tutkimushankkeeseen, jossa työskentelen tutkimusavustajana.” Ennen haastattelujen aloittamista tiedotin heille tarkemmin siitä, että GENESO-hanke ei saa nauhoituksia, vaan vain litteroidut haastattelut, joista poistan tunnistetiedot. Näin varmistan sen, että kukaan muu kuin minä, ei tule tunnistamaan haastateltavia. Analyysin jälkeen hävitin haastattelunauhat.

Kirjoitin edellä mainitut eettiset seikat myös suostumuskirjeeseen, johon pyysin haastateltavilta allekirjoitusta. Tällä kirjeellä varmistin, että he ymmärtävät haastateltavaksi suostumisen vapaaehtoisuuden ja sen, että he voivat koska tahansa vetäytyä pois tutkimuksesta. Suunnittelin alun perin, että säilytän itse heidän tunnistetietonsa tämän tutkimuksen valmistumisen jälkeen vain, jos he haluavat lukea tutkimukseni tulokset ennen niiden julkaisemista. Haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet tätä tarpeelliseksi. Kaikki haastateltavat allekirjoittivat suostumuskirjeen, ja heistä neljä pyysi saada tiedon tutkimuksen valmistumisesta, jotta he voivat lukea sen. Litteroidun haastatteluaineiston tulen säilyttämään mahdollista jatkotutkimusta varten. Tiedotin myös tästä haastateltaville.

Tunnistetietojen poistamisessa olen käyttänyt seuraavia ratkaisuja. Analyysissa käytän haastateltavista kirjain- ja numerotunnisteita (esim. H1=haastateltava 1). Joissain lainauksissa esiintyvä ”MB” viittaa omiin nimikirjaimiini. Olen saattanut myös poistaa tai muuttaa haastattelujen lainauksista kohtia, joista haastateltava olisi tunnistettavissa. Lisäksi, kun luvussa 5.2 esittelin haastatteluun osallistuneiden miesten profiilit, tein sen yleisellä tasolla ilman, että kerroin samalla kertaa yhden haastateltavan koko profiilin. Se ei välttämättä luo lukijalle tarkkaa kuvaa yksittäisistä haastateltavista, mutta koen sen tärkeäksi, koska muuten haastateltavat olisivat tunnistettavissa ainakin albaaniyhteisön keskuudessa.

Ennen haastatteluja jännitin melkoisesti sitä, miten miehet tulisivat suhtautumaan minuun tutkijana. Olen nuori nainen ja pelkäsin, että he saattavat suhtautua minuun ikään kuin omaan tyttärensä. Näin olisi saattanut käydä etenkin, kun puheenaiheina olivat juuri kokemukset isyydestä ja lastenkasvatuksesta. Pyrin kuitenkin pitämään roolini selvänä ja ilmaisin selkeästi, että heidän on mahdollista puhua minulle avoimesti ja luottamuksellisesti. Näin onnistuimme käsittelemään myös arkoja aiheita, kuten esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Sain siis huomata, että miehet luottivat minuun ja kohtasivat minut ammattimaisesti, eikä suinkaan isällisesti. Heidän avoimuudestaan sain samalla varmuuden siitä, etteivät he pelkää minun levittävän heidän tietojaan eteenpäin. Miesten on lisäksi todettu avautuvan helpommin naisille kuin toisille miehille (Eskola & Suoranta 1998, 95), mikä sekin saattoi vaikuttaa positiivisesti. Voi jopa olla, että minun kansani oli helpompi puhua tutkimuksen teemoista kuin suomalaisille tutkijoille siksi, että meillä on yhteinen etninen tausta. Haastateltavat viittasivat usein puheessaan kokemaansa yhdenkaltaisuuteen välillämme lauseella ”kyllähän sinunkin perheessä on varmasti koettu

sama asia”. Tunsin, että he kokivat meidän välillämme olevan ymmärrystä ja samankaltaisen historiamme vuoksi erityinen yhteys.

Sain kuitenkin huomata haastattelujen aikana, että oloni oli epämukava silloin, kun käsitelimme lasten seurustelua ja siihen liittyviä asioita. Huomasin, että kun siirryin tätä teemaa koskeviin kysymyksiin, en kyennyt asettamaan kysymyksiä niin suoraan kuin olin alun perin suunnitellut. Aloitin teemasta puhumisen aina aihetta kierrellen, ikään kuin toivoen, että isät itse ottaisivat kopin aiheesta. Joidenkin haastateltavien kanssa päädyin puhumaan seksuaalisuuteenkin liittyvistä asioista niiden oikeilla termeillä. Ymmärsimme kuitenkin toisiamme myös muiden kanssa, kun käytimme esimerkiksi seksistä (ilman, että on naimisissa) kiertoilmaisuja, jotka ovat vakiintuneita albanian kielessä. Kummallekaan ei haastattelussa jäänyt epäselväksi, mitä esimerkiksi “ne muut asiat, jotka ovat tabuja meidän kulttuurissamme...” olivat tässä yhteydessä. Välillämme oli kulttuurista ymmärrystä. Päädyin keskustelemaan asiasta lopulta melko suoraan kaikkien, paitsi yhden haastateltavan kanssa. Muut ohjasivat itse keskustelua kohti toivomaani suuntaa, mutta tästä yhdestä haastateltavasta huomasin, että hän oli itsekkin todella kiusaantunut aiheesta, enkä halunnut olla liian tungetteleva. Pysin olemaan sensitiivinen haastattelujen aikana ja käymään keskustelua jatkuvasti miesten arvokkuutta kunnioittaen.

Haastattelutilanteet olivat siis erikoisia myös minulle tutkijana. En ole useinkaan elämäni aikana istunut alas kahdestaan keski-ikäisen albaani-isän kanssa keskustelemaan hänen ajatuksistaan ja elämäkokemuksistaan. Olen toki aikaisemmin elämässäni kuullut vanhemman sukupolven maahanmuutto- ja muistakin elämäkokemuksista. Näin tapahtui esimerkiksi, kun omien vanhempieni ystävät tulivat meille kylään silloin, kun olin nuorempi. Eri aiheista on tällöin kuitenkin keskusteltu yleisellä tasolla, ja minun roolini oli vain kuunnella sivusta. Tämän tutkimusaineiston keräämisen aikana roolini oli toinen: minulle kerrottiin yksityisiä asioita tarkoituksenmukaisesti.

Omasta tutkijapositiostani oli sekä hyötyä että mahdollisesti myös haittaa tämän tutkimuksen toteuttamisessa. Puhun albaniaa äidinkielenäni, minkä vuoksi kykenin suorittamaan haastattelut albanian kielellä. Tästä oli etua sellaisenkin hyödyllisen tiedon saamisessa, mikä saattaisi jäädä muuten saamatta kielivaikeuksien takia. Kuitenkin se, että tunnen albaanikulttuurin, vaatii minulta erityistä varovaisuutta omien ennako-oletuksieni

kanssa. Nämä ennako-oletukset koskevat esimerkiksi albaanikulttuuria Kosovossa ja ulkomailla. En ole kuitenkaan aiheen asiantuntija, joten pyrin suhtautumaan kohderyhmään niin kuin se olisi minulle samalla tuntematon ryhmä. Jotkut haastatteluissa esille tuodut asiat saatoin tunnistaa erittäin hyvin omasta henkilökohtaisesta elämästäni. Sen sijaan jostain toisista asioista minun oli etsittävä paljon tieteellistä tutkimustietoa ymmärtääkseni niitä. Koen tämän kuitenkin enemmän vahvuudekseni tässä tutkimuksessa, sillä myös oma kulttuurintuntemukseni kehittyi tutkimuksenteon aikana.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston analysoinnissa olen käyttänyt aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Siinä on kyse siitä, että tutkimuksen aineisto koodataan systemaattisesti siten, että se pilkotaan osiin, siitä tehdään listoja tai se ryhmitellään uudelleen (Ruusuvuori et al. 2010). Itse olen koodannut aineistosta teemoja, jotka nousevat useimmin aineistosta esiin ja jotka samalla tuottavat arvokasta tietoa tutkimuskysymyksistäni. En käyttänyt koodauksessa analyysiohjelmia, vaan tein sen itse manuaalisesti. Nostin ensin aineistosta useimmiten esille nousseita teemoja ylös erilliseen Word-tiedostoon. Lisäsin teemojen alle niihin sopivia lainauskohtia haastatteluista. Tämän jälkeen erottelin aineistosta teemat myös asioille, jotka koin itse tärkeäksi tutkimuksen kannalta.

Kaikki erottelemani teemat eivät lopulta päätyneet mukaan analyysiin. Sain myös huomata, että osa haastattelujen lainauksista sopii moneen eri teemaan. Tämän seurauksena toteutin ikään kuin ”leikkaa ja liimaa” -menetelmää teknisesti Microsoft Word-tiedostossa, kun siirtelin lainauksia teemasta toiseen, jotta sain koottua tutkimuskysymysten kannalta merkittävimmät teemat. Jos jossakin haastattelussa nousi esille jokin erityisen tärkeältä tuntuva tekijä, nostin sen omaksi teemakseen ja luin muut haastattelut läpi vielä kerran juuri tuota tiettyä teemaa silmälläpitäen. Näin annoin mahdollisuuden isille itselle vaikuttaa analyysilukujen teemoihin. Olen kiinnittänyt analyysissa huomiota myös siihen, että lainaan mahdollisimman tasapuolisesti eri haastateltavia.

Käyttämäni teoreettiset käsitteet, tutkimuskysymykseni sekä tutkimuskirjallisuus, jonka olen aiheesta lukenut, ohjasivat analysointitapojani. Myös tutkimuskirjallisuutta lukiesani tein muistiinpanoja Word-tiedostoon eri teoksista ja artikkeleista. Tämä helpotti niiden käyttämistä myöhemmin teoria- ja analyysiosiossa. Tutkielman teoreettinen pohja on taustalla, kun analysoin aineistoa, mutta analyysimenetelmäni ei voi kuitenkaan kutsua teoriaohjautuvaksi, sillä tutkimuskysymykseni eivät nojaudu mihinkään tieteelliseen teoriaan erityisesti. Analysoidessani aineistoa pidin jatkuvasti mielessä haastattelutilanteiden erityisluonteen vuorovaikutustilanteina (esim. Hirsjärvi & Hurme 2001). Kiinnitin analyysissä huomiota siihen, miten haastateltavat itse jäsentävät kokemuksensa pakolaisuudesta ja sen vaikutuksista heihin itseensä sekä mitä seurauksia Suomeen kotoutumisesta on ollut heidän isän rooliinsa (ks. Alasuutari 1994, 120–121). Aineistossa esiintyneiden tietojen käsittelyssä on tärkeää luottamuksellisuus ja anonymiteetti (Eskola & Suoranta 1998, 57).

6 Sukupolvikokemus: uhrauksen sukupolvi

Isät, jotka ovat lähteneet pakolaisina Kosovosta 90-luvun aikana, ovat väistämättä uhranneet paljon asioita niin henkilökohtaisella tasolla kuin perhe-elämässä. Pakolaisuus ei perustu vapaaehtoisuuteen, vaikka ihmiset saattavatkin itse tehdä konkreettisesti päätöksen siitä, että lähtevät pakoon. Pakolaiset kohtaavat kotimaassaan vainoa, mikä johtaa siihen, että heidän on olosuhteiden pakosta jätettävä kotimaa taakse (Järvinen 2004, 74). Pakolaisten tekemä uhraus sisältää yleisesti ottaen jo sen, että heidän on erottava kotimaahan jäävistä sukulaisista, ystäväistä ja työkavereista. Tutkimuksen tulevista luvuista selviää tarkemmin, miten pakolaisuuden vaatimat uhraukset vaikuttavat perheen sisäisiin ja ulkopuolisiin suhteisiin. Myös pakolaisten sosioekonominen asema saattaa muuttua ratkaisevasti, kun he joutuvat tekemään sekä materiaalisia että mahdollisesti myös ammatillisia uhrauksia lähtiessään kotimaasta.

Tutkielman johdannossa kerroin, että tutkimuskohteen määrittelevä “uhrauksen sukupolvi”-käsite on lainaus yhdestä tutkimuksen haastattelusta. Seuraava lainaus kuvastaa Kosovon sodan aikaisten pakolaisten tunteita kotimaasta lähtemisestä sekä huolen kantoa sodasta:

Me, kuten omat vanhempasikin, olemme uhrauksen sukupolvi. Olemme sodan ja suurten kansallisten vaikeuksien sukupolvi. Kutsun meitä sellaiseksi, vaikka emme ottaneetkaan osaa sotaan, mutta käytimme kaiken psyykkisen ja henkisen potentiaalimme sodasta murehtimiseen. Pyrimme myös vaikuttamaan sodan kansainväliseen näkyvyyteen Suomesta käsin. Tämä oli kaikkien sen sukupolven edustajien todellisuus, jotka rakastivat omaa maataan, kotimaata. Tämä sukupolvi oli hyvin kiintynyt Kosovoon. H2

Isien tekemät uhraukset pakolaisuuden myötä ovat tämän luvun olennaisin teema. Joitain uhrauksia tulee esille myös analyysiluvussa 7. Aloitan tämän analyysiluvun ensin taustoittamalla sitä, miksi isät ja heidän perheensä ovat ylipäätään lähteneet pakoon Kosovosta. Vaikka päätös lähteä on tehty yhdessä perheen kanssa, isät kokevat silti kantavansa vastuuta siitä. He potisivat huonoa omatuntoa, jos perhe ei olisikaan menestynyt Suomessa. Tarkastelen luvun aikana myös tätä vastuuta lähtemisestä, jota isät kantavat harteillaan, koska mielestäni se tuo hyvin esille juuri vanhempien roolin pakolaisuudessa. Pakolaisuuden alussa jotkut isät vielä toivoivat paluuta takaisin kotimaahan. Pikkuhiljaa heidän elämänsä alkoi kuitenkin juurtua Suomeen ja toivo paluusta vaihtui hyväksyntään siitä, että heidän elämänsä on nyt Suomessa. Luvun toisessa osassa tulevat esille merkittävimmät pakolaisuuteen liittyneet uhraukset, niiden vaikutus miehiin itseensä sekä heidän rooliinsa isänä. Näitä ovat materialistiset ja ammatilliset uhraukset, jotka ovat johtaneet isien sosioekonomisen aseman laskuun pakolaisuuden myötä.

6.1 Pako kotimaasta ja asettuminen Suomeen

Haastateltavia yhdistää se, että kaikki ovat paenneet Kosovosta Suomeen vuosien 1990–1999 välillä. Kuten kerroin luvussa 5.2, kaksi haastatelluista miehistä ovat lähteneet pakomatkalta yksin ja saaneet myöhemmin tuotua perheen yhdistämisluvan avulla muun perheen Suomeen. Muut haastateltavat ovat tehneet pakomatkaa alusta asti yhdessä koko perheen kanssa. Osalle se oli ensimmäinen kerta elämässä, kun he poistuivat entisen Jugoslavian alueelta.

Se, että pakomatka tehtiin yhdessä vaimon ja lasten kanssa, koettiin merkittäväksi. Isät kertoivat sen vähentäneen heidän alkuaikoina tuntemaansa stressiä. Yksi isistä kommentoi, että hän päätti lähteä pakoon yhdessä perheen kanssa siksi, että tiesi, ettei olisi muuten pystynyt keskittymään omaan pärjäämiseen Suomessa. Hän olisi joutunut olemaan huolissaan kotimaasta vielä enemmän, jos myös lapset ja vaimo olisivat jääneet sinne. Vaimon ja lasten tuen avulla isät kokivat, että kotimaasta lähteminen helpottui. Perheen mukanaolo sai myös aikaiseksi sen, että toistensa tuella perheenjäsenet auttoivat myös itseään tottumaan uuteen ympäristöön. Perheen lisäksi toinen asia, minkä kerrottiin auttaneen henkisesti pakolaisuuden alkuaikoina, oli täällä olevan albaaniyhteisön läheisyys ja tuki. Oli helpottavaa voida keskustella ihmisten kanssa omalla äidinkielellä. Toisten albaanien seura lievensi yksinäisyyttä ja helpotti ikävää kotimaata kohtaan. Kun Kosovo oli kriisissä, albaanit keskittivät yhdessä kaiken energiansa Suomessa kotimaan ongelmien puimiseen.

Syyt, miksi haastateltavat lähtivät pakoon maasta, liittyvät pitkälti Kosovon silloiseen poliittiseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Suurin osa haastateltavista kertoi olleensa siihen aikaan hengenvaarassa oman ammattinsa, ikänsä ja sukupuolensa takia. Lähteminen ei kuitenkaan ollut helppoa:

Se oli sanoinkuvaamattoman vaikeaa. En ollut valmistautunut, ja vielä siinä iässä... Nuoret sopeutuvat helposti, mutta mä en silloin ollut enää kovinkaan nuori. Olin kasvanut, kouluttautunut ja työskennellyt kotimaassa. Siteeni kotimaahan oli todella vahva. En tunne oloani missään niin hyväksi kuin kotimaassa. Mutta serbit.. En mä ollut ainoa, jota vainottiin, koska kaikki albaanit olivat riskin alaisia. Kyse ei ollut pelkästään syrjinnästä, vaan myös fyysisestä väkivallasta. Ihmisiä katosi yhtäkkiä eikä heitä löydetty enää koskaan. H3

Suurin osa haastateltavista kertoi saaneensa potkut työpaikastaan 90-luvulla. Se oli tyyppillistä, sillä siihen aikaan serbit lopettivat koko maassa albaanien työsuhteita sekä lakauttivat albaniankieliset koulut ja tiedotusvälineet (Säävälä 2007, 71). Työttömyyden seurauksena albaaniperheet ajautuivat vaikeaan taloudelliseen tilaan.

Vuoden 1990 aikoihin alkoi yksi suuri yleislakko Kosovossa, ja koska mä otin osaa siihen lakkoon, sain potkut töistä vuoden 1990 syyskuussa. [...] Tulin levottomaksi enkä tiennyt, mitä tehdä. Mulla oli silloin yksi tytär. Tyttäreni oli silloin noin 10-kuukautinen, ja koska me koko perhe (haastateltavan sisaruksetkin) saimme potkut töistä, tuli vaikeaksi saada hankittua tyttölle edes maitoa juotavaksi. En uskaltanut hakea muita töitä mistään, se oli vaarallista. Sain siis potkut sillä tavalla, että poliisi tuli osoittamaan konekiväärillä rintaani ja sanoi ”älä tule huomenna enää töihin”. Ainoaksi vaihtoehdoksi jäi pako pois Kosovosta. H6

Yksi haastateltavista korostaa sitä, että oli hyvä lähteä ajoissa, ennen sodan puhkeamista. “Halusimme välttää tilanteen, jossa meillä ei olisi valinnanvaraa. Siksi lähdimme ajoissa” (H2). Tällöin haastateltava perheineen pystyi itse vaikuttamaan siihen, minne lähtisi, ja se on koettu tärkeäksi. Myös toinen haastateltava kertoo, että on itse valinnut pakomatkan kohteen. Kriteereinä kohteen valinnalle olivat muun muassa hyvät koulutusmahdollisuudet lapsille sekä käsitykset Suomen hyvästä taloudesta. Myös täällä jo asuvat sukulaiset tai tutut ihmiset helpottivat valinnan tekemistä.

Perheen pelastaminen oli tärkein motivaattori pakoon lähtemisessä. Kuten haastateltava sanoo alapuolella olevassa haastattelupätkässä, hän itse olisi voinut jäädä sotimaan kotimaan puolesta, mutta hänen oli lähdettävä pakoon pelastaakseen perheensä. Tämä on myös eräänlainen uhraus perheen puolesta (vrt. Tepora 2011). Isä asetti velvollisuudet perhettä kohtaan kansalaisvelvollisuuksiensa edelle.

Perhe on jotain hyvin pyhää, se on jotain.. Perheen vuoksi mä elän. Lapset ovat aina etusijalla. Heitä varten mä ylipäättään päätin lähteä Kosovosta. Itse olisin voinut liittyä armeijaan ja sotia Kosovon puolesta. Mutta olisi ollut todella typerää jättää perhe Kosovon pohjoispuolelle, se olisi ollut liian vaarallista. Joten päätin lähteä pois Kosovosta ja pyrkiä auttamaan kotimaata täältä diasporasta käsin. [...] Sodan vaikeina aikoinakin, mä ajattelin vain mun perhettä. H7

Monen haastateltavan tavoitteena ei ollut pelkästään oman vaimon ja lasten pelastaminen. He lähtivät pakoon ulkomaille, jotta kykenivät sitten auttamaan Kosovoon jäänyttä perhettään taloudellisesti. Tämä avunanto jatkui monta vuotta Suomessa ja vähentyi vasta Kosovon poliittisen tilanteen rauhoituttua. Taloudellinen apu ei ole kuitenkaan ainoa apu, jota diasporassa elävät albaanit tarjosivat kotimaalle. Moni kertoi haastattelussa, että oli sodan aikana aktiivinen poliittinen kannanottaja myös etäältä käsin. Tietoisuutta Kosovon tilanteesta levitettiin Suomessa kansalaisaktiivisuuden kautta, esimerkiksi järjestämällä mie-

lenosoituksia albaanien kesken eduskunnan edessä ja antamalla haastatteluja suomalaisessa mediassa. Tätä kautta albaanit pystyivät osallistumaan sodan vastaiseen toimintaan myös muilla keinoin kuin itse sotimalla. Tällaisesta samasta taloudellisesta ja poliittisesta avusta kotimaahan kertoo myös Bashkim Iseni (2012, 234), joka on tutkinut albanialaista diasporaa Sveitsissä.

Pakolaisuuden alussa haastateltavien elämä ja ajatukset pyörivät enemmän kotimaan tapahtumissa kuin uudessa ympäristössä Suomessa, koska huoli kotimaasta oli liian suuri. Kolme isistä kertoi, että pakolaisuuden alussa voimaa antoi nimenomaan toivo paluusta kotimaahan, kunhan tilanne siellä rauhoittuisi. Muutos ei silloin tuntunut yhtä raskaalta, kun voitiin elätellä toivoa siitä, ettei se muutos kestäisi loppuelämän ajan. Vuosien kuluessa Suomessa asuvien albaanien elämä alkoi kuitenkin juurtua muualle kuin kotimaahan. Alla oleva haastateltava kertoo, kuinka hän edelleenkin toivoisi muuttoa takaisin kotimaahan. Hän ei kuitenkaan voi tehdä sitä, koska hän on jo juurtunut Suomeen omien lasten kautta. Paluu kotimaahan merkitsisi muun perheen jättämistä Suomeen. Pakolaisuuden myötä on jouduttu jo kerran erkaantumaan perheestä, eikä sitä haluta tehdä enää uudestaan. Yhteisöllisessä kulttuurissa tämä olisi hyvin raskasta. Tästä voidaan päätellä, että isien uhrautuminen ei loppunut pakolaisuuden alkuaikoihin, vaan saattaa joillakin jatkua edelleen.

Mun oli pakko lähteä, mutta lähdin sillä toivolla, että asiat paranisivat ja voisin palata takaisin. Toiveeni siitä hukkuu kaiken aikaa... Miksi? Koska olen jo vanha. Mun lapset asuvat täällä perheineen. Mulla on monta lastenlasta, jotka ovat syntyneet täällä. Heidän lisäksi mun veljen perhe asuu täällä. [...] Hekin ovat sopeutuneet tänne, kouluttautuneet ja työskentelevät. En mä voi enää lähteä minnekään. H2

Paluuta Kosovoon ei kannateta myöskään siksi, että tilanne siellä ei ole edelleenkaan tasapainoinen. Kosovon itsenäiseksi julistautumiseen meni yhdeksän vuotta sodan loppumisen jälkeen. Itsenäiseksi julistautuminen ei saman tien rauhoittanut tilannetta Kosovossa, eikä Kosovon tilanne muuttunut paremmaksi pitkään aikaan. Kosovo on itsenäinen valtio, mutta siellä esiintyy edelleen paljon turvattomuutta ja epätasa-arvoa. Maassa on erittäin pieni työllisyysprosentti ja paljon korruptiota. Vuonna 2016 Kosovon työikäisestä väestöstä vain 40,2 prosenttia oli työllistynyt (Kosovo Agency of Statistics 2016). Korruptio vaikuttaa esimerkiksi kouluissa annettavan opetuksen laatuun ja tasa-arvoisiin työllistymismahdollisuuksiin. Diasporassa elävillä albaaneilla on todettu olevan hyvin

vähän luottamusta kotimaan instituutioihin ja poliittisiin elimiin, mikä lisää turvattomuuden tunnetta ja vähentää halua muuttaa takaisin (Iseni 2012, 237; Wilson 2006, 171–172).

Isenin (2012) Sveitsissä asuvista albaaniperheistä tehty tutkimus paljastaa, että sukupuolten välillä on eroja siinä, haluavatko he muuttaa takaisin kotimaahan. Ensimmäisen sukupolven miehet kertovat toivovansa sitä ja tuntevansa jatkuvaa nostalgiaa ajatellessaan kotimaata. Tutkimuksessa kuitenkin paljastui, että saman sukupolven naiset ovat pakolaisuuden alusta lähtien olleet orientoituneita perheeseen uudessa maassa eivätkä toivoneet muuttoa takaisin “perinteisempään elämäntapaan” kotimaassa. (Mt., 236.) Tämä voi paljastaa sen, että miehet ja naiset ovat kokeneet elämän kotimaassa eri tavalla tai jopa sen, että naisille on helpompi kotoutua uuteen maahan sen tarjoamien mahdollisuuksien vuoksi. Miehet saattavat kokea maahanmuuton haasteet rankemmin, kuin naiset. (Vrt. Tiilikainen 2003, 173–178.) Myös Puhakka-Tanke (2014) esittää tutkimuksessaan, että naisilla muuttaminen uuteen maahan on helpompaa heillä kuin miehillä siksi, koska naisia kohtaan ei kohdistu niin paljon paineita menestyä uudessa maassa. Miehet saattavat yhteiskunnallisten paineiden alaisena joutua jatkuvasti todistelemaan muille pärjäävänsä maahanmuuton tuomien haasteiden edessä. (Mt., 44.)

6.2 Uhraukset

Pakolaisuuden alkuaikoina isien elämää varjosti huoli kotimaan tilanteesta ja ikävä sinne jääneitä ihmisiä. Päätös pakenemisesta vaikutti koko perheeseen: jokaisen perheenjäsenen oli erottava sukulaisista ja ystäväistä sekä jätettävä taakse tuttu ympäristö ja kulttuuri. Isät kokivat olevansa vastuussa siitä, että vaimo ja lapset ovat joutuneet eroamaan läheisistä ja ystäväistä. Miehet kantoivat huolta myös tulevasta elämästä uudessa maassa; mitä jos siitä ei tulisikaan mitään? Haastateltavat kertoivat olleensa huolissaan etenkin lasten tulevaisuudesta. Jos lapsille kävisi huonosti uudessa maassa, isä kantaisi siitä vastuuta aina, koska hän oli se, joka teki lopullisen päätöksen lähteä kotimaasta. Tämä huoli ei päättynyt pakolaisuuden alkuaikoihin, vaan saattaa joillakin jatkua edelleen. Haastatte- luissa tuli ilmi, että lasten toimintaa ja elämän tapahtumia saatetaan vieläkin arvioida jat- kuvasti sen perusteella, oliko oikein jättää kotimaa vai ei.

Oli erilaista [olla isä Suomessa], koska tulimme tänne tuhansien kilometrien päähän kotimaasta, maahan, jossa oli ihan erilainen kulttuuri ja elämäntapa. Mä olin huolissani siitä, miten lapset pärjäisivät täällä, koska mä olin syyppää siihen, että lähdimme kotimaasta. Mun takia lapsetkin olivat vaarassa Kosovossa ja siksi mun piti ottaa vaimo ja lapset mukaani. Pelkäsin lasten puolesta, jos he alkaisivat kulkea väärää tietä tai tutustuisivat huonoihin ystäviin. H3

Mitä voin sanoa. Uskon, että... Uskon, että olen keskivertoinen isä. En erityisen hyvä, mutta en erityisen huonokaan. Keskiverto. [...] Koska... En tiedä. Usein kysyn itseltäni. Ehkä oli virhe jäädä Suomeen? Koska en tiedä olenko voinut maksaa velkaani (täyttää velvollisuudet) isänä lapsille. H1

Pakolaisuudesta on tulosten mukaan kauaskantoisia seurauksia. Uhrauksen sukupolven elämää kuvastaa alla olevassa lainauksessa selostettu nostalgia. ”Yksi osa päästä” on aina kotimaassa: jokainen haastateltavista kertoi pitävänsä tiiviisti yhteyttä kotimaassa asuviin sukulaisiin ja ystäviin, sekä ikävöivänsä heitä. Samankaltaisesta kaipuusta ja kaihosta kertoo Marja-Riitta Marttila (2009, 90–92) suomalaisten evakkolasten yhteydessä. Moni itse haastattelemani isä kuvailee, kuinka tämän sukupolven maahanmuuttajia seuraa jatkuva nostalgian tunne ja ikävä kotimaata kohtaan (ks. myös Iseni 236). Yksi isistä on sitä mieltä, että tämä nostalgian tunne on seurausta pakolaisuuden aiheuttamasta traumasta. Kosovossa elämä kulki normaaleja raiteita pitkin, kun taas Suomessa elämää varjostaa trauma. Trauma korostui etenkin pakolaisuuden alkuaikoina. Tästä traumasta toipuminen vaatii työtä, joka lisää kaikkien koettujen muutosten raskautta.

Edelleen tunnemme nostalgiaa sitä elämää kohtaan, jota elimme siellä. Ikävöimme entistä työpaikkaa, ystäväpiiriä, sukulaisia... Saman nostalgian tuntevat kaikki meidän sukupolven ihmiset. Ehkä nuoremmissa sukupolvissa se on hieman erilaista, mutta ainakin meidän sukupolvella on paljon nostalgiaa ja yleisesti ottaen uskon, että kaikilla meidän sukupolven maahanmuuttajilla on ”yksi osa päästä” jatkuvasti kotimaassa. Ei siitä voi päästää kokonaan irti. H5

Erään haastateltavan mukaan häntä nuoremmat sukupolvet eivät tunne samanlaista nostalgiaa elämässään, kuin heidän vanhempansa. Se saattaa johtua siitä, etteivät nuoret ole kokeneet pakolaisuutta samalla tavalla kuin vanhempansa. Vaikka isät muuttivat Suomeen, he silti seurasivat aktiivisesti uutisia Kosovon tilanteesta ja sodan kehityksestä. He itse elivät kotimaan sota-arkea etäältä käsin. Isät ovat kuitenkin pyrkineet suojelemaan lapsia sodan aiheuttamalta traumalta. Lasten kotoutuminen ja mielenterveys olisi kärsinyt, jos lapset olisivat olleet jatkuvasti perillä sodan tapahtumista ja kantaneet huolta niistä:

Kyllä lapset pienempänäkin tiesivät vähän, millainen sota oli, mutta tärkeintä oli, että sodan vaikutus meidän perheeseen selvisi heille vasta, kun he kasvoivat kypsemmiksi. [...] Ei lasten tarvitse tietää, onko naapurit tapettu, onko meidän asunto poltettu tai koti ryöstetty. Kaikki nämä tapahtuivat. Keskustelimme näistä asioista vaimon kanssa vasta silloin, kun lapset menivät nukkumaan. Tämä oli lasten suojelua, jotta he voisivat sopeutua paremmin Suomeen, koska se olisi ollut paljon vaikeampaa, jos heillä olisi jatkuvasti traumoja ja vaikeita asioita mielessään. Heistä olisi saattanut tulla katkeria tai aggressiivisia. H7

Huoli kotimaan ja sinne jääneiden sukulaisten puolesta sai aikaiseksi sen, että isät voivat henkisesti aluksi Suomessa melko huonosti. Haastateltavat kertoivat, että he tunsivat olevansa todella stressaantuneita sodan aikana. Se taas vaikutti siihen, millaisia he olivat isänä kotona. Pakolaisuuden alkuaikoina isät olivat paljon tiukempia kuin nykyään:

Siihen aikaan, kun Kosovossa oli sota, olin hieman ankarampi isä. Mä koin henkilökohtaisesti kaiken sen kriisin, joka Kosovossa vallitsi, ja se vaikutti muhun. Olin paljon vihaisempi ihminen. Lapset olivat silloin vielä pieniä. Nykyään meillä on hyvät välit, ymmärrämme toisiamme, tietenkin myös suvaitsen heiltä eri asioita... H6

Asiat, joista isät ovat luopuneet, ovat vaikuttaneet myös perheen sisäisiin väleihin ja isän rooliin pitkälläkin aikavälillä. Kulttuurierot suomalaisen ja albaanikulttuurin välillä ovat saaneet aikaiseksi sen, että vanhempien on välillä ollut vaikeaa pysyä perässä lasten kehityksessä. Seuraava haastateltava kertoo, miten hän ei koe Suomessa voivansa auttaa lapsiaan. Hänen lapsensa ovat nyt jo aikuisia, mutta lainaus viittaa siihen, että isä on luopunut mahdollisuuksista ohjata lapsia heidän elämänvalinnoissaan. Hän ei syytä tästä omaa hitaampaa kotoutumista (vrt. Portes & Rumbaut 2001), vaan selittää asian sen sijaan lasten hyvällä kotoutumisella. Alla olevaa lainausta luettaessa on syytä huomioda se, että kyseessä on isä, joka on ollut työtön koko Suomessa asutun ajan. Myös tällä on vaikutuksia isän itsetuntoon, kuten selviää luvussa 6.3.2.

H1: On vaikeaa esimerkiksi, koska vanhempi voi auttaa lapsia... Meillä perinne on sellainen, että vielä sen jälkeen, kun lapset täyttävät 18 vuotta, vanhempi voi ohjata heitä. Voi vaikuttaa siihen, mitä työtä he tekevät, mitä... Miten pärjätä elämässä. Mä en täällä voi auttaa heitä siinä. Ainoa apu, mitä voimme vaimon kanssa tarjota, on vahtia lapsenlapsia joskus.

MB: Onko teistä siis tuntunut, ettette ole voineet auttaa lapsia, koska ette ole tunteneet riittävästi Suomen valtiota?

H1: Ei. Vaan he ovat yksinkertaisesti pärjänneet itse todella hyvin. [...] Minun lapseni puhuvat kieliä todella hyvin. He osaavat suomea. He osaavat yhteensä neljä kieltä. Albaniaa, englantia ja serbiaa suomen lisäksi.

On mielenkiintoista, että yllä olevassa lainauksessa koetaan, että lapset tarvitsevat vanhempiaan vähemmän Suomessa, koska “pärjäävät itse todella hyvin”. Vaikka haastateltava ei itse perustele asiaa niin, nähdäkseni tässä saattaa olla taustalla se, että vanhemmat eivät itse välttämättä ole olleet yhtä hyvin informoituja Suomen tapahtumista tai mahdollisuuksista kuin heidän lapsensa. Nuoret itse saavat tietoa esimerkiksi jatkokoulutus- tai harrastusmahdollisuuksista koulussa tai sosiaalisten verkostojen avulla. Vanhemmat saattavat tosiasiaassa jäädä lasten päätöksenteosta ulkopuolelle; etenkin, jos heidän suomenkielentaitonsa eivät ole syventävällä tasolla. Voi olla, että lapset esimerkiksi tekevät valinnan eri koulujen välillä jo ennen kuin ottavat asian puheeksi kotona. Siinä vaiheessa, kun he esittävät tämän idean vanhemmille, he tietävät jo itse niin paljon siitä, että osaavat perustella omaa valintaansa riittävästi sen eduksi. Kosovossa vanhempien olisi helpompi hankkia itse suoraan tietoa eri vaihtoehdoista ilman, että lapset toimivat välikätenä.

Ovatko maahanmuuttajanuoret kenties jopa itsenäisempiä kuin, mitä vanhemmat luulevat? Alejandro Portes ja Ruben G. Rumbaut (2001) ovat myös käsitelleet tätä samaa teemaa. Roolierot saattavat muuttua perheessä sen johdosta, että perheessä tehtävät päätökset ovat enemmän riippuvaisia lasten varassa olevasta tiedosta. Tämä antaa lapsille enemmän valtaa kotona suhteessa vanhempiin, ja samalla he joutuvat kantamaan vastuuta perheen asioista tilanteissa, joissa vastuun pitäisi olla vanhempien harteilla. (Mt., 51–53.) Itse epäilenkin, että isien tekemä uhraus on tämän takia todellisuudessa vielä syvempi kuin, mitä haastatteluista ilmeni. Suomessa isät ovat enemmän lapsilta saatavan tiedon varassa kuin kotimaassa.

Lasten eritahtinen kotoutuminen (vrt. Portes & Rumbaut 2001; Alitolppa-Niitamo 2010) tulee esille myös kielitaidosta puhuttaessa. Kielitaidolla on vaikutusta siihen, kuinka isät kokevat kotoutuneensa Suomeen ja miten kotoutuminen on vaikuttanut heihin isänä. Kielitaidon riittämätön osaaminen saa aikaiseksi sen, että isä tarvitsee tulkkausapua asioidessaan eri viranomaisten ja palvelujärjestelmien kanssa. Tulkkausapua saattavat tarvita myös ne vanhemmat, jotka käyvät sellaisessa työssä, jossa ei vaadita kovin kehittyntä

kielitaitoa. Tulkki otetaan mukaan viranomaistapaamisiin, jotta varmistetaan se, ettei mikään tärkeä tieto jää saamatta oman kielitaidon vuoksi. Useimmiten tulkkina toimivat omat lapset, jotka menevät vanhempien mukaan esimerkiksi lääkäriin tai hoitavat heidän paperiasioita. Kielitaidon puuttuminen voi muuttaa perheen sisäisiä valtasuhteita (Tiilikainen 2003, 174). Lapset saavat suuren vastuun, kun toimivat tulkkina perheelle. Heillä on valta päättää, mitä ja miten tulkkaavat asiat vanhemmilleen. Jos he eivät esimerkiksi halua tuottaa vanhemmilleen pettymystä jollakin tiedolla, he voivat päättää olla kertomatta sitä, tai he voivat muokata kertomusta haluamallaan tavalla. Tämä heikentää viranomaisten mahdollisuutta kommunikoida aikuisten kesken ammattitaitoisesti. (Orellana ym. 2003, 8.)

Tulkkauksen tarvitseminen lapsilta ei kuitenkaan ilmennyt aineistossani negatiivisina tunteita. Vaikka isät ymmärtävät, että lasten tulkkaaminen vanhemmille tekee vanhemmat riippuvaisiksi lasten avusta, he eivät pidä sitä huonona asiana. Päinvastoin, lasten apua pidetään itsestänselvyytenä. Se, että lapset puhuvat suomea paremmin on vain fakta, jonka isät ovat hyväksyneet, eikä sitä kyseenalaisteta tai analysoida suhteessa itseensä. Se aiheuttaa ylpeyttä isissä.

MB: Niin, eli sen ajan [kun isä työskenteli Kosovossa] te huolehditte perheestä ja elannosta. Entä kun tulitte Suomeen, oliko teidän vaikeampi sillein huolehtia perheestä, kun lapset ehkä toimivat teidän tulkkina ja te olitte vähän.. Tunsitteko itsenne riippuvaisemmaksi lapsista?

H3: No se, kyllä, tietenkin. Mitä tulee kielitaitoon, niin kyllä. Nykyäänkin, kun menen lääkäriin, jos lapset eivät pääse mukaan, mulle pitää hankkia joku tulkkaamaan. Kyllä mä ymmärrän suomea, mutta kun kyseessä on terveys, niin tietenkin otan tulkin mukaan... Kun taas meidän nuorisolle suomen kielestä on tullut kuin äidinkieli eikä heillä ole sen suhteen mitään ongelmia. Tietenkin lapset tulkkaavat mulle.

Kosovolaisia naisia tutkinut Minna Säävälä (2009) on tuonut tästä aiheesta nuorten oman näkökulman esille. Tutkimuksesta selviää, että albaanilapset tosiaan kokevat olevansa vastuussa omista vanhemmistaan. He toimivat tulkkeina ja hoitavat vanhempien asioita. Näin heiltä itseltään saattaa jäädä nuoruuteen kuuluva huolettomuus kokematta, kun he kantavat vastuuta oman pärjäämisen lisäksi myös vanhempien pärjäämisestä. Säävälän (2009) ja Peltolan (2014) tutkimuksissa kuitenkin paljastuu, että edes lapset itse eivät

kyseenalaista vanhempien auttamista tai koe sitä liian raskaaksi taakaksi. (Säävälä 2009, 29; Peltola 2014, 180.)

Pakolaisuuden seurauksena isät ovat luopuneet osin omasta vallasta perheen sisällä, mutta sitä ei välttämättä koeta negatiivisena asiana. Tässä voi myös esiintyä yksilökohtaisia eroja. Lasten eritahtinen sopeutuminen ja kielellinen etuoikeus suhteessa vanhempiin ei poista kokonaan isien resursseja toimia kunnollisina vanhempina. Tämä keskustelu myös korostaa liikaa maahanmuuttajaperheiden sisäisiä konflikteja suhteessa heidän resursseihin ja onnistumisiin. (Peltola 2014, 154–156.) Waters ja kollegat (2010) ovat tutkimuksessaan todenneet, että eritahtisesta sopeutumisesta syntyvä vanhempien riippuvuus lapsistaan ei aiheuta lasten huonompaa koulumenestystä tai yhteiskunnallista marginalisointumista. Myöskään omassa tutkimuksessani kyseisen ilmiön vaikutukset eivät esiinny erityisen ongelmallisina. Eritahtinen sopeutuminen on monien kohdalla todellisuus, mutta vaikka sen vaikutukset ovat suuret jossain asiassa, muut asiat saattavat olla sitäkin tärkeämpiä perheelle. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi vanhempien kunnioitus, perheen sisäinen harmonia tai perheen kulttuurinen yhtenäisyys. Isillä on keinonsa ylläpitää auktoriteettia kotona huolimatta eritahtisesta kotoutumisesta lasten kanssa. Nämä keinot tulevat tarkemmin esille luvussa 7.2.

6.2.1 Ammatin vaihtuminen tai jatkaminen

Yksi asioista, mikä teki miesten elämästä kotimaassa mieluisaa, oli oman unelma-ammattin harjoittaminen. Nämä ammatit on valittu omien unelmien ja toiveiden mukaan, ja saavutettu korkeakoulututkinnon avulla. Haastateltavista neljä on tehnyt omaa tutkintoaan vastaavia töitä Suomessa. Kolme haastateltavista on vaihtanut kokonaan ammattia Suomeen saapuessaan ja kaksi on ollut työttömänä koko täällä asutun ajan. Kutsun tässä tutkielmassa näitä kahta isää pitkäaikaistyöttömiksi sillä perusteella, että he ovat tehneet töitä Suomessa alle vuoden ajan. Unelma-ammattista luopuminen ja pitkäaikaistyöttömäksi jääminen ovat yksi maahanmuuton merkittävimmistä seurauksista. Se on myös henkilökohtaisella tasolla yksi suurimmista uhrauksista, jonka vanhemmat ovat tehneet jättäessään kotimaan taakse. Syitä ammatin vaihtamisen taustalla on monia.

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että inhimillistä pääomaa, kuten korkeakoulutusta, on erittäin vaikeaa siirtää kotimaasta Suomeen (ks. esim. Ebot 2016; Keskinen & Vuori 2012, 16–17; Urponen 2008, 129; Jaakkola 1994, 134). Yli viidennes Suomeen muuttavista maahanmuuttajista on korkeakoulutettuja ja heille on kertynyt kotimaassa monta vuotta työkokemusta omasta ammatistaan. Maahanmuuttajat kuitenkin täyttävät Suomessa yleensä ne työtehtävät, joihin suomalaisia on vaikea työllistää. Puuttuvan kielitaidon lisäksi yhtenä syynä siihen, etteivät maahanmuuttajat saa Suomessa omaa tutkintoaan vastaavia töitä, on se, että eri maiden koulutusjärjestelmät ovat erilaisia ja tutkintojen tunnustamisprosessi Suomessa saattaa tulla kalliiksi ja kestää pitkään. Pätevytymisopinnoja on helpompi suorittaa, jos henkilöllä on ollut kotimaassa selkeältä professionaalilta hankittu tutkinto, kuten esimerkiksi lääketieteellinen tutkinto. Oma ammattitaito on vaikeampi todistaa, jos henkilö on suorittanut esimerkiksi humanistisen alan opinnot. Tutkinnon tunnustamisprosessi voi olla erityisen vaikeaa perheellisille aikuisille. (Kyhä 2006, 123.) Lasten elättäminen ei välttämättä taloudellisesti mahdollista tällaista tunnustamisprosessia.

Syy, miksi koen tämän teeman käsittelemisen tärkeäksi tässä tutkielmassa, on se, että uskon sen vaikuttavan suuresti siihen, miltä isistä tuntuu. Isien omat tunteet taas todennäköisesti vaikuttavat kaikkeen muuhun: perheen hyvinvointiin, lastenkasvatukseen ja kotoutumiseen. Olennaista on, että haastattelemani isät, jotka ovat vaihtaneet ammattia, eivät ole tehneet niin, koska olisivat itse halunneet, vaan he vaihtoivat ammattia olosuhteiden pakosta. Kotimaassa oli mahdollista kasvaa aikuiseksi tutussa ympäristössä, kouluttautua ja tehdä sitä työtä, josta oli pitkään haaveillut. Kun tulee aikuisena uuteen maahan ja on vastuussa koko perheen taloudellisesta pärjäämisestä, ei välttämättä ole helppoa seurata vain omia unelmia. Useimmat haastateltavista kokivat helpoimmaksi ja järkevimmäksi päätökseksi sen, että he uhraavat omat unelmansa muiden taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi. Miltä se tuntui?

Se on tuntunut sosiaaliselta rikokselta.. Unelmoin aina nuorena juristin ammatista ja uskoin yltäväni pitkälle siinä. Tietenkin oli erittäin surullista joutua luopumaan siitä. [...] Se oli erittäin iso uhraus multa. Oli hyvin epäoikeudenmukaista joutua luopumaan jostain, minkä eteen oli tehnyt paljon työtä ja johon on investoinut paljon. Lisäksi.. Juristin ja bussinkuljettajan ammatit ovat ihan eri kategoriassa. Molemmat ovat arvokkaita ammatteja, mutta eri tavalla. Juristina olin ylpeä itsestäni. H6

Yllä olevan haastateltavan mielestä oli epäoikeudenmukaista häntä itseään kohtaan joutua uhraamaan jotain, mistä koki ylpeyttä. Tämä antaa ymmärtää, ettei hän koe enää ammatitylpeyttä tai ylpeyttä siitä, mitä hän tekee joka päivä elääkseen. Kyseessä oleva isä, kuten useampi muukin isä, otti velkaa muilta, jotta pääsi lähtemään pakoon Suomeen. Tämä velka oli maksettava pian takaisin. Rahan lainaaminen muilta maasta lähtemistä varten on yleistä (ks. esim. Puhakka-Tanke 2014, 42). Lisäksi sekä perhe Suomessa että sukulaiset Kosovossa tarvitsivat taloudellista tukea. Lapsilta ja vaimolta ei voinut vaatia yhtä niukkaa elämäntapaa kuin mihin isä itse olisi ehkä saattanut tyytyä saavuttaakseen taas saman ammatin kuin kotimaassa:

Syynä ammatin vaihtoon on lähinnä oman aktiivisuuden puute, laiskuus - mikä ei ole ollenkaan hyväksyttävää. Mutta siihen aikaan, kun tulimme Suomeen, kuten kerroin aiemmin, mulla oli lainaa maksettavana takaisin. Lisäksi Kosovoon jääneillä veljilläni ja siskollani meni taloudellisesti huonosti, koska hekin saivat kaikki samoihin aikoihin potkut kuin mäkin. Silloin, kun muutin Suomeen, mulle selitettiin, että voisin jatkaa juristina olemista. Siihen vaadittaisiin vain se, että aloittaisin opinnot alusta, koska Suomessa ei tunnustettu silloin kosvolaista tutkintoa. Mä olin jo hyväksymässä sen ja aloittamassa opinnot alusta, mutta kun selvisi, että saisin opiskelijana vain vähän taloudellista tukea enkä ehtisi vaativien opintojen vuoksi tehdä töitä, luovuin ajatuksesta. Mulla oli lapsi, lisäksi perheeni Kosovossa tarvitsi multa rahaa. H6

Haastateltava pistää ammatin vaihtumisen laiskuuden piikkiin. Kuitenkin hänen todelliset syytensä ammatin vaihtamiseen riippuivat pitkälti olosuhteista ja koko perheen hyvinvoinnista. Kyse oli enimmäkseen taloudesta: Kosovoon jäänyttä perhettä oli autettava, omaa perhettä Suomessa elätettävä ja myös velkaa oli maksettavana takaisin. Samanlaiset syyt ammatinvaihtoon löytyvät myös kahden muun haastateltavan kokemuksista. Oman laiskuuden syyttämisen ilmenee ristiriita sen kanssa, että tosiasiasa yhteiskunnalliset rakenteet ja muut olosuhteet elämässä vaikeuttavat osallistumista tähän ammatin tunnustamisprosessiin uudessa maassa. Se, miksi haastateltava ei tässä kohtaa vain niin sanotusti ”syytä systeemiä”, saattaa johtua esimerkiksi halusta nähdä itsensä toimijana omassa elämässä. Siihen voivat vaikuttaa myös raskauttavat yhteiskunnalliset puheet ja vaatimukset siitä, miten ihmisten elämä on omissa käsissä ja, että kaikki elämän tapahtumat ovat itsestä kiinni.

Oman ammatin jatkamista uudessa maassa vaikeutti lisäksi se, että kielivaatimukset ovat akateemisissa ammateissa niin korkeat, että haastateltavista tuntui mahdottomalta saavuttaa ne vanhemmassa iässä. Fyysisessä ammatissa pärjää vähemmällä kielitaidolla kuin esimerkiksi opettajan tai juristin ammatissa. Myös nopeampi tie palkan saantiin houkutteli, mikä sai aikaiseksi sen, että isät kiirehtivät hankkimaan itselleen sellaisen uuden ammatin, jossa työllistyivät mahdollisimman nopeasti:

Ensin kävin kielikurssin. Sen jälkeen aloin työskennellä yhdessä rakennusfirmassa. Olen työskennellyt vähän myös kouluissa, lasten kanssa, mutta siis kielivaikeuksista ja pienestä palkasta johtuen päätin jatkaa töitä pelkästään rakennusfirmassa. Sitä kautta pääsin nopeammin rahavirtaan käsiksi. Omaa ammattiani en siis ole jatkanut täällä. [...] No siis, mä halusin kyllä jatkaa omaa ammattiani, mutta jotenkin silloin alussa oli kaikki traumat ja muut, suomenkieli on hyvin vaikea. Jotta pystyin elättämään perheeni normaalisti, oli tehtävä mitä tahansa työtä nopeasti. Silloin vain etäännyin omasta ammatista. H4

Miten ammatin vaihtaminen on vaikuttanut isien elämään pidemmän ajan kuluttua? Ammatin vaihtaminen on vaikuttanut ensinnäkin haastateltavien itsetuntoon. Osa isistä kommentoi, että kotimaassa hän saattoi olla ylpeä itsestään ja omasta ammatista. Kun ammatia on joutunut vaihtamaan olosuhteiden pakosta, mielessä saattaa aina painaa tietoisuus siitä, että jos vain voisi palata takaisin kotimaahan, voisi jatkaa sitä ammattia, mitä teki kovin mielellään.

Liversagen (2015, 215) mukaan heikko kielitaito ja rajoittunut pääsy yhteiskunnan tarjoamiin resursseihin, jotka helpottavat vanhemmuutta, voi vaikeuttaa isien mahdollisuuksia tukea ja ohjata lapsiaan uudessa maassa. Sekin heikentää miesten itsetuntoa, mikä ilmenee myös suhteessa lapsiin ja ikään kuin uskottavuuteen isänä. Yksi isä kertoi, ettei lapsilla ole uskoa isän taitoihin auttaa heitä kotitehtävissä; ikään kuin hänellä ei olisi ammatillista uskottavuutta lasten silmissä nykyään. Enemmistö tämän haastateltavan lapsista on syntynyt Suomessa, joten he eivät koskaan tunteneet isäänsä silloin, kun hän harjoitti vanhaa ammattia kotimaassa. Heidän kuvansa isästään perustuu pelkästään Suomessa näkemäänsä mieheen. Tämä on osa sitä uhrausta, jonka isät ovat tehneet pakolaisuuden myötä. Isät ovat saattaneet menettää uskottavuuttaan lasten silmissä. Lasten luottamus isän kykyihin auttaa heitä koulutehtävissä on nyt alhaisempi kuin ehkä silloin, jos he olisivat tunteneet isän kotimaassa:

MB: Mistä asioista he [lapset] saattavat pyytää apua teiltä?

H6: Joskus he kysyvät, mitä jokin albaniankielinen sana tarkoittaa. He kysyvät myös, millaista elämä oli Kosovossa. Mitä tulee nykyhetkeen tai heidän koulunkäyntiinsä, he eivät pyydä apua. Saatamme joskus keskustella jostain koulussa esille tulleista asioista. Joskus muistan vastaukset niihin omilta kouluajoiltani ja silloin lapset yllättyvät: ”ai säkin osaat tämän?”. Tietenkin osaan, koska mäkin olen opiskellut ennen, hehe. Mutta yleisesti ottaen, mitä tulee heidän opintoihinsa, he tietävät, etten mä osaa auttaa.

Ammatin vaihtuminen saattaa aiheuttaa myös sen, että ihminen erkaantuu yhä enemmän kotimaahan jääneistä ystävistä tai työkavereista. Yksi haastateltava kertoi, että esimerkiksi keskustellessaan sisarustensa kanssa, jotka ovat sodan jälkeen jatkaneet kunnianhimoista ammattiaan kotimaassa, hän kokee, ettei itsellä ole enää paljon annettavaa keskusteluun. ”Jos harjoittaisin vielä juristin ammattia, arkeeni kuuluisi varmasti erilaisempia puheenaiheita kuin nyt bussikuskina” (H6). Puheenaiheiden vaihtuminen kevyempiin ja arkisempiin aiheisiin voi viitata yleisemmin myös sosiaalisen aseman laskemiseen. Ammatin vaihtuminen tai menettäminen voikin johtaa sosiaalisen statuksen muuttumiseen niin kotimaassa kuin Suomessa (Tiilikainen 2003, 173–178).

Toisaalta, ammatinvaihto voidaan kokea myös toisin. Jotkut pitävät työntekoa itseisarvona ja ensisijaisena suhteessa siihen, että voidaan toteuttaa omaa unelma-ammattia. Työ on asia, mikä yksinkertaisesti vain vie elämässä eteenpäin. (Mammon 2010, 94–95; Forsander 2002.) Tähän näkemykseen voi vaikuttaa myös tietoisuus omasta huonosta työmarkkina-asemasta: vaikka omasta työstä ei henkilökohtaisesti pitäisi, ollaan kuitenkin tyytyväisiä siitä, että on ylipäätään työpaikka (vrt. Ebot & Armila 2016, 145). Kaksi muuta haastateltavaani, jotka ovat vaihtaneet ammattia, eivät koe sen vaikutusta henkisesti merkittävänä omassa elämässään – tai eivät ainakaan ilmaise sitä haastattelussa. He totesivat haastatteluissa, että vanha ammatti oli se, mitä he mieluiten tekisivät, mutta ovat Suomessa hyväksyneet sen, etteivät voi jatkaa sitä. Toinen heistä, joka nykyään työskentelee linja-autonkuljettajana, tuntee ylpeyttä siitä, ettei hänellä ole ollut koskaan mitään ongelmia työpaikalla. Tällä hän osoittaa sen, että hän on hyväksynyt uuden ammatin osaksi elämäänsä ja on kehittänyt siinä itselle uusia tavoitteita, joilla ylläpitää itsetuntoaan. Hän on ottanut uudessa ammatissa oman ”reviirin” haltuun ja hallitsee sitä kautta asemaansa kunnian kentällä myös ammatissa, joka ei ole hänelle henkilökohtaisesti mieluisin (vrt. Kortteinen 1992).

No totuus on, että pidin enemmän siitä työstä, jota tein Kosovossa. Se sopii mulle parhaiten ja mulla oli osaamista siinä. Mä aina unelmoin sellaisesta työpaikasta ja olin erittäin onnellinen, kun saavutin sen. Valitettavasti täällä Suomessa on eri ympäristö, eri lait, ja kielitaidon vaatavuustaso on korkea. Mun pitäisi osata suomen kieltä 99 %:sesti, jotta voisin työskennellä koulutustani vastaavassa paikassa. Se tuntuu mahdottomalta. [...] Täällä Suomessa mun piti alkaa työskennellä bussikuskina, jossa olen ammattilainen monen vuoden työkokemuksella. Työ sujuu hyvin. Mulla ei ole tähän mennessä ollut ongelmia, mistä kiitän huolellisuuttani. H9

Kaikki aikuiset maahanmuuttajat eivät kuitenkaan joudu vaihtamaan ammattiaan siitä, mikä se oli kotimaassa. Tutkielmani aineistossa oli myös neljä isää, jotka ovat jatkaneet vanhaa ammattiaan Suomessa. Nämä haastateltavat olivat pakolaisuuden alussa päättäneet ylittää kaikki taloudelliset ja kielelliset vaikeudet voidakseen jatkaa omaa ammattiaan täällä. Se päätös on vaatinut uhrautumista perheen yhteisestä ajasta ja paremmasta taloudesta pakolaisuuden alussa. Tämä ei ollut helppoa, mutta se kannatti. He kertoivat, että oman toiveammatin harjoittaminen täällä on vaikuttanut positiivisesti heidän kotoutumiseensa. He voivat olla ylpeitä itsestään eikä erossa oleminen kotimaasta tunnu liian pahalta.

Ammatin jatkaminen tuli kuitenkin mahdolliseksi parille haastatellulle isälle siksi, että Suomessa lapset saavat oman äidinkielen opetusta koulussa. Näin ne henkilöt, jotka toimivat esimerkiksi opettajina, toimittajina tai kirjailijoina Kosovossa, saattoivat työllistyä Suomessa albanian kielen opettajana. Näiden opettajien ei ole tarvinnut oppia suomen kieltä niin syvällisellä tasolla, koska pystyivät jatkamaan ammattiaan myös omalla äidinkiellellä. Yksi isä kutsuu tätä “onneksi epäonnassa” (H2). Oli epäonni joutua pakenemaan pois kotimaasta, mutta hänellä oli kuitenkin onnea siinä, että kykeni työllistymään mielekkäissä ammatissa myös Suomessa.

6.2.2 Työnteosta luopuminen

Kaksi haastateltavista on luopunut kokonaan työnteosta paetessaan Suomeen. Syynä tähän on ollut muuttaminen vanhassa iässä sekä vaikeudet suomen kielen oppimisessa. Haastatteluista ilmenee, että työttömäksi jäämisen, tai työllistymisvaikeuksien, taustalla oli myös muita syitä. Jos uuteen maahan ei onnistu kotoutumaan erilaisten aktiviteettien

kautta, kotimaan ikävä voi vaivata paljonkin. Aktiivisuuden puute, esimerkiksi työelämässä, voi mahdollisesti johtaa yksinäisyyteen ja jopa masennukseen:

Mä koen, että täällä en ole hyödyllinen jollekin toiselle enää. En ole hyödyksi toisille. Koska en siis tee töitä, olen eläkkeellä, minulla on terveyshuolia... Se vaivaa mua. Täällä [Suomessa] ei ole sillä tavalla viihdykettä, vapaa-ajan vietettä... Joskus viikonloppuisin teemme jotain. Mutta ei se ole sama. Mulla on ikävä ystäviä lapsuudesta ja nuoruudesta. H1

Tämän haastateltavan lapset ovat jo aikuisia ja kaikki asuvat omillaan. Hän itse oli 55-vuotias, kun he muuttivat perheineen Suomeen. Seuraavassa lainauksessa haastateltava kertoo tarkemmin siitä, miten hänen omanarvontuntonsa on heikentynyt Suomessa työttömyyden myötä. Lainausta alkaa siitä, kun kysyin haastateltavalta, onko häntä kohdeltu Suomessa joskus eri tavalla kuin kantasuomalaisia. Hän vastasi, että joitain pikkujuttuja on sattunut, kuten esimerkiksi pilkkaamista tai huomioimattomuutta. Kysyin sitten, miten ne tilanteet vaikuttivat häneen.

H1: Tosi huonosti. Ne vaikuttivat minuun vahvasti. [...] Koska se, että tulee vanhana uuteen maahan ja sitten joutuu kokemaan sellaisia tilanteita, on rankkaa. Välinpitämättömyyttä... Kotimaassa olin joku, täällä en ole kukaan.

MB: Miksi ajattelette näin? Mikä sitten teki teistä ”jonkun” Kosovossa, tai mikä tekee teistä ”ei ketään” täällä?

H1: Työ. Tietenkin... Se vaikuttaa, etten ole töissä täällä. On aivan suunnattoman tärkeää, olla aktiivinen jossain. Että on jotain päivittäistä menoa... Mutta mulla ei ole siihen mahdollisuuksia täällä, johtuen kielitaidottomuudesta. Nyt myös terveysongelmat... Ja olen myös eläkkeellä.

Työttömyys voi olla erityisesti isälle vaikea paikka. Isän ensisijaisen tehtävän on koettu olevan perheen elättäminen, mikä sisältää vaatimuksen siitä, että isä käy ansiotyössä. Jos isä valitsee kotiin jäämisen työntöön sijaan, hänen oletetaan perustelevan sitä kaikille, toisin kuin äitien, joiden työssä käymistä pidetään valintana. Kotiäitinä oleminen koetaan edelleen hieman luonnollisemmaksi kuin koti-isänä oleminen. On myös todettu, että työttömyys voi jopa viedä pohjan isyydeltä. (Yesilova 2005, 83; Kokkonen 2004, 274–280.) Työttömyys ei kuitenkaan tuntunut vaikuttaneen alentavasti itse tutkimieni miesten näemyksiin itsestä isänä. Myös Kortteinen ja Tuomikoski (1998) päätyivät samanlaiseen tulokseen työttömiä tutkiessaan. ”Omasta aikuisesta elämästä löytyi kuitenkin vielä jotakin sellaista, mihin saattoi itsensä kiinnittää tavalla, joka ylläpiti omaa itsekunnioitusta ja

omanarvontuntoa. Oli sentään vielä mies ja isä”, he toteavat (mt., 69). Vaikka haastattelemani miehet eivät ole aktiivisia työelämässä, he silti kokevat, että heillä on sananvaltaa kotona:

Mulla on se auktoriteetti, vaikka olenkin hyvin demokraattinen ja kaikkea, mutta nuori voi tehdä virheitä. On vanhemman tehtävä vahtia nuorta ja estää häntä tekemästä virheitä, koska elämä koettelee nuoria eivätkä he tiedä, mitä seurauksia jollain huonoilla päätöksillä voi olla. Kun mä tiedän, että jokin päätös on sata prosenttisen varmasti haitallinen heille, sitä ei saa tehdä ja piste. Kun mä sanon vakavasti ei, lapset eivät väitä vastaan. H3

Työttömyyteen on vaikuttanut ensinnäkin puutteellinen kielitaito. Molemmilla on myös ollut terveydellisiä ongelmia, jotka ovat häirinneet heidän työkykyään. Lisäksi henkilökohtaiset ongelmat, kuten sodan aiheuttama trauma, ovat vaikuttaneet työllistymismahdollisuuksiin. Haastateltavat, jotka ovat olleet pitkäaikaisesti työttöminä Suomessa, eivät reflektoineet suoraan sitä, miten työttömyys on mahdollisesti vaikuttanut heidän kotoutumiseensa. He eivät myöskään sanoneet, etteivät olisi ollenkaan kotoutuneita Suomeen. Kotoutumista on toteutettu muilla aktiviteeteilla kuin vain palkkatyöllä. Muu aktiivisuus elämässä on saanut aikaiseksi sen, että isät kokevat olevansa riittävän kotoutuneita Suomeen. He ovat olleet aktiivisia kieli- ja kotoutumiskursseilla, sosiaalisessa elämässä ja lisäksi osallistuneet esimerkiksi albaanien yhdistystoimintaan. Tällainen aktiivisuus on voinut tosin samalla olla keino käsitellä turhautumista siitä, ettei onnistu työllistymään. (Ks. myös Peltola 2014, 94; Mela 2013.)

Se, mikä saattaa myös vaikuttaa siihen, että isät ovat mahdollisesti hyväksyneet työttömyytensä helpommin, on että näiden isien lapset ovat olleet jo teini-ikäisiä tai nuoria aikuisia, kun he ovat muuttaneet Suomeen. Lapset ovat oppineet kielen nopeasti ja saaneet pian töitä, minkä jälkeen he ovat auttaneet vanhempiaan taloudellisesti. Tämä on poistanut isiltä myös mahdollisen työttömyydestä johtuvan syyllisyyden: lapset ovat “maksaneet takaisin” heidän puolestaan Suomen valtiolle verojen maksullaan (myös Peltola 2014, 145). Jos lapset olisivat pienempiä ja riippuvaisempia vanhemmista, tilanne saattaisi kuitenkin olla toinen. Nyt omaa työttömyyttä saatetaan osin oikeuttaa vetoamalla lasten aktiiviseen työelämään. Lapset ikään kuin hoitavat kotoutumisen velvoitukset vanhempien puolesta. Työttömien isien paikka miehisen kunnian kentällä säilyy myös tällä keinolla (Kortteinen 1992), ja se on samalla keino puolustautua “sosiaaliturvien varassa elävien maahanmuuttajien”-stereotypiaa vastaan (Saarinen 2007, 131).

Työttömyyden seuraukset eivät ole pelkästään negatiivisia. Vaikka naiset saattavat nähdä miestensä työttömyyden negatiivisena asiana - se saattaa tehdä miehistä heidän silmissään heikkoja isiä (ks. esim. Mammon 2010, 67), isät eivät välttämättä itse ajattele niin. Työttömyys voi tuoda heille uusia positiivisia kokemuksia isänä. Sen myötä miehet ovat voineet olla enemmän kotona ja lapset ovat tuoneet heidän arkeensa miellyttävää sisältöä. (Böök 2001, 111–116; vrt. myös Tiilikainen 2003.)

Nuorin poikani oli vasta 12-vuotias, kun tulimme Suomeen. Hän on minulle nykyään sekä poika että ystävä. Keskustelemme, väittelemme... Häntä minun on tarvinnut kaikkein vähiten auttaa, taloudellisesti siis. Tietenkään mulla ei edes ollut samanlaisia mahdollisuuksia siihen työttömänä täällä kuin työssäkävänä Kosovossa. Nuorimmaisen kanssa mulla on ollut eniten aikaa vietettävänä... Meidän välille on kehittynyt myös ystävyyttä. H1

Työttömyys on saanut aikaiseksi sen, ettei isä ole voinut huolehtia taloudellisesti nuorimmaisestaan kuten muista silloin, kun vietti pitkiä päiviä työpaikalla Kosovossa. Kosovossa isä kertoo olleensa kuin vieras omassa kodissaan, koska joutui olemaan niin paljon poissa pitkien työpäivien vuoksi (ks. myös Ebot & Armila 2015, 147). Suomessa hän on kuitenkin saanut elättäjän roolin sijaan uuden roolin lasten kanssa, ystävän roolin. Työttömyys on siis tässä tapauksessa mahdollistanut isän kohdalla sen Huttusen (1999) määrittelemän vahvistuvan isyyden alakulttuurin, joka kehittyi Suomessa 2000-luvun alussa. Määritelmä sisältää isät, jotka ovat helpommin saatavilla kuin ennen ja jotka auttavat kotona sekä sitoutuvat henkisesti ja fyysisesti perheeseen. (Mt., 177–181.)

7 Erityinen maahanmuuttajaisuus

Kuten kerroin luvussa 5.1, haastateltavien yhtenä valikoitumisen kriteerinä oli se, että heidän isyytensä on alkanut jo kotimaassa. Halusin tällä rajauksella saada tietoa sekä haastateltavien kokemuksista isyydestä kotimaassa että isyydestä vastaanottajamaassa. Haastatelluilla miehillä on monipuolisia kokemuksia isyydestä Kosovossa, pakolaisuudesta Suomessa Kosovon sodan aikana ja myös sen jälkeen. En oleta, että isyys pysyisi samana lasten kasvaessa myöskään, kun asutaan samassa maassa koko elämän. Oma van-

heneminen ja lasten kasvaminen sekä erilaiset elämänmuutokset tuovat jo itsessään vaihtelua isyyteen. Parille haastatellulle isälle on myös syntynyt lisää lapsia Suomessa. Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on kuitenkin tutkia juuri ympäristön ja kulttuurin vaihtumisen vaikutuksia isyyteen ja lastenkasvatukseen. Siksi on tärkeää, että isillä on myös kokemuksia isyydestä kotimaassa.

Tarkastelen tässä luvussa isyyttä erityisesti maahanmuuttajan näkökulmasta, tuoden esille niitä erityisiä haasteita ja odotuksia, joita maahanmuuttajana eläminen on tuonut isyyteen. Moni albaaniperheitä koskeva osio tutkimuksen analyysissä perustuu omaan kulttuurituntemukseeni. Albaaniperheitä diasporassa koskevaa kirjallisuutta ei ole julkaistu niin paljon, että saisin niistä hyödyllistä tutkimustustusta analyysiini. Esittelen luvun aikana haastateltavien ajatuksia kotoutumisesta sekä näkemyksiä elämästä Suomessa isän roolin ja lastenkasvatuksen näkökulmasta. Miten muuttaminen Suomeen on vaikuttanut miesten kokemuksiin omasta isyydestä? Mitä erityisiä maahanmuuttajavanhemmuuteen liittyviä asioita aineistosta nousee esille? Maahanmuuttajaisyyteen liittyy tietoisuus siitä, että eletään kotimaan ulkopuolella. Mitä pelkoja, toiveita ja ylpeydenaiheita isyyteen liittyy “vieraassa maassa”?

7.1 Kotoutuminen Suomeen

Mitkä ovat haastateltujen isien näkemykset kotoutumisesta? Mitä kotoutuminen käytännössä heidän mielestään on? Kaikki haastateltavat toivat kotoutumisprosessista esille näkemyksen siitä, että maahanmuuttajan on sopeuduttava ympäröivään elämäntyyliin ja -tahtiin sekä otettava aktiivisesti osaa yhteiskunnan toimintoihin ja mahdollisuuksiin. Kuitenkin myös oman kotimaan kulttuurin ja äidinkielen säilyttäminen on olennaisen tärkeää. Sopiva kotoutuminen on haastateltavien mielestä sitä, että opitaan uuden maan kieli ja yleiskulttuuri samalla, kun säilytetään oma äidinkieli ja kulttuuri. Alla olevan käsityksen mukaan isänmaalliset patriootit osoittavat juuri rakkauttaan isänmaata kohtaan sillä, että kotoutuvat uuteen maahan:

Luonnollisesti on hyvä osata oma kulttuuri ja traditiot, koska me olemme albaaneja. Mutta samalla on opittava suomalainen kulttuuri ja traditiot, koska halusimme tai emme, me olemme nyt osa tätä valtiota. [...] Katsos, patriotismia ei ole vain se, että säilyttää itsessään jonkin kulttuurin. Myös integroituminen uuteen maahan on patrioottista, tai itse asiassa se on sitä eniten. Todelliset patriootit sopeutuvat uuteen maahan ja näyttävät muille hyvää esimerkkiä, eivätkä ryhdy rikolliseksi sillä tekosyyllä, että on hämentynyt oman kansalaisuutensa suhteen. H3

Vaikka Suomessa ja muualla maailmalla on saatu paljon tutkimustuloksia siitä, että lapset kotoutuvat uuteen maahan nopeammin kuin vanhemmat, niin omassa aineistossani tuli esille myös toisenlaisia näkemyksiä tästä. Aineistoni isät kokivat olleensa keskeisessä roolissa lasten kotoutumisessa. Se johtuu esimerkiksi siitä, ettei pelkän kielitaidon nopean oppimisen välttämättä vielä koeta merkitsevän kunnollista kotoutumista. Se, että lapset ovat mahdollisesti oppineet suomen kielen nopeammin kuin vanhempansa, ei ole tarkoittanut haastatelluille isille sitä, että lapset olisivat jo kotoutuneempia kuin vanhempansa. Vanhemmat ovat pyrkineet aluksi tarjoamaan itse lapsille tietoa Suomesta. Se on vaatinut vanhemmilta sitä, että pysyäkseen lasten tahdissa, heidän on itsekkin pitänyt nopeasti kerätä tietoa uudesta ympäristöstä. Se ei ole ollut helppoa, sillä suomalainen yhteiskunta on melko monimutkainen ymmärtää (Alitolppa-Niitamo et al. 2005, 47). Lapset ovat antaneet isille suuremman syyn pyrkiä kotoutumaan Suomeen ja oppimaan suomalaisen systeemin:

Sopeutumalla itse tänne, opetimme myös lapsia sopeutumaan. Yritimme sopeutua suomalaiseen elämäntapaan mahdollisimman pian, jotta lasten olisi helppo sopeutua myös. Jos me olisimme vain keskittyneet rypemään surussa ja itsesäälissä, emme olisi saavuttaneet nopeaa sopeutumista. H7

Lapset oppivat kyllä kielen helpommin, mutta ehkä mä kuitenkin kotouduin helpommin tänne kuin lapset. Mulla oli vastuu siitä, että lapsille välittyi tietoa uudesta maasta ja että he ylläpitäisivät omaa albaniankielentaitoaan. He oppivat kyllä koulussa suomea, mutta miten samat asiat sanotaan albaniksi? Sen he oppivat kotona. Vielä aikuisenakin he kyselevät multa joitain sanoja, jotka he osaavat suomeksi, mutta eivät albaniksi. Eli he siis oppivat suomen kielen nopeasti, mutta sen sopeutumisen ytimen - tiedot uudesta maasta ja kotimaasta - oli meidän vanhempien vastuu antaa. H4

Kotoutumiseen kuuluu isien mukaan vahvasti lisäksi oman äidinkielen ja kotimaan kulttuurin oppiminen tai säilyttäminen. Tässä isät ovat erityisesti voineet olla hyödyksi lapsille, ja se on ollut samalla keino ylläpitää omaa tärkeyttä lasten elämässä. Vaikka lapset pärjäävät Suomessa ilman vanhempien apua, vanhemmat ovat kuitenkin ne, jotka auttavat heitä säilyttämään myös vanhempien perinteet ja säilyttämään juurensa. He sitovat lasten

identiteetin omaan perimäänsä. Kaikki isät kertoivat ylpeydellä siitä, että heidän lapsensa puhuvat äidinkieltä hyvin. Vain yksi haastateltavista sanoi, että käyttää lastensa kanssa myös suomen kieltä - muut puhuvat lasten kanssa aina albaniaa. Äidinkielen säilyttämistä pidetään välttämättömänä siksi, etteivät lapset unohtaisi etnistä taustaansa, ja vanhemmat ovat tärkeä linkki sen estämisessä (ks. myös Haikkola 2012; Mammon 2010, 72; Huttunen 2006, 62).

Lasten kasvatus on myös yhteiskunnallista osallistumista. Edellä esitettyjen näkemysten lisäksi tutkielman tulokset viittaavat mielenkiintoisesti siihen, että isät ovat itseasiassa kotoutuneet Suomeen juuri lasten kasvatuksen kautta. Lapset liittyvät laajemminkin isien kotoutumiseen, koska keskittymällä lasten kasvatukseen isät ovat voineet samalla kokea kotoutuvansa Suomeen. Kotoutumista saatetaankin toteuttaa ikään kuin tuottamalla yhteiskunnalle hyödyllisiä jäseniä, eli kasvattamalla lapset ”kunnon kansalaisiksi” (Umut 2011, 696–697). Kunnolliseen kansalaisuuteen kuuluu muun muassa menestyminen koulussa, palkallinen työnteko ja se, ettei vahingoiteta ketään ihmisiä tai valtiota.

Isät reflektoivat haastatteluissa sukupolvien eroja kotoutumisessa ja kansallisessa identiteetissä. Koska he ovat kaikki tulleet aikuisina Suomeen, he kaikki kokevat etnisen identiteettinsä olevan vahvasti albanialainen. Heillä on kuitenkin kaikilla Suomen kansalaisuus. Siinä missä *kansalaisuus* merkitsee muodollisesti valtion jäsenyyttä, oikeuksia ja velvollisuuksia jäsenenä, *kansallisuus* viittaa etnisyyteen ja kansaan kuulumisen kulttuuriseen puoleen (Ronkainen 2006, 237; Katisko 2011). Kansallinen identiteetti perustuu taas nationalismiin (Smith 2001, 9). Kun kysyin isiltä, että kokevatko he olevansa enemmän albaaneja vai suomalaisia, kaikki vastasivat, että he pitävät itseään ensisijaisesti albaanina. Osa isistä epäröi kuitenkin hetken aikaa ennen kuin vastasi, kun kysyin samaa heidän lapsistaan. Ne isät, joiden lapset olivat lähempänä teini-ikää, kun he tulivat Suomeen, olivat varmoja siitä, että lapsetkin kokevat olevansa ensisijaisesti albaaneja; muut epäröivät. Sveitsissä on todettu, että toisen sukupolven albaanit ovat kiintyneet enemmän nykyiseen asuinmaahan kuin kotimaahan (Iseni 2013, 239). Tilanne voi Suomessakin olla samalla tavalla erityisesti kolmannen sukupolven kohdalla. Seitsemällä haastatellulla isällä on jo lapsenlapsia, jotka ovat syntyneet Suomessa. Lastenlasten identiteetti on vähemmän kansallismielinen kuin heidän vanhempiensa tai isovanhempiensa:

Kuitenkin se, miltä maahanmuuttajista itse tuntuu, vaihtelee paljon sukupolvelta toiselle. Esimerkiksi poikani sukupolvi on hieman suomalaisempi kuin mä. Mutta hänen lapsensa ovat vielä enemmän suomalaisia kuin hän. Hänen lapsensa ovat syntyneet Suomessa, käyneet päiväkodin ja aloittaneet koulunkäynnin täällä. Hänen tyttäristään matkustaminen Kosovoon tuntuu turistimatkalta. Kun heiltä kysyy, kummassa maassa on kivempaa, he vastaavat, että Suomessa. H5

Haastatellut isät kokevat, että heidän kotinsa on edelleen Kosovossa. He seuraavat aktiivisesti Kosovon uutisia ja ajankohtaisohjelmia ja ovat perillä Kosovon tapahtumista. He vierailevat Kosovossa lähes vuosittain sukulaisten vuoksi tai ikävän helpottamiseksi ja lämpimämmän ilmaston vuoksi. He myös pitävät tiiviisti yhteyttä Kosovossa ja muualla diasporassa asuviin sukulaisiin ja ystäviin. Etenkin ilmaiset yhteydenpitoapplikaatiot kuten Viber ja Facebook tarjoavat mahdollisuuden olla paljonkin tekemisissä ihmisten kanssa, jotka eivät asu lähellä. Toisen sukupolven maahanmuuttajat eivät välttämättä tunne samoin kuin vanhempansa, eivätkä koe transnationaalisen yhteyden pitämisen perheverkostoihin tai kulttuurin säilyttämisen olevan yhtä tärkeää arjessaan (Haikkola 2012, 66; Iseni 2013, 239). Vanhemmat kuitenkin pitävät sitä erittäin tärkeänä edelleen. Perimmäisin syy, miksi isien mielestä lasten on niin tärkeää säilyttää albaanien perinteet ja kulttuurin on se, että he haluavat säilyttää oman sukunsa eheyden sekä lasten yhteyden omaan kansalliseen ja henkilökohtaiseen historiaansa.

7.2 Isänä kotimaassa ja Suomessa

Eläminen Suomessa, jossa on hyvin erilainen kulttuuri kuin Kosovossa, on vaikuttanut isiin monella eri tavalla. Haastattelurunkoni yhtenä kysymyksenä oli, kokivatko haastateltavat isänä olemisen helpommaksi vai vaikeammaksi kotimaassa kuin Suomessa. Vaikeat elinolosuhteet Kosovossa ja kulttuuriset perinteet ovat tekijöitä, jotka mainittiin vanhemmuutta hankaloittavina tekijöinä kotimaassa. Etenkin ympäröivät olosuhteet sotaa edeltävänä aikana saivat aikaiseksi sen, että vanhemmuuteen sekoittui paljon epävarmuutta ja pelkoa. Vanhempien ei siihen aikaan ollut mahdollista ollenkaan suunnitella perheen tulevaisuutta. Suomessa hyvinvointivaltion tarjoamat mahdollisuudet sen sijaan helpottivat lasten kasvatusta:

Ennen olin vähän tiukempi, etenkin Kosovossa, mutta myös silloin alussa, kun muutimme Suomeen. Miksi tiukka? Koska Kosovossa mun toivo hyvästä elämästä alkoi hiipua pikkuhiljaa. Se elämäntapa oli niin sekava - ja vaarallinen pienille lapsille. Vaikka kuinka opetin lapsia varomaan esimerkiksi kaduilla, liikenne oli niin vaarallista siellä, että jouduin jatkuvasti pelkäämään, että jotain sattuisi lapsilleni. [...] Silloin oli hyvin vaikeaa ennustaa jotain visiota lasten tulevaisuudesta, koska mikään ei ollut varmaa. Epävarmuus oli ainoa varma asia. H9

Täällä oli paljon helpompi kasvattaa lasta. Ensinnäkin, he saivat ruokaa koulussa. Tai siis, todella vaikeaa edes verrata näitä kahta maata. Muistan, kun vein pojan ensimmäiselle luokalle Kosovossa: meidän piti odottaa kolme tuntia koulun ulko-ovien edessä, josko serbipoliisit päästäisivät meidät sisään. Kun poika meni ensimmäisenä päivänä kouluun Suomessa, häntä tultiin taksilla hakemaan kotoa, koska asuimme yli 5 kilometriä kaukana koulusta. Ennen sotaa jouduimme aina pelkäämään, että meidät eliminoitaisiin fyysisesti odottamatta ja ilman syytä. Aivan eri olosuhteet siis. H7

Yksi isistä, jonka vanhin lapsi on nyt 39-vuotias, muisteli aikaa Kosovossa ennen vuonna 1990 alkaneita yhteiskunnallisia vaikeuksia. Ihmisillä oli hänen mukaansa silloin mahdollisuus viettää mielekästä elämää. Se, että Kosovossa isillä oli enimmäkseen albaanien muodostama sosiaalinen verkosto ympärillä, vaikutti siihen, että isänä oleminen on koettu helpommaksi kotimaassa kuin Suomessa. Sosiaalinen verkosto koostui sukulaisista, ystäväistä ja muista kansalaisista, joiden kanssa jaettiin sama etninen kulttuuri. Toisaalta, osa haastateltavista kokee myös, että isänä oleminen oli vaikeampaa kotimaassa kuin Suomessa. Tällaisissa tapauksissa edellä kuvattu positiivinen sosiaalinen verkosto saatettiin kokea vanhemman roolia rajoittavana ja liikaa säätelevänä tekijänä. Isillä on nykyään mahdollisuus tarjota lapsille asioita, joita he eivät itse saaneet nuorena omilta vanhemmiltaan. Yhden isän tapauksessa tällainen asia on vapaus "kulkea omaa tietään ja kokeilla omia rajojaan" (H2). Tämä voi olla seurausta muutosta Suomeen, jossa myös vanhempana toimiminen on ollut vapaampaa lähipiirin kontrollista.

Vaikka osa isistä koki kotimaan sosiaalisen verkoston isyyttä rajoittavaksi tekijäksi, suurin osa kuitenkin oli sitä mieltä, että isyys oli helpompaa kotimaassa juuri tutun sosiaalisen verkoston vuoksi. Vanhemmat eivät olleet siellä lastenkasvatuksessaan yksin (myös Degni 2006). Se, että vanhempien tuttu sosiaalinen ympäristö jäi kotimaahan, lisäsi heidän huoliaan. Läheiset ihmiset toimivat apuna niin lasten hoidossa kuin myös lasten kontrolloimisessa. Lisäksi tuttu ympäröivä kulttuuri loi vanhemmille tunteen arkielämän turvallisuudesta ja ennustettavuudesta. Kosovossa kaupungit ovat myös paljon pienempiä

kuin Suomessa, mikä osaltaan saattoi vaikuttaa tähän. Uudessa asuinmaassa vanhemmuutta varjosti alussa epävarmuus, joka johtui tuntemattomasta ympäristöstä ja siitä, että lasten kontrollointi oli haastavampaa.

Oikeastaan se on niin, että täällä Suomessa lasten kasvattaminen on paljon vaikeampaa. Kaikilla vanhemmilla on huoli siitä, millaista tietä lapsi päätyy kulkemaan, onko hänellä ruokaa, kenen kanssa hän liikkuu, hoitaako hän koulun hyvin... Löytääkö hän elämänkumppania? Jokainen vanhempi on huolissaan lasten hyvinvoinnista, koska toivoo lapsille aina vain hyvää. Kosovossa meitä ympäröi sosiaalinen verkosto... Täällä meillä oli aluksi ihan tuntematon ympäristö. Kun lapsi lähti ulos kotoa, hän sanoi esimerkiksi menevänsä töihin, kouluun, ulos sen tietyn ystävän kanssa tai muuta vastaavaa. Lapset kertovat minne menevät, mutta vanhempi ei oikeasti tiedä, mitä siellä kodin ulkopuolella tapahtuu. Kosovossa on erilaista. Siellä on ympärillä sukua ja muutenkin ihmisiä, jotka ovat kaikki kasvaneet samassa kulttuurissa, albaanikulttuurissa. H2

Tietenkin vanhempana, kuten jokainen vanhempi, mä soitan hänelle usein iltaisin, kun hän on kavereiden kanssa kotona. Hänellä on yksi parempi ystävä, jonka kanssa hän viettää eniten aikaa. Mä soitan 4-5 kertaa. Jokainen vanhempi on huolissaan lapsistaan. Ymmärrän, että he ovat nuoria, mutta nuoret voivat helposti myös ajautua väärille teille. [...] Ja, kun mä en pysty soittamaan niin vaimo soittaa, hehe. H3

Yllä olevista lainauksista tulee esille samanlainen huolehtimisen ja rajojen asettamisen ristiriita, mikä esiintyy myös laajasti suomalaisten perheiden puheissa (Yesilova 2009, 187–189). Isien puheet yhteisön avusta lasten hoitamisessa viittaavat suoraan myös sosiaaliseen kontrolliin. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan, mitä sitoutuneempi ihminen on lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan, sitä epätodennäköisempää on, että hän tekee rikoksia (Hirschi 1969). Edellä olevat sitaatit paljastavat, että Kosovossa vanhempien tarvitsi olla vähemmän huolissaan lasten tekemisistä kodin ulkopuolella. He tiesivät, että aina joku tuttu saattaa nähdä lapset ja kertoa vanhemmille, jos lapset tekivät jotain sopimatonta. Kotimaassa kaikki paikat, joissa nuoret liikkuvat, olivat vanhemmille tuttuja, kun taas Suomessa heidän on luotettava enemmän lasten sanoihin kuin omiin tietoihinsa. Suomessa vanhempien piti opetella huolehtimaan itse lasten kontrolloinnista. Se johti siihen, että vanhemmat pyrkivät aktiivisesti olemaan perillä lasten menoista ja tekemisistä soittamalla heille useita kertoja päivässä.

Vastaavat tulokset tulivat esille myös Fibbin ja Truongin (2015) tutkimuksessa. Albaanivanhemmat Sveitsissäkin seuraavat tiukasti lastensa liikkumista ulkona. Lapset itse kokivat, että omat vanhemmat olivat tiukempia kuin heidän sveitsiläisten ystäviensä vanhemmat. Samalla koettiin, että omat vanhemmat ovat sallivampia kuin muut tutut albaanivanhemmat. Nämä tulokset kertovat siitä, että neuvotteluja lasten vapaudesta ja rajoituksista käydään vertailemalla sekä kantaväestön vanhempiin että samaan etniseen taustaan kuuluvien vanhempiin. (Mt, 8.)

Isät ovat kuitenkin tietoisia siitä, että jos lapset haluavat tehdä jotain vastoin vanhempien toiveita, he eivät välttämättä voisi estää sitä. Suurin osa haastattelemistani isistä sanoikin, etteivät voisi kieltää lapsiaan tekemästä asioita, mitä lapset haluavat, mutta joita isät eivät hyväksy. Isät kokevat silti, että nimenomaan kunnioitus vanhempia kohtaan on se olennaisimmin vaikuttava tekijä, joka ylläpitää vanhempien auktoriteettia ja estää lapsia tekemästä tyhmyyksiä. Kunnioituksen saaminen muilta vaikuttaisi olevan yleisemminkin merkittävää juuri miehille. Lasten ja muiden tuttujen kunnioituksen on todettu olevan globaalisti miehille olennaista oman miehisyyden ylläpitämisessä (Puhakka-Tanke 2014, 43; Kortteinen 1992).

No, en usko [että voi tehdä lasten puolesta päätöksiä], koska he ovat jo aikuisia. En välttämättä pysty vaikuttamaan heidän päätöksiinsä niinkään paljoa, mutta ehkä heillä on sen verran kunnioitusta mua kohtaan, että vaikutan jonkun verran kuitenkin. H4

Kuten Marja Peltolan (2014, 142) väitöskirjatutkimuksessa ilmeni, vanhempien auktoriteetin kunnioittamista pidetään tärkeänä osana omaa kulttuuria myös albaanien keskuudessa. Auktoriteetin kunnioittamisen uskotaan olevan niin vahvaa, että se toimii ikään kuin suojakilpenä vanhempien ja lasten välissä. Tulokset viittaavat siihen, että kotimaan kulttuurin säilyttäminen uudessa maassa auttaa jatkamaan myös kotimaassa opittuja rooleja, kuten autoritäärisenä isänä olemista. Osana kotimaan kulttuuria luokitellaan myös tämä kunnioitus vanhempia kohtaan:

MB: No mitä asioita olet halunnut ja haluat edelleen opettaa lapsille? Arvoja?

H8: Hmm. Niitä, jotka ovat positiivisia meille [albaaneille] kansana. Kunnioitus perhettä kohtaan... Siis sellainen, jossa kunnioitetaan perheen sisäistä hierarkiaa. En tarkoita hierarkialla mitään diktatuuria, siis että esimerkiksi vanhemmat olisivat diktaattoreita, joita lasten olisi pakko kunnioittaa. Ei, vanhempien ja lasten on oltava ikään kuin yhteistyökumppaneita. Vanhemmat ovat neuvonantajia, ystäviä, hyväksyjä...

Myös maahanmuuttajanuorten puheissa on tullut esille tämä vanhempien kunnioittamisen tärkeys omaan etniseen taustaan liitettynä myönteisenä asiana (Peltola 2014, 170). Tulokset viittaavat siihen, että kulttuurin säilyttämisen avulla vanhempien auktoriteetin säilyttäminen onnistuu. Tämän myötä eritahtisen kotoutumisen vaikutukset eivät pääse ottamaan liikaa valtaa perheessä (vrt. Portes & Rumbaut 2001). Kuitenkin arjessa ja sen hoitamisessa isät saattavat mahdollisesti kärsiä uskottavuuden laskusta lastensa silmissä. Vaikka isillä on työttömyydestä ja ammatin vaihtumisesta huolimatta edelleen sananvaltaa lasten elämässä ja sitä kautta myös auktoriteettia, näillä on kuitenkin vaikutuksensa siinä, että lasten valta ja vastuu kotona kasvavat (Portes & Rumbaut 2001).

Haastatteluista ilmeni, että peilatessaan itseään isänä, haastateltavat saattoivat verrata itseään myös omiin vanhempiinsa ja etenkin omaan isään. Yhdellä isällä muistot omasta isästä tarjosivat selkeät raamit sille, millainen isä hän ei itse halunnut olla. Ennen 1970-lukua perinteinen isäkuva Suomessa vastasi isiä, jotka olivat jyrkkiä auktoriteetteja. (Huttunen 1999, 177–181.) Kosovossa on saattanut olla asiat samoin, ja ilmiö on saattanut Kosovossa kestää vielä pidempään, koska siellä perhesuhteissa vallitsee edelleen patriarkaalinen kulttuuri. Haastattelemani miehen lapsuuteen ei ollenkaan kuulunut se, että isä olisi emotionaalisesti läheinen tai hoivaava:

Haluun olla helposti lähestyttävä mun lapsille. En sellainen kuin mun oma isä, joka oli hyvin vakava ja joka saattoi hymyillä meille vain salaa muiden katseilta. Hän halusi olla meille vain tiukka auktoriteetti. Läheisyyttä saatiin häneltä vain joskus silloin, kun menimme nukkumaan. “Kunnon mies ei lapsia halaile”. H8

Omista lapsuus- ja nuoruusmuistoista isät saavat myös osviittaa siihen, että sukupolvien väliset väärinkäsitykset ja riidat saattavat johtua nimenomaan siitä, että kyseessä on yksinkertaisesti kaksi eri biologista sukupolvea, jotka elävät eri-ikäisenä samaa aikaa. Väärinkäsitykset koetaan väistämättömiksi, jos vanhemmat eivät ymmärrä nuorten halua kokeilla rajojaan tai sitä, etteivät nykynuoret ole välttämättä samanlaisia kuin he itse samanikäisenä. Isät ilmaisivat ymmärtävänsä lapsiaan tässä suhteessa.

Millaisia isät ovat nykyään? Isät kuvailivat itseään sellaisilla termeillä kuin “liberaali”, “demokraattinen” “suvaitsevainen”, “hyvä”, “erinomainen” ja “keskivertoinen”. Ne isät, jotka kuvailivat itseään positiivisin termein, kertoivat, että he kokevat tehneensä parhaansa lasten kasvatuksessa. Ne kaksi isää, jotka epäröivät oman isyyden kehumisessa, pohtivat tässä yhteydessä muuttamista Suomeen ja sen vaikutusta perheenjäsenten nykyelämään. Nämä isät eivät koe voineensa tukea lapsia riittävän hyvin täällä. Ennen kaikkea haastatteluissa tuli esille sen tärkeys, että lapsia tuetaan, autetaan ja heidän kanssaan kommunikoidaan avoimesti:

Jos joskus huomasin, että lapsista tuntuu vaikealta kysyä multa tai kertoa suoraan mulle jotain, vaan tekivät sen esimerkiksi mun äidin tai vaimon kautta, niin se tuntui musta epämiellyttävältä. Tai kysyivät jotenkin peläten, kierrellen tai vältellen. Tajusin silloin, että mussa on pakko olla jotain vikaa. Selvitin ne ongelmat saman tien keskustelemalla asiasta suoraan lasten kanssa. (H7)

Yksi isä kokee luonnolliseksi sen, että lapset ovat läheisempiä äidin kuin isän kanssa (vrt. Jämsä 2004; Liversage 2015, 222). Yllä olevassa lainauksessa isä taas ei halua, että lapsille olisi helpompaa olla läheisempi ja keskustella avoimesti äidin kanssa kuin isän. Isälle on tärkeää olla läheinen lasten kanssa. Tämä viittaa Vuoren (2004) määrittelemään hoiavaan isän malliin, joka sitoutuu henkisesti lapseen (mt., 29–30; luku 4.2 tässä tutkimuksessa).

7.3 Isien ilot, huolet ja haasteet “vieraassa maassa”

Vanhemmuuteen kuuluu varmasti universaalisesti jotkin samanlaiset huolet ja toiveet lastenkasvatuksessa. Esimerkiksi Markus Torkkelin (2001) tutkimuksesta selvisi, että suomalaiset isät pyrkivät eniten vaikuttamaan lastenkasvatuksessa erityisesti lasten käytöstapoihin, kurinpitoon, arvoihin, kielenkäyttöön ja asenteisiin (mt., 111). Nämä samat asiat tulivat esille myös omassa aineistossani. Tutkimukseni isät kertoivat halunneensa opettaa lapsilleen muun muassa hyvän elämän kannalta oikeiden päätösten tekemistä, hyvää työ-moraalia, toisten kunnioittamista ja vieraanvaraisuutta. He toivovat lapsilleen hyvää terveyttä ja menestystä koulu- ja työelämässä, ja ovat pyrkineet tukemaan heitä matkalla kohti menestymistä elämässä.

Verrattuna kuitenkin niihin isiin, jotka kasvattavat lapsensa samassa maassa, jossa ovat itse kasvaneet, maahanmuuttajaisilla on myös erityisiä huolia ja toiveita lasten suhteen. Vierias elämäntilanne on tuonut uusia epävarmuustekijöitä vanhemmuuteen. Isät eivät voineet jatkaa vanhemmuutensa toteuttamista tutun ja turvallisen elämän raamien sisällä. Tämä sai aikaiseksi sen, että heille kehittyi uudenlaisia huolia lasten pärjäämisen suhteen, haasteita heidän kasvattamisessaan sekä erilaisia odotuksia lapsia kohtaan. Jotkin asiat, jotka olisivat voineet toteutua normaalin kaavan mukaan lastenkasvatuksessa kotimaassa, saivat Suomessa täysin uuden painoarvon. (Myös Alitolppa-Niitamo et al. 2005, 45, 81–82.)

Erot suomalaisen kulttuurin ja albaanikulttuurin välillä tuottavat haasteita tavoissa, joilla haastattelemani isät kasvattavat lapsiaan. Lapset saattavat vaatia vanhemmilta asioita, joita he ovat tottuneet pitämään Suomessa täysin normaaleina. Maahanmuuttajavanhemmat eivät kuitenkaan itse välttämättä pidä näitä vaatimuksia sopivina, ja se aiheuttaa sukupolvien välisiä ristiriitoja. Sopivien rajojen asettaminen lastenkasvatuksessa koetaan hankalaksi, kun lapset ovat jatkuvasti enemmän suomalaisen kulttuurin vaikutuksen alaisena kuin albaanikulttuurin. Lapset eivät välttämättä ajattele asioita samalla tavalla kuin vanhempansa. Isät pyrkivät kuitenkin löytämään kulttuurien välillä kompromisseja.

Kaikki haastattelemani isät kertoivat, että tyttärillä on erityinen asema heidän elämässään (vrt. myös Degni et al. 2006; Tiilikainen 2003, 179–181). Tyttöjen koetaan olevan haavoittuvaisempia kuin pojat ja siksi heitä suojellaan enemmän. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita tyttöjen huomattavasti tiukempaa kontrolloimista suhteessa poikiin. Kukaan isistä ei esimerkiksi sanonut, että heillä olisi joskus ollut tyttärien kanssa vastoin käymisiä, jotka olisivat liittyneet pukeutumiseen tai meikkaamiseen. Yksi isä kertoi, että hän aikoo sallia tyttärensä käydä baareissa, kun tämä täysi-ikäistyy. Samalla hän kuitenkin toivoo, että hänen poikansa menisivät aluksi siskon seuraksi sinne, jotta tyttö olisi turvallisessa seurassa. Tämä osoittaa, että tyttöjen toimintavapaus kodin ulkopuolella on poikia seurattua vanhempien toimesta (myös Espiritu 2009; 2001), mutta ei silti täysin rajoitettua. Lisäksi tyttärien koulutus on aineistoni isille tärkeää. He ovat jopa saattaneet panostaa enemmän tyttöjen kasvatukseen ja koulutukseen kuin poikien. (Ks. myös Peltola 2014, 105; Degni ym. 2006.) Tulos on päinvastainen kuin se, mihin esimerkiksi Espiritu (2001) tutkimuksessaan päätyi. Hänen mukaansa jotkut maahanmuuttajaperheet saattavat kannustaa erityisesti poikia opiskelemaan ja tyttöjä suuntautumaan enemmän kodin puoleen. (Mt., 430–431.)

Varsinkin mä olen panostanut hänen kasvattamiseensa siksi, että hän on tyttö. Tiesin, että hän saattaisi kärsiä paljon elämässä, jos tekisi vääriä valintoja. Onneksi hän on löytänyt itselleen hyvän miehen. Harvemmin joku isä sanoo tyttärelleen, että ”jos et pidä siitä pojasta, älä ole hänen kanssaan. Tutustu moneen poikaan, jotta tiedät, mistä oikeasti pidät”. Mä sanoin niin mun tyttärelle. Halusin, että hän valitsee itse miehensä. Tietenkin opetin, että parisuhteessa pitää tehdä kompromisseja, mutta hänen ei pidä sietää minkäänlaista fyysistä tai henkistä väkivaltaa. H7

Edellä olevassa esimerkissä kerrotaan, miten isä on suojellut tyttärtään tukemalla häntä omassa vapaudessa valita rakkauden kohde ja tuntemalla oman arvonsa. Lainausta on riskitiedossa sen tulkinnan kanssa, että vanhempien lapsiin kohdistama kontrollointi sisältäisi pelkästään tyttöjen kohdalla huolen seurustelusta, seksistä ja niihin liittyvästä maineen menetyksestä. Pojat taas ovat vapautuneita tästä huolesta kyseisen tulkinnan mukaan. (Espiritu 2001.) Omassa tutkimuksessani tulivat enimmäkseen esille seksuaalisuuteen liitetyt samanlaiset ongelmat ja huolet sekä tyttöjen että poikien kohdalla. Osa isistä kertoi, että he ovat kantaneet huolta lastensa seurusteluelämästä raskauden ja sukupuolitautilien riskin vuoksi. Isät pelkäsivät, että lapset tekisivät näiden suhteen jonkin virheen, jolla olisi kauaskantoiset seuraukset.

Siinä, onko lasten seurustelusuhteista tai seksuaalisesta aktiivisuudesta keskusteltu avoimesti kotona, ilmeni eroja isien kohdalla. Haastatelluista isistä kuusi sanoi itse keskustelleensa lasten kanssa seurustelusta. He ovat yleitä siitä, että lapset voivat olla avoimia heidän kanssaan henkilökohtaisista asioistaan. Seurustelusta keskusteleminen ei kuitenkaan tässä kohtaa tarkoittanut kaikkien kohdalla juuri seksuaalisesta aktiivisuudesta keskustelemista. Seurustelusta on voitu keskustella yleisellä tasolla menemättä yksityiskohtiin. Kaikki isät eivät kokeneet miellyttäväksi sitä, että lapsia olisi opetettu kotona esimerkiksi seksuaalisesta kehityksestä. Osa isistä totesi, että lasten äidit käyvät läpi ne puheenaiheet lasten kanssa. Se, miksi he eivät itse pitäneet sitä tarpeellisena, johtui esimerkiksi siitä, ettei heille olla itsekään lapsuudessa puhuttu siitä. Sen ei koeta kuuluvan albaanikulttuurin tapoihin:

MB: Silloin, kun lapset olivat murrosiässä, keskustelitteko heidän kanssaan seksuaalisuuteen tai sukupuolisuuteen liittyvistä asioista?

H5: En keskustellut.

MB: Miksi ette?

H5: No, tämä liittyy myös siihen kulttuuriin, jossa mut itseni on kasvatettu. Mulle ei ole koskaan puhuttu mitään liittyen näihin asioihin, joten mäkään en sitten kokenut aiheelliseksi puhua omien lasteni kanssa. Se liittyy paljolti kulttuuriin. Tämä ei ole hyvä asia, koska nykyään näitä asioita opetetaan myös koulussa. Ne ovat tavallistuneet. Mutta mun aikanani, mun sukupolvelle, näistä ei opetettu koulussa eikä kotonakaan.

Se ei kuitenkaan haittaa isiä, että suomalaisissa koulussa opetetaan biologiantuntien yhteydessä seksuaalisesta kehityksestä. Se saattaa olla helpottavaakin joidenkin isien mielestä: lapset oppivat kodin ulkopuolella turvallisen seksuaalikäyttäytymisen ilman, että heidän tarvitsee itse kohdata asiaa lasten kanssa. Tämä on tullut uutena asiana Suomessa, sillä Kosovossa ei opeteta seksuaaliseen kehitykseen ja aktiivisuuteen liittyvistä aiheista kovin tarkkaan koulussa, eikä etenkin niin nuorena iässä kuin täällä. Toinen alla olevista haastatelluista isistä on itse kuitenkin kokenut kiusalliseksi mukana olemisen tällaisella tunnilla koulussa. Tämä kertoo siitä, että isät hyväksyvät sen, että lapsille opetetaan näistä asioista, mutta he eivät itse välttämättä halua olla osallisena siinä tilanteessa:

No, mitä tulee yleisiin asioihin, annan heille [tytöille ja pojille] samat ope-
tukset. Mitä taas tulee asioihin, jotka olivat vielä myöhään niin sanotusti
tabuja... Niistä he saavat tietoa jo elämästä ja koulussa. He oppivat ne asiat,
kun kasvavat. Vähän, emme keskustele niistä pahemmin. Tyttöjen kanssa
en ollenkaan. Poikakin näkee mut vanhempana, joten hän ei keskustele
niistä asioista mun kanssa. He ovat oppineet niistä ihan itse, hehe. H6

Mä siis oon ollut avustajana myös biologian tunneilla koulussa. Kerran yksi
naisopettaja opetti lapsia ihan avoimesti niistä hieman henkilökohtaisista
asioista... Suomalaisen mentaliteetti sallii sen, mutta me emme ole tottu-
neet siihen. Se oli musta hieman kiusallista. H8

Isät tuovat haastatteluissa esille myös toisen merkittävän eron heidän lastenkasvatuksessa
verrattuna suomalaisina pitämiinsä kasvatustapoihin. Se on lasten täysi-ikäistymisen eri-
lainen vaikutus sukupolvien väleihin. Suomalaisessa kulttuurissa lapset itsenäistyvät täyt-
täessään 18 vuotta ja muuttavat pois kotoa pian sen jälkeen. Albaanikulttuurissa lasten
täysi-ikäistymisellä ei ole samanlaista vaikutusta (Peltola 2014, 138). Lapset muuttavat
yleensä pois vanhempiensa luota silloin, kun menevät naimisiin. Vanhempien auktori-
teetti lasten elämässä säilyy vielä naimisiin menon jälkeenkin. Kuitenkin muutama isistä
kertoo, että heidän lapsensa ovat muuttaneet omilleen ilman naimisiinmenoa. Monihen-
kisessä perheessä on vaikea keskittyä opintoihin kotona, joten lapset muuttavat pois ko-
toa:

No sitten, kun lapsesta tulee täysikäinen, asiat ovat toisin. Suomalaiset lap-
set muuttavat tavallisesti silloin omilleen ja itsenäistyvät. Meillä albaaneilla
asia ei mene niin, meillä lapset muuttavat kotoa silloin, kun he menevät nai-
misiin. Mutta meillä kotona tosin on ollut niitäkin tapauksia, joissa lapset
ovat muuttaneet omilleen ilman, että menivät naimisiin ensin. Tytöt ottivat
oman asunnon jo ennen kuin täyttivät 18 vuotta, tarkoituksenaan itsenäistyä
ja opiskella rauhassa. H2

Se, että lasten on sallittu muuttaa pois kotoa jo ennen kuin he ovat menneet naimisiin,
saattaa olla seurausta esimerkiksi suomalaisesta kulttuurista ja siitä, että myös albaaniper-
heissä on omaksuttu täällä tavallisena pidettyjä asioita. On kuitenkin mielenkiintoista,
että isä perustelee tyttöjen muuton nimenomaan sillä, että heidän olisi helpompaa opis-
kella rauhassa omassa asunnossa. Voi olla, että nuoret ikään kuin “ansaitsevat” muuttonsa
pois kotoa sillä, että käyvät koulua tai opiskelevat korkeakoulussa. Tämä ilmiö on yleinen
myös Kosovossa, jossa nuorten on hyväksytyä muuttaa opintojen perässä toiseen kau-
punktiin tai opiskelija-asuntoloihin asumaan. Kyseinen ilmiö saattaa siis olla joko suoma-
laisen kulttuurin vaikutusta tai sitten nykyään myös kotimaassa havaittu asia.

7.3.1 Monikulttuurisuuden kohtaaminen

Haastattelemiani isät ovat Suomessa joutuneet pelkäämään paljon sitä, että lapset joutuisivat rasismien kohteeksi. Kielitaidon uskotaan olevan merkittävä tekijä rasismien välttämiseksi. Yksi isä kertoi, ettei hän koe olevansa tasa-arvoinen suomalaisten kanssa siksi, että hän ei osaa suomen kieltä kunnolla. Tällä hän ikään kuin oikeuttaa mahdollisen syrjinnän itseään kohtaan. Yleisesti ottaen isät uskovat, että lasten hyvä kielitaito suojaa heitä syrjinnältä Suomessa. Kukaan heistä ei kuitenkaan usko siihen, että Suomessa esiintyisi institutionaalista rasismia. He uskovat, että maahanmuuttajat ovat lain edessä yhdenvertaisessa asemassa suomalaisten kanssa.

Siltä näkökulmalta katsottuna, miten Suomi on vastaanottanut meidät maahanmuuttajat, olemme hyvin tasavertaisia suomalaisten kanssa. Valtion myöntämät avustukset ja tuet, esimerkiksi Kelan tuet tai lapsilisät, ne ovat ihan samanlaisia kuin suomalaisten. Olemme saaneet tasavertaiset edellytykset hyvään elämään täällä. Asuminen tapahtuu taloissa, joissa asuu suomalaisiakin ja koko systeemi on samanlainen, kaikki maksamme yhtä lailla vuokraa ynnä muuta. Koulunkäynti tapahtuu suomalaisten lasten kanssa – valtio tarjoaa tämän yhdenvertaisuuden. H5

Kuitenkin osa heistä uskoo, että työllistymisessä voi esiintyä syrjintää, kuten myös kaveripiireissä. Lasten liikkuminen yksin ulkona huolestuttaa isiä. Sama asia on ilmennyt myös Sinikka Ikäläisen ja kumppaneiden (2003) tutkimuksessa. Isät ovat saattaneet neuvoa lapsia käyttäytymään hyvin julkisilla paikoilla, koska joku saattaa kohdella heitä huonosti vain, koska he tulevat muualta. He ovat siis jatkuvasti olleet tietoisia omien lasten erilaisuudesta suhteessa valtaväestöön ja pyrkineet opettamaan myös lapset tietoisiksi tästä. Lapsia on pyydetty välttämään huonosti käyttäytymistä, koska siitä voisi olla pahoja seurauksia. Tässä tulee esille sen jatkuva tiedostaminen, että asutaan ”vieraassa maassa” (H3). Maahanmuuttajaisät tekevät niin kuitenkin vain siksi, että pelkäävät lastensa joutuvan alakynteen, jos jossain tilanteessa vastustajana on kantasuomalainen ihminen:

Esimerkiksi, jos lapset menivät kouluun tai ystävien kanssa jonnekin leirille tai ekskursionille... Neuvoimme silloin lapsia käyttäytymään hyvin, koska muuten he saattaisivat saada jotain rasismia niskoilleen. Neuvoimme heitä olemaan varovaisia. H7

Lasten odotetaan tekevän hyvin paljon töitä, jotta he saavuttaisivat tasa-arvoisen aseman syntyperäisten suomalaisten kanssa (myös Ebot & Armila 2016). Samaa odotetaan myös itseltä ja vaimolta. Tässä ilmenee se, ettei rasismia vastaan taistella aktiivisesti, vaan sitä

vain pidetään maahanmuuttajien elämään kuuluvana asiana. Vastaan taistelemisen sijaan isät ovat pyrkineet löytämään keinoja omassa ja lasten elämässä, joilla välttyä joutumasta rasismiin kohteeksi ja joilla ylittää rasismiin aiheuttamat vaikeudet. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi koulutus, työnteko ja varovaisuus sosiaalisessa ympäristössä. Rasismien välttäminen edelleen on osa niitä uhrauksia, joita isät ovat tehneet lähtiessään pakoon Kosovosta. Uhraukset eivät siis ole päättyneet silloin, kun on asetettu Suomeen.

Eräs toinen mielenkiintoinen asia, jonka isät toivat esille koskien omia huolia isänä, on Suomen monikulttuurisuus. He mainitsivat usein haastatteluissa, että ”täällä on kaikenlaisia ihmisiä” tai sen, ettei täällä ole pelkästään albaaneja, kuten Kosovossa oli totuttu. Kosovossakin on vähemmistöryhmiä, mutta he asuvat kaikki sellaisilla alueilla, joissa ovat itse enemmistöinä - ja erillään valtaväestöstä. Monikulttuurisuus vaati pakolaisuuden alussa totuttelemista. Isät eivät aluksi välttämättä osanneet odottaa, etteivät he kohdaisi vain kantasuomalaisia Suomessa. Monikulttuurisuus tuli ajankohtaiseksi asiaksi etenkin lasten elämässä. Kouluissa on monia eri kansallisuuksia ja lapset saattoivat ystäväystyä minkä maalaisen lapsen kanssa tahansa. Isillä oli omia toiveita sen suhteen, keistä lasten ystäväpiiriin tulisi koostua. Joku kertoi toivoneensa, että lapsi olisi ystäväystynyt enemmän suomalaisten kanssa kuin albaanien tai muiden kansallisuuksien. Toinen oli tyytyväinen siitä, että lasten ystäväpiiri koostuu eniten muista albaaneista. Se on hänelle keino pitää lapset yhteydessä oman kotimaan kulttuuriin.

Jonkun haastateltavan mielestä monikulttuurisuus on rikkaus, kun taas toinen kertoi opettaneensa lapsilleen, että heidän kannattaa ystäväystyä enemmän ”eurooppalaisten” kanssa kuin muiden. Tässä tulee esille maahanmuuttajien omat käsitykset siitä, että kaikki maahanmuuttajaryhmät eivät ole samanlaisia vain siksi, että ovat muuttaneet muualta Suomeen. Maahanmuuttajaryhmät eivät ole homogeenisiä ryhmiä, vaan eri kulttuurit voivat olla hyvinkin erilaisia. Myös kulttuurien sisällä on eroja. (Kyllönen 2016, 11.) Rasismi ei ole myöskään asia, joka tapahtuu aina valtaväestöstä kohti vähemmistöryhmiä tai vain näiden kahden välillä. Etnisten vähemmistöryhmienkin välillä esiintyy ennakkoluuloja ja rasismia toisia kohtaan. (Kaukomaa 2016.) Sama ilmiö tuli esille tutkimuksessani:

On jopa ollut tapauksia, kun oon sanonut lapsille - vaikka en siis ole rasisti, tiedän kyllä, mitä rasismi on - etteivät he ystävystyisi sellaisten ihmisten kanssa, joilla on ongelmia. Ongelmia perheessä tai kotimaassa... Viittaaan siis muihin kansallisuuksiin. Sen sijaan, että lapsi ystävystyy vaikka somalin tai kurdin kanssa, joiden kulttuurit eivät ole niin korkeatasoisia, hän voisi mieluummin ystävystyä suomalaisen kanssa. Suomalaisen, sveitsiläisen, saksalaisen, ranskalaisen... Heitäkin asuu Suomessa. Miksi ystävystyä vain sellaisten kanssa, jotka eivät tiedä muusta kuin ongelmista ja vaikeuksista? Mun nuorimmainen poika ei käytä alkoholia, tupakoi tai muuta vastaavaa. Muut lapset sen sijaan ovat halunneet vähän kokeilla niitä. Tärkeintä on osata käyttää oikein, tietää, mikä on sallittua ja missä kulkee raja. Suomalaiset tietävät ne asiat, koska heidän vanhempansa opettavat heitä avoimesti niistä ja myös koulussa opetetaan. Tietenkin on myös huonoja esimerkkejä... Mutta niissä kulttuureissa, joissa nämä täällä Suomessa normaalit asiat ovat tabuja eikä niistä puhuta, on suurempi riski ylittää kaikki sopivan käytön rajat. H2

Yllä olevassa lainauksessa isä on sitä mieltä, että avoimuus ja asioiden salliminen tiettyyn rajaan saakka ikään kuin vähentää kiellettyjen asioiden kiehtovuutta. Se auttaa asettamaan sopivat rajat esimerkiksi alkoholin käytölle, tupakoinnille tai mahdollisesti myös seksuaalikäyttäytymiselle. Ajatuksena on, että jos eri kulttuurit olisivat suvaitsevampia, lapset eivät joutuisi salaamaan tekemisiään kotona. Silloin heidän käytöksensä pysyisi "normaalin käytöksen" raameissa. Tämä voi päteä esimerkiksi juhlimiseen ja alkoholin käyttöön. Degnin ym. (2006) tutkimuksesta päinvastoin selvisi, että suomalaisten perheiden sallivien kasvatustapojen koetaan olevan syyppää siihen, että lapset ylipäättään ajautuvat "huonoille teille", eli käyttävät huumeita ja alkoholia, pyörivät ulkona myöhään yöhön ja harrastavat esiaviollista seksiä.

Tällainen kaventava eronteko muihin kulttuureihin vanhempien toimesta voi tarttua voimakkaasti myös lasten käsityksiin, mikä edesauttaa vähemmistöjen välistä rasismia ja kiusaamista esimerkiksi kouluissa (Kaukoma 2016). "Lapsi yksin ei keksi, että jonkun toisen kotimaa on arvottomampi, vaan asenteet tarttuvat häneen aina jostain", toteaa Nina Kaukoma (2016). Etnisten vähemmistöjen välisten rasististen konfliktien taustalla on löydetty neljä tekijää: uskonto, kielitaito, kulttuuriset erot ja kotona opitut tavat. Nämä kietoutuvat yhtäältä kaikki yhteen ja toisaalta luovat eroja eri taustaisten ryhmien välille. (mt., 58–69.) Vähemmistöjen väliset eronteot saattavat heijastua myös yhteiskunnassa vallitsevista käsityksistä etnisistä hierarkioista (Pauha & Jasinskaja-Lahti 2017, 29; Kaukoma 2016, 56–57). Kaikki vähemmistöryhmät eivät siis automaattisesti ajattele hyvää toisista vähemmistöryhmistä vain sen yhdistävän tekijän takia, että molemmat ovat osa jonkin maan vähemmistöä. Edellä isä puolustaa sanomaansa jopa poliitikkojen toimesta

käytetyllä ilmaisulla: “En ole rasisti, mutta..” (Lehtonen 2009, 110–112). Tämä tapa kieltää olevansa rasisti samalla, kun sanoo jotain eriarvoistavaa muista kulttuureista, on tyyppillinen keino yrittää puolustautua rasistiksi leimautumista vastaan. Leimautumiselta pyritään välttymään siksi, että ihmiset ovat tietoisia siitä, että niitä jotka eivät osaa suhtautua erilaisuuteen ymmärtävästi, saatetaan paheksua. (Mt., 111.)

Jotkut isät tutkimuksessani ovat päinvastoin kuitenkin sitä mieltä, että kulttuurinen erilaisuus tekee hyvää Suomelle. “Muista kulttuureista voi oppia paljon hyviä asioita. Ei tarvitse maksaa siitä, että matkustaa Nigeriaan, Kiinaan tai Kosovoon oppimaan eri kulttuureista. Niistä kulttuureista voi oppia täällä Suomessa, erimaalaisten ihmisten kautta.” (H7). Isä puolustelee omien kulttuuristen traditioiden säilyttämistä uudessa maassa sillä, että se lisää kulttuurista rikkautta siinä maassa. Eri ihmisistä voi oppia paljon uutta juuri heidän kulttuuriperimänsä vuoksi. Jos kaikki maahanmuuttajat sulautuisivat kantaväestön kulttuuriin, monet ihmiset jäisivät paitsi tästä rikkaudesta.

7.3.2 Pelko lasten assimiloitumisesta

Sen lisäksi, että lapset vaativat Suomessa isiltä asioita, joihin he eivät ole tottuneet kotimaassa, myös isät kohdistavat lapsiinsa erilaisia vaatimuksia ja odotuksia kuin kotimaassa. Samalla muuttaminen uuteen maahan on asettanut heidät isänä uudenlaiseen asemaan. Nyt heillä on uusi tärkeä tavoite elämässään: estää lapsia unohtamasta, mistä he ovat kotoisin. Yksi asioista, joita isät kertoivat pelänneensä eniten lähtiessään pakoon kotimaasta, oli lasten assimiloituminen uuteen kulttuuriin ja etääntyminen albaanikulttuurista. Kulttuurisessa assimilaatiossa on kyse siitä, että yksilö sulautuu osaksi uutta valtakulttuuria (Räty 2002). Kuten kotoutumisessa, myös assimilaatiossa on kyse siitä, että yksilö omaksuu vieraan kulttuurin itselleen oppimalla sen tavat ja kielen mahdollisimman hyvin. Assimilaatiossa jää kuitenkin se kotoutumisen toinen puoli pois: oman kotimaan kulttuurin säilyttäminen samalla, kun kotoudutaan uuteen maahan. Assimiloitunut ihminen ei koe tärkeäksi sitä, että säilyttäisi kotimaan kulttuurin tavat, ja saattaa pikkuhiljaa jopa unohtaa oman äidinkieltensä. (Mt., 125–126.) Myös haastatteluissani ilmenee tällainen subjektiivinen käsitys assimilaatiosta: sen koetaan riippuvan suurelta osin ihmisestä itsestään.

Isät kertoivat, että lasten assimiloitumisen estäminen Suomessa ei ole ollut heille helppoa. He ovat tietoisia siitä, että lapset ovat Suomessa enemmän tekemisissä suomalaisen kulttuurin kuin albaanikulttuurin kanssa. Vaikka lapset ovat saaneet vanhempien äidinkielen opetusta koulussa, sitä on ollut ajallisesti mitattuna hyvin vähän. Jos vanhemmat esimerkiksi tekevät vuorotyötä, tai jos nuoret esimerkiksi viettävät paljon aikaa ystäviensä luona, he eivät välttämättä tule viettäneeksi paljon yhteistä aikaa kotona (vrt. myös Ebot & Armila 2016). Tällöin saattaa käydä niin, että lapset ja nuoret ovat enemmän tekemisissä suomen kielen ja kulttuurin kanssa. Se taas voi saada aikaiseksi sen, että lasten identiteetti alkaa kallistua jatkuvasti enemmän kohti suomalaista identiteettiä. Sen estäminen on vaatinut vanhemmilta paljon panostusta lasten kulttuuritaustan ylläpitämisessä:

No, jokainen tietenkin haluaa kasvattaa lapset omassa kulttuurissa ja opettaa heille oman kulttuurinsa ja traditionsa. Mä olen keskustellut asiasta myös muutaman ystävän kanssa. Meillä on ollut vähemmän vaikutusmahdollisuuksia lapsiin täällä Suomessa. Suomalaisilla on ollut enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa meidän lapsiin, koska heillä on ollut vahvat instituutiot tukena ja myös enemmän aikaa meidän lasten seurassa kuin meillä kotona. Siksi suomalaisten on ollut helpompi kasvattaa lapsemme suomalaiseen kulttuuriin ja siksi meidän on tarvinnut tehdä paljon enemmän töitä onnistuaksemme säilyttämään lapsissa meidän oman kulttuurisen taustan. Oli nähtävä vaivaa siinä, että opetimme lapsille meidän traditiot, historian ja kulttuurin. Ei se tietenkään helppoa ollut. H6

Keskustelimme isien kanssa haastattelujen aikana niistä asioista, joista he kokevat voitavansa päättää lastensa puolesta tai jotka aiheuttavat vastoinkäymisiä isien ja lasten välillä. Isät eivät välttämättä koe voitavansa tai edes halua päättää lasten henkilökohtaisista asioista. Suvun jatkuminen on kuitenkin sellainen asia, joka isää kiinnostaa, ja vaikka he eivät voisikaan päättää lasten puolesta, kenen kanssa he menevät naimisiin, he silti ilmaisevat mielipiteensä asiasta. Lasten avioliitot koetaan koko perhettä koskevaksi asiaksi. Albaanien kulttuuri on hyvin yhteisöllinen ja naimisiinmeno on sellainen asia, joka koskettaa myös vanhempia, heidän sisaruksiaan sekä omia sisaruksia. Albaanit kokevat, että avioliittojen kautta myös suvut yhdistyvät toisiinsa. Tämän vuoksi on tärkeää, että lapset sisällyttävät tätä koskevaan päätökseensä myös vanhemmat ja muut sukulaiset.

Syy, miksi lasten avioliitot saattavat olla erityisen tärkeitä eletessä kotimaan ulkopuolella, on se, että se mahdollistaa vanhemmille hallinnan tunteen omasta perheestä. Perhe pysyy yhdessä - joskus jopa konkreettisesti, kun lapsi jää naimisiin mentyään asumaan kumppaninsa kanssa vanhempien luokse. Mutta vaikka lapset muuttaisivatkin omilleen

mentyään naimisiin, he pysyvät silti tiiviisti vanhempien ja sisarusten elämässä. Haastatteluista tuli ilmi, että lasten kanssa vietetään tarkoituksenmukaisesti aikaa jopa enemmän, kun he muuttavat pois ja menevät naimisiin. Tällöin yhteistä ajanviettoa suunnitellaan ja toteutetaan arkisin ja viikonloppuisin. Sen sijaan ne isät, joilla asuu vielä nuoria lapsia kotona, kertoivat, etteivät tule viettäneeksi paljon suunniteltua aikaa lasten kanssa, koska lapsia näkee arjessa niin paljon ja jos lapset tekevät suunnitelmia, he tekevät niitä enemmän ystäviensä kanssa.

Isät kertoivat, että on olemassa yksi tekijä, jonka he kokevat edesauttavan assimiloitumista ja etääntymistä albaanikulttuurista enemmän kuin muut. Se on lasten avioituminen muun kuin etnisen albaanin kanssa (ks. myös Iseni 2013, 239). Lasten naimisiinmeno toisen etnisen albaanin kanssa tuotiin esille kaikissa haastatteluissa oma-aloitteisesti ilman, että kysyin siitä. Tämän esille tuominen ei riippunut isän koulutustaustasta, ammatista tai iästä. Kaikista haastatteluista ilmenee huoli siitä, että albaanikulttuuri ja -kieli olisivat ikään kuin uhanalaisia, koska elämme diasporassa ja olemme vähemmistöjä. Oma vähemmistöä tulee suojella, ja niin voi tehdä vain ylläpitämällä kotimaan kulttuuria ja äidinkieltä vieraan maan arjessa. Osana tätä kuuluu se, että sukua jatketaan toisen albaanin kanssa. Isät ovat avoimia näistä ajatuksistaan myös lapsille ja lapset tietävät vanhempiensa toiveesta (Peltola et al. 2017, 540). He eivät kuitenkaan pakota lapsia noudattamaan tätä toivetta.

Sellaiset asiat kuin seurustelu tai naimisiinmeno, eivät kuulu mulle. Ne ovat hänen [poika] päätöksään. Olen kuitenkin aina korostanut hänelle sitä, että on tärkeää säilyttää meidän kulttuurimme. ”Jos täällä on 5 miljoona suomalaista, muista, että maailmassa on myös 5 miljoona albaania. Jos et pysty löytämään yhtä sopivaa albaaninaista 5 miljoonasta koko maailmasta, vaan päädyt suomalaiseseen naiseen täällä, niin harkitse vielä kerran. Jos oikeasti haluat, voit löytää myös albaanin”. Mä en puutu näihin asioihin, mutta ilmaisen mielipiteeni. H2

Syyt tähän eivät liity kuitenkaan pelkästään toiveisiin säilyttää oma kulttuuri. Isät kokevat, että avioliiton solmiminen saman kulttuurin sisällä voisi yksinkertaisesti olla helpompaa niin lapsille kuin koko perheelle. ”Mutta jos perustaa perheen saman maalaisen kanssa, voi tulla helpommin toimeen ja ymmärtää toisiaan paremmin. Se olisi koko perheelle helpointa.” (H7). Vastaavia ajatuksia tuli esille myös Marja Peltolan ja kumppaneiden (2017, 540) tutkimuksessa. Albaanien kulttuurissa yksilön valinnat vaikuttavat, tai niiden koetaan vaikuttavan, koko perheeseen. Siksi vanhemmilla on tarkat mielipiteet ja

toiveet siitä, mitä he haluaisivat lastensa tekevän elämässään. Yksi isistä ilmaisee, että lasten kannalta paras vaihtoehto olisi löytää kumppani, joka olisi sekä albaani että itsekin kasvanut Suomessa. Tällöin kumpikaan ei joutuisi kohtaamaan kulttuurieroista johtuvia vaikeuksia ja heillä olisi enemmän yhteistä kuin eroavaisuuksia. (Ks. myös Peltola et al. 2017, 544–545.)

Näkemyksistä, että suomalaisilla on pienempi kynnys avioeroon, huolestuttaa isää. Vaikka avioerot ovatkin yleistyneet albaanien keskuudessa, ne ovat silti edelleen hieman sosiaalisesti paheksuttuja. Vuonna 2015 Kosovossa on rekisteröity yhteensä 1268 avioeroa, joista 95,6 prosenttia tapahtui albaanien parisuhteessa (Kosovo Agency of Statistics 2015). Naiset saattavat Kosovossa kestää huomattavaakin kaltoinkohtelua parisuhteessa ilman, että kertovat siitä kenellekään. He eivät jätä perheen sisäisiä ongelmia taakseen useimmiten siksi, että ovat taloudellisesti riippuvaisia miehestään. Jos naisten omat vanhemmat ja perhe eivät tue heitä avioeroprosessissa ja sen jälkeen, heidän saattaa olla todella vaikeaa erota miehestään. Naisten pärjääminen avioeron jälkeen riippuu oman perheen tuesta myös niissä avioeroissa, jotka ovat tapahtuneet miehen aloitteesta. Nämä ovat seurauksia patriarkalisesta kulttuurista.

Yksi isistä selittää suomalaisten verrattain korkean avioeroluvun juuri sillä, että Suomessa ollaan paljon itsenäisempiä kuin Kosovossa:

Tietenkin jokaisen suomalaisenkin toive on olla perheessä tai perustaa perhe, joka on terve ja jonka jäsenillä on hyvät välit keskenään, mutta täällä Suomessa elämä on erilaista. Täällä itsenäistyminen on mahdollista. Meillä Kosovossa esimerkiksi on paljon perheen sisäistä väkivaltaa, mutta siitä ei puhuta avoimesti, koska mahdollisuudet itsenäistyä omasta perheestä ovat pienet. Suomessa sen sijaan on mahdollista erota omasta perheestään, hankkia oma asunto ja elanto. H5

Siinä, että isät toivovat lapsilleen nimenomaan albaania kumppaniksi, saattaa olla taustalla myös vieraiden asioiden pelko. Albaanien väliset kanssakäymiset ja avioliitot ovat isille tuttuja sekä siten helpommin ymmärrettävissä ja käsiteltävissä. Isät saattavat myös kokea, että heidän on helpommin mahdollista auttaa lapsiaan, kun he ovat tekemisissä asioiden kanssa, jotka ovat isille tuttuja. Albaanien avioliitoissa yhdistyy kaksi eri sukua. Jos lapset avioituvat henkilön kanssa, joka on eritaustainen etnisyydeltään, perheelle ei ole olemassa valmista kaavaa, joka opettaa käyttäytymään lapsen kumppanin perheen

kanssa. Sopivat käyttäytymissäännöt on luotava kokonaan alusta tuntemattomalla alustalla. Siitä, miksi lasten avioliittoja pidetään koko perhettä koskevana asiana ja miksi avioliitot albaanien kesken ovat helpommin vanhempien käsiteltävissä, kerrotaan seuraavassa lainauksessa:

Vanhimmalle pojalle olen sanonut, että kun hän tutustuu johonkin tyttöön, jonka kanssa haluaa seurustella vakavasti tai jopa mennä naimisiin, hänen pitää kertoa asiasta mulle. Kertoa ajoissa, koska mun pitää ensin selvittää sen tytön perhetaustaa, koittaa ymmärtää, millaisesta perheestä tyttö tulee. [...] On parempi kertoa ajoissa ennen kuin jotain vakavaa ehtii tapahtumaan. Poika vitsailee usein mulle, että ”mut mähän meen sen tytön kanssa naimisiin, en hänen isänsä”. Se on totta, mutta pitää ajatella tulevaisuutta ja lapsia, jotka syntyvät tulevaisuudessa. Poikani lapset eivät välttämättä tule vanhempiinsa, vaan he saattavat esimerkiksi tulla äitinsä serkkuun. Mitä jos hänellä on huono suku? On uhkana, että se periytyy mun lastenlasten kautta ja vaikuttaa sitten meidän suvun tulevaisuuteen. H8

Kuten olen todennut jo aikaisemmin tässä tutkimuksessa, albaaneille etnisyys on tärkeämpää kuin uskonto. Tämä pätee myös avioitumissäännöissä. Uskonnollisuutta ei pidetä lasten kumppanin valinnassa oleellisena. Isät eivät perustele uskonnolla ollenkaan haastattelujen aikana omia valintojaan tai periaatteitaan vanhempana. Kysyttäessä, mihin uskontoon he kuuluvat, kaikki vastaavat, että ovat muslimeja. Eräs isä jopa kertoo rukoilevansa viisi kertaa päivässä itse, mutta ei silti pidä lasten uskonnollisuutta tärkeänä. Etnisyys ja yhteinen kulttuuri tuntuvat heistä paljon olennaisemmilta hyvän yhteisen elämän viettämisessä kuin uskonto. Albaanien todellinen uskonto tuntuukin olevan albanialaisuus (Duijzings 2000, 158). Näin ollen avioliitot toisten muslimien kanssa, jotka eivät ole albaaneja taustaltaan, eivät ole yhtään suotavampia kuin avioliitot eri uskontotaustaisten albaanien kesken. Esimerkiksi yhden haastattelemani isän tytär on kihloissa albaanin kanssa, joka on uskonnoltaan katolilainen, eikä se häiritse häntä. Myös muut isät ovat sitä mieltä, että mieluummin albaani kuin muslimi.

Hänen [tytär] kihlattunsa on itse asiassa Albanian albaani. Hän on uskonnoltaan katolilainen. Se ei häiritse mua ollenkaan. Mulle tärkeintä on, että hän on albaani, koska uskonnollisesta suuntauksesta ei ole väliä. Mä uskon siihen vanhaan sanontaamme, että ”albaanien uskonto on albanialaisuus”. H6

Eei, mulle uskonto on sekundäärinen asia. Ensimmäinen prioriteettini on etnisyys. Oli se kumppani sitten katolinen tai muslimi, on tärkeintä, että hän on albaani. [...] Oon muslimi. Mutta siis uskonto ei kiinnosta mua niin paljon. Vaikka siis olen kyllä uskonnollinen ja rukoilen, mulle etnisyys on kaikkein tärkeintä. H8

Ei ole kuitenkaan niin, etteikö haastattelemillani isillä ole kokemusta niin sanotuista sekaavioliitoista. Se on väistämätön seuraus, kun asutaan kotimaan ulkopuolella. Se on ollenainen - ja hyväksyty - pakolaisuuden vaatimien uhrausten seuraus vieraassa maassa. Myös globalisaatio yleisemminkin on vaikuttanut tähän. Kahdella haastatellulla on lapsi, joka on mennyt naimisiin suomalaisen kanssa. Lisäksi yhden isän veljellä on perhe suomalaisen naisen kanssa. Heillä on siis jo kokemusta eri kansallisuuksien välisistä avioliitoista, ja nähdäkseni asiaan ollaan tottumassa Suomessa jo enenevässä määrin.

Sellaista tilannetta, jossa lapset eivät ylipäätään ollenkaan haluaisi naimisiin, ei käsitelty haastatteluissa. Isien puheessa vallitsi normatiivinen käsitys siitä, että avioliitto on luonnollinen osa elämää, eikä sitä kyseenalaistettu. Tämä käsitys oli nimenomaan heteronormatiivinen. Isät ovat kuitenkin tietoisia siitä, että päätös avioitumisesta on loppujen lopuksi heidän lastensa omissa käsissä. He ovat saattaneet vaikuttaa siihen, tai ainakin yrittäneet vaikuttaa, kertomalla omat toiveensa ja mielipiteensä asiasta, mutta lopulta lapset ovat ne, jotka tekevät sen päätöksen. Kysyin isiltä, mitä tapahtuisi, jos lapset eivät menisikään albaanin kanssa naimisiin, vaan jonkun muun. He vastasivat, että assimilaation lisäksi mitään muuta ei tapahtuisi. He eivät siis pakottaisi lapsiaan minkäänlaisiin avioliittoihin. Kyse on pelkästään isien omien toiveista, joita lasten ei ole pakko kuunnella. Kaikki isät kertoivat hyväksyvänsä myös muut tilanteet. Isille olisi kuitenkin tällaisessa tapauksessa erittäin tärkeää se, että lasten kumppani oppisi albanian kielen ja kulttuurin. Sillä tavoin he saisivat säilytettyä yhteyden lapsiin ja lapsenlapsiin, sekä voisivat edelleen jatkaa omaa rooliaan albaanien kulttuuriperimän välittäjänä. Se saa heidät tuntemaan itsensä tarpeelliseksi isänä vieraassa maassa.

7.3.3 Ylpeydenaiheet lastenkasvatuksessa

Kysyttäessä, mikä haastateltaville tuo iloa elämässä, he vastasivat sellaisia yleisluontoisia asioita kuten perheenjäsenten ja läheisten onnellisuus ja hyvä terveys. Kun kysyin, mikä tuo iloa juuri isänä ja mitä he toivovat lapsilleen, sain vastaukseksi edellä mainittujen lisäksi myös lasten menestyksen elämässä (Ks. myös Ebot & Armila 2016, 144). Menestyksen mainitsi kahdeksan isää. Se viittaa isien määritelmän mukaan ahkeruuteen ja kunnianhimoon, joka heijastuu menestyksenä koulussa ja työelämässä (vrt. Peltolan (2014, 140, 211, 243) selittämä maahanmuuttajien käsitys ”kunnollisesta ihmisestä”, joka sisältää menestyksen työelämässä ja koulussa sekä sen, että on ”joku”). Ne isät, joiden lapset ovat jo aikuisia ja käyneet koulun loppuun, korostivat sitä, että haluavat lastensa omaavan korkean työmoraalin ja tekevän aina ahkerasti töitä. Ne isät, joiden lapset olivat vielä koulumaailmassa, toivoivat ennen kaikkea lapsille korkeaa koulutusta. Vastaavasti ne isät, joiden lapset ovat jo hankkineet korkeakoulututkinnon Suomessa, kertoivat olevansa ylpeitä siitä.

Maahanmuuttotutkimuksissa on tullut esille se, että lasten menestyminen uudessa maassa voi auttaa kompensoimaan perheen yhteiskunnallisen statuksen laskua. Jos lapset koulutautuvat pitkälle ja hankkivat arvostetun ammatin, muu perhe hyötyy tästä niin, että koko perheen sosiaalinen asema pysyy korkealla. (Gans 2009.) Vanhemmat saattavat lisäksi kokea, että kouluttautuminen auttaa lapsia ehkäisemään syrjinnän kohteeksi joutumista työmarkkinoilla, jolloin koulutus nähdään keinona hallinnoida omaa epätasa-arvoista asemaa työelämässä (Espiritu 2009, 55). Lapsille toivotaan parempaa kohtaloa kuin se elämä, jonka isät itse joutuvat kokemaan ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajina (Ebot 2016). Pakolaisuuden aiheuttamien uhrausten näkökulmasta aloin itse pohtia myös sellaista mahdollisuutta, että lasten menestyksen saavuttaminen Suomessa saattaa ikään kuin tehdä pakolaisuudesta ”kaiken arvoisen”. Isien ylpeys lapsista hyvittäisi ne uhraukset, jotka isät ovat joutuneet perheen vuoksi tekemään, ja siksi he toivovat lasten menestymistä niin kovasti. He itse luopuivat paljosta, mutta se ei häiritse niin kovasti siinä tapauksessa, jos lapset menestyvät elämässä Suomessa.

Jotkut isistä ovat ylpeitä myös siitä, että lapset huolehtivat vanhemmistaan. Vanhemmat huolehtivat lapsista heidän syntymästä aikuisuuteen. Ruoppila (2014, 116) kutsuu sukupolvisopimukseksi sitä vastavuoroisuutta, jossa lasten odotetaan vastaavasti huolehtivan vanhemmistaan näiden vanhentuessa. Albaanikulttuurissa on tyypillistä, että vastuu hoidamisesta jakautuu enemmän perheelle kuin valtiolle. Sama ilmiö esiintyi Degnin ja kumppaneiden (2006) tutkimuksessa somaliperheiden kohdalla. Perheenjäsenet ovat ne, joiden apuun tukeudutaan ensisijaisesti hätätilanteessa. Suomen hyvinvointivaltio tarjoaa monia avun mahdollisuuksia, mutta ne eivät silti poista perheeltä moraalista vastuuta huolehtia myös itse toisistaan. Hoivan muodosta ja siitä, mikä on sopiva määrä tukeutua valtion apuun ja milloin taas vaaditaan apua perheenjäsenistä, käydään jatkuvaa neuvottelua perheissä. (Vrt. Jokinen 2014, 181–182.)

Vanhempien lisäksi myös muiden perheenjäsenten vastavuoroisen auttamisen opettaminen koettiin tärkeäksi lastenkasvatuksessa (ks. Tiilikainen 2003, 179–182). Kun lapset auttavat vanhempia ja muita sukulaisia, vanhemmat saattavat kokea, että ovat onnistuneet lastenkasvatuksessa. Avun muoto voi olla fyysistä, henkistä tai vaikka taloudellista.

Kerran poikien kanssa tuli puheeksi klassinen musiikki. Laitoin heille soimaan sitä ja kerroin, että pidän siitä. Toinen poikani sanoi ”kun mä kasvan vanhemmaksi ja käyn töissä, lupaan viedä sut Wieniin klassiseen konserttiin”. Hehe. Nyt he haluavat toteuttaa mun toiveeni... Toisella pojalla on tapana puhua enemmän, hän on avoimempi tunteistaan ja ajatuksistaan kuin vanhin poika. Hän usein sanoo mulle, että haluaisi tulevaisuudessa rakentaa mulle talon, jonka huoneiden seinät on täytetty kirjoilla ja jossa olisi mulle oma työhuone, missä mä voisin kirjoittaa. H8

Lasten halu auttaa vanhempia osoittaa heille, että lapset arvostavat heitä, mikä osaltaan tuo myös iloa vanhempien elämään. Yläpuolella olevassa lainauksessa isä, jonka lapset ovat alle kaksikymppisiä, paljasti, että hänen lapset unelmoivat siitä, että voisivat toteuttaa isänsä toiveet jonain päivänä. Muistan tämän tilanteen haastattelussa: isän suupielet kääntyivät leveään hymyyn, kun hän kertoi ylpeydellä siitä, miten lapset välittävät hänestä.

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

Olen tutkielmassani määritellyt ”uhrauksen sukupolven” Mannheimin (1952) tavoin kokemukselliseksi sukupolveksi. Sukupolven samankaltaiset kokemukset, jotka on koettu tietyn historiallisen tapahtuman aikana ja olosuhteiden johdosta yhdistävät heitä. Vanhempien pakolaisuus elämän käännekohtana ja siihen liittyvät kokemukset ovat luoneet tämän uhrauksen sukupolven. (Vrt. Purhonen, Hoikkala & Roos 2008, 49–50.) Tutkielman aineiston valossa on ollut mahdollista vastata tutkimuksen pääkysymyksiin, jotka olivat seuraavat: Mitä uhrauksia pakolaisuus on vaatinut albaniankielisiltä perheellisiltä miehiltä ja millaisia seurauksia näillä uhrauksilla on ollut heidän elämäänsä? Miten muuttaminen Suomeen on vaikuttanut miesten isän rooliin ja lastenkasvatustapoihin? Entä mitä kotoutuminen merkitsee haastatelluille isille?

Tutkimuksen valossa näyttää siltä, että albaniankieliset isät ovat uhranneet paljon asioita lähtiessään pakoon kotimaastaan Kosovosta vuosien 1990–1999 aikana. Jotkin isien uhrauksista jatkuvat vielä tänäkin päivänä. Osa heistä haluaisi palata Kosvoon, mutta ei voi tehdä niin enää, koska muu perhe on asettunut aloilleen Suomessa. Miesten henkilökohtaiseen identiteettiin merkittävimmin vaikuttaneet uhraukset ovat ne, jotka liittyvät kotimaan ainaiseen ikävään, ammatin vaihtoon sekä työnteosta luopumiseen. Isien sosioekonominen asema on muuttunut ja itsetunto on laskenut näiden johdosta. Näiden myötä myös isien uskottavuus ja minäkuva lasten silmissä on saattanut kärsiä. Ne isät, joiden ammatti jatkui samana Suomessa, totesivat sen vaikuttaneen positiivisesti heidän kotoutumiseensa ja ylpeyteen itsestä. Isän rooli on kuitenkin pelastanut muutkin miehet itsetunnon totaalaisesta romahduksesta: isien auktoriteetti on säilynyt kotona albaanien kulttuuriin kuuluvan vanhempien kunnioituksen avulla.

Eritahtisesta kotoutumisesta johtuen isät ovat toisaalta joutuneet myös luopumaan vallastaan perheen sisällä. Eritahtisen kotoutumisen ovat ensimmäisinä määritelleet Portes ja Rumbaut (2001), ja tämän teorian tulokset ilmenevät myös omassa tutkimuksessani. Teorian mukaan lapset kotoutuvat nopeammin Suomeen ja saavuttavat paremman kielitaitonsa avulla enemmän informaatiota ympäröivästä yhteiskunnasta kuin vanhemmat. Tämä tekee lapsista itsenäisempiä sekä antaa heille enemmän vastuuta ja valtaa suhteessa vanhempiin. Tutkielmassani tämä mahanmuuton seuraus ei kuitenkaan esiintynyt liian

ongelmallisena. Päinvastoin, lasten pärjäämisestä Suomessa oltiin ylpeitä ja heidän huolenpitoa pidettiin täysin normaalina perheisiin kuuluvana asiana.

Isyys on osittain koettu Suomessa helpommaksi kuin kotimaassa siksi, että täällä on yhteiskunnallisesti turvallisempaa kuin Kosovossa. Jotkut isät kokivat, että Kosovossa vanhemmuus oli sosiaalisesti rajoitetumpaa kuin Suomessa. Täällä he voivat olla vapaammin juuri sellaisia vanhempia kuin haluavat ilman, että lähipiiri on lähellä puuttumassa lastenkasvatustapoihin. Enemmistö oli kuitenkin sitä mieltä, että juuri sosiaalinen verkosto ja sukulaisten läheisyys oli se, mikä helpotti vanhempana olemista Kosovossa. Pakolaisuus vaati sen uhrauksen, että perheet joutuivat eroamaan muista sukulaisista. Sen lisäksi, että lähiyhteisö tarjosi konkreettista apua lastenhoidossa ja oli henkisesti tukena elämässä, se auttoi vanhempia myös lasten kontrolloinnissa - ainakin psyykkisesti. Tämä kontrollointi liittyy siihen, että vanhemmat seuraavat lasten menoja tiukasti, koska muuttaminen Suomen tuntemattomaan ympäristöön on aiheuttanut heissä myös uudenlaista turvattomuuden tunnetta vanhempana.

Sitä, mitä asioita lastenkasvatuksessa on ollut sopivaa sopeuttaa suomalaisesta kulttuurista omaan perheeseen ja mitä taas säilytetään kotimaan kulttuurista, on jouduttu punnitsemaan usein. Rajojen asettaminen on hankalaa ja siihen vaikuttavat niin vanhempien omat toiveet ja periaatteet kuin kotimaan ja vastaanottajamaan toisistaan risteävät odotukset vanhempia kohtaan. Myös lasten toiveet voivat joskus olla muuta kuin, mitä isät olisivat kotimaassa olleet valmiita toteuttamaan. Suomessa heidän on pitänyt kuitenkin huomioida se, että lapset kasvavat eri kulttuurissa ja saavat väistämättä vaikutteita siitä. Isyydestä on tullut jatkuvaa kompromissien tekemistä ja omien lastenkasvatustapojen vertailemista yleisesti suomalaiseen kulttuuriin. Isät ovat Suomessa joutuneet pelkäämään myös sitä, että lapset kohtaisivat syrjintää. Isyyttä varjostaa se, että he ovat ikään kuin jatkuvasti tietoisia siitä, että eletään vieraassa maassa. Lapset kasvatetaan niin, että heidät valmistetaan mahdollisiin vastoinkäymisiin Suomessa sen vuoksi, että he ovat erilaisia kantaväestöstä. (Ks. esim. Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003.)

Muu tutkimuksessa esille tullut asia on se, että albaaneille etnisyys on tärkeämpää kuin uskonto. Etnisyyden tärkeys voi myös lisääntyä, kun muutetaan uuteen maahan, jossa oma etninen ryhmä ei ole enemmistöryhmä. Oma etninen identiteetti asettuu haavoittu-

vaiseen asemaan kaikkien muiden kulttuureiden vaikutuksen alla. Tällöin henkilön subjektiivinen etnisyyškäsitys saattaa tulla korostetusti tärkeämmäksi kuin, mitä se oli kotimaassa (Salmensivu 2001, 37). Monikulttuurisuuden kohtaaminen on yksi niistä asioista, jonka tutkimuksen isät ovat kokeneet uutena Suomessa. Tällaisessa tilanteessa, jossa oma etninen ryhmä on vähemmistössä ja alati muiden kulttuureiden vaikutuksessa, etnisyyttä on mahdollista suojella perheen sisällä muun muassa huolehtimalla siitä, etteivät perheenjäsenet assimiloitu uuteen kulttuuriin.

Lasten assimiloitumisen estämiseen kuuluu toive siitä, että lapset jatkaisivat sukua toisen albaanin kanssa. Näin perheen etninen yhtenäisyys saadaan pidettyä koossa. Se, että sukuun liittyisi muista kulttuureista olevia ihmisiä, olisi uusi tilanne, joka vaatisi kokonaan uusien toimintatapojen oppimista ja sisällyttämistä omaan elämään. Avioliitot albaanien välillä ovat tuttuja ja turvallisia: isät tuntevat oman roolinsa siinä yhtälössä. Isät ovat kuitenkin tietoisia siitä, että koska asutaan vieraassa maassa, se mahdollisuus, että lapset rakastuvat toiseen albaaniin on paljon pienempi kuin kotimaassa. Tämän vuoksi myös omien toiveiden vastainen tilanne, eli se, etteivät lapset avioituisikaan toisen albaanin kanssa, hyväksyttäisiin ilman suurempaa vastustusta.

Omassa tutkimuksessani kotoutuminen näyttäytyy koko elämän aikana jatkuvana kaksisuuntaisena prosessina. Yhtäältä kotoutuminen on haastateltujen isien mielestä sitä, että osallistutaan uuden yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin ja sopeudutaan ympäröivään elämäntahtiin. Kotoutuminen ei heidän mukaansa kuitenkaan vaadi oman kotimaan kulttuurin tapojen ja normien unohtamista eikä varsinkaan äidinkielen unohtamista. Sopivalla kotoutumisella on siis rajansa eikä assimilaatiota katsota hyvällä. Tässä kohtaa haastateltavien subjektiiviset käsitykset kotoutumisesta kohtaavat Suomen valtion objektiivisten kotouttamissuunnitelmien kanssa. Myös valtion kotouttamislaki (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999) sisältää maahanmuuttajien oikeuden säilyttää oma kulttuuri ja äidinkieli Suomessa samalla, kun yksilö osallistuu yhteiskunnalliseen elämään esimerkiksi työnteon tai kotouttamiskursien kautta. Isien puheiden mukaan kotoutuminen ei kuitenkaan ”valmistu” työllistymisen myötä, vaan on paljon moniulotteisempi asia.

Mielenkiintoinen tulos on se, että isät kokevat olleensa tärkeässä roolissa lasten kotoutumisessa. Isät ovat kokeneet voivansa auttaa lapsia kotoutumaan itse sopivaksi katsomallaan tavalla. Lisäksi kasvattaakseen lapset uudessa maassa, heidän on täytynyt itse olla aktiivisia ja opetella, miten tämän valtion järjestelmä toimii ja millaiset tavat täällä on. Kuten Erel Umutin (2011) tutkimuksessa, myös tässä tutkimuksessa tuli esille se, että lasten kasvatus voi toimia vanhemmille yhteiskunnallisena osallistumisena. Isät ovat pyrkineet kasvattamaan lapset hyviksi kansalaisiksi, jotka sekä menestyvät Suomessa että säilyttävät vanhempien kulttuurin omassa elämässään. Henkilökohtainen kotoutuminen ei ole heille yhtä tärkeää kuin omien lasten kotoutuminen ja tasavertainen pärjääminen Suomessa muiden kansalaisten kanssa. Lapsissa on tulevaisuus, jonka toivotaan olevan parempi kuin vanhempien (ks. myös Ebot 2016). Lasten onnistunut kotoutuminen, eli menestys koulu- ja työelämässä sekä samalla vanhempien kulttuurin säilyttäminen, saattaa tehdä pakolaisuudestakin ”kaiken arvoisen”. Se voi myös auttaa säilyttämään koko perheen sosiaalisen aseman korkealla (Gans 2009).

Isille itselle tuntuu riittävän kotoutumiseksi se, että ylipäättään asuu Suomessa ilman, että aiheuttaa mitään ongelmia yhteiskunnalle. Tämä ongelmattomuus tuntuu olevan tärkeä kriteeri ja sitä saatetaan käyttää oikeutuksena sille, että asutaan täällä. Isille riittää, että käydään töissä, osallistutaan yhteiskunnan tarjoamiin kotoutumiskursseihin tai ollaan aktiivisia esimerkiksi oman etnisen yhteisön yhdistystoiminnassa. Isät pyrkivät vain olemaan ”kunnon kansalaisia” (vrt. Peltola 2014), eikä kotoutumiselta vaadita tämän enempää, koska ”koti” on jossain muualla (vrt. Huttunen 2006). Kotoutumisen tavoite ei tutkimuksen mukaan ole se, että Suomi tuntuisi enemmän kodilta kuin kotimaa, josta on lähdetty. On kuitenkin syytä muistaa, että tällainenkaan kotoutuminen ei välttämättä onnistuisi ilman perheen tukea.

Tutkielmani tulokset ovat ajankohtaisesti hyvin merkittäviä muun muassa siksi, että perheenyhdistämistä tutkineiden Saara Pellanderin (2016, 21) ja Outi Fingerroosin ym. (2016) mukaan perhesuhteisiin perustuvasta maahanmuutosta on tullut Pohjoismaissa 2000-luvulla ei-toivottua. Näihin ei-toivottuihin poliittisiin asenteisiin on vaikuttanut eniten se, että Euroopassa oli ennennäkemätön pakolaiskriisi vuosien 2015–2016 välillä. Vuonna 2015 Suomestakin haki turvapaikkaa ennätysmääräisesti yhteensä 32 476 henkilöä, joista 3 024 oli yksintulleita alaikäisiä lapsia. Määrä laski vuonna 2016, jolloin turvapaikanhakijoita oli 5 651. (Maahanmuuttovirasto: turvapaikka- ja pakolaistilastot.)

Suomessa on 2000-luvun aikana pyritty jatkuvasti tiukentamaan perheenyhdistämisen lainsäädäntöä. Etenkin vuoden 2016 lakimuutoksen avulla on tiukennettu perheenyhdistämistä hakevien henkilöiden tulorajavaatimuksia niin, että se hankaloittaa huomattavasti perheenjäsenten saamista muualta Suomeen. Sen myötä myös traumatisoituneiden turva-paikanhakijoiden mahdollisuus tuoda perheenjäsenensä Suomeen on vaikeutunut. (Hallituksen esitys 43/2016; Helsingin Sanomat 11.2.2016). Omassa tutkimuksessani tulee korostetusti esille se, miten tärkeää on, että isät ovat asuneet Suomessa yhdessä perheensä kanssa. Se, että kotoutumisprosessi jaetaan yhdessä perheen kanssa saa aikaiseksi sen, että perheenjäsenet tukevat toisiaan prosessin aikana. Perheenyhdistämisen ehtojen tiukentamisesta voi seurata se, että oleskeluluvan saaneiden henkilöiden todellinen kotoutuminen epäonnistuu, koska heillä ei ole perhettä kotoutumassa kanssaan.

Maahanmuuttajaisien rooli lastenkasvatuksessa olisi aiheellista ottaa paremmin huomioon esimerkiksi perhepolitiikassa tai koulujärjestelmässä, koska tutkielmani tulokset osoittavat, että myös patriarkalisissa kulttuureissa kasvaneet isät sitoutuvat nykyään yhä enemmän henkisesti lapsiinsa ja heidän kasvatukseen (vrt. Huttunen 1999). Vaikka isät ovat onnistuneet hoitamaan perheiden Suomessa kohtaamat haasteet perheen sisäisin voimin, olisi hyvä kehittää edelleen sitä, miten etenkin isät osallistetaan enemmän lasten elämään myös kodin ulkopuolella. Tällä pienennettäisiin sitä riskiä, että isät jäisivät lastensa kodin ulkopuolisesta elämästä jälkeen, kun lapset esimerkiksi itsenäistyvät perheestään oman tietomäärän avulla. Viittaan tällä tietomäärällä siihen tietoon, jonka maahanmuuttajalapset saavat suhteessa vanhempiinsa Suomessa paremman kielitaidon, sosiaalisten suhteiden sekä erilaisten aktiviteettien avulla. Miesten oman hyvinvoinnin ja positiivisen kotoutumisen vuoksi olisi myös hyvä tukea heidän koulutuksensa siirtämistä Suomeen ja koulutusta vastaavien töiden saamista. Yksi keino on kehittää tutkintojen tunnistamisprosessia helpommaksi ja taloudellisesti kannattavammaksi myös vähemmän selkeiltä profesioaloilta (ks. Kyhä 2006, 123).

Korkeakoulututkinnon siirtämistä uuteen maahan ja ammattitason laskua tulisi myös tutkia lisää. Tutkielmani tulosten mukaan nämä tekijät vaikuttavat muun muassa miesten itsetuntoon, ylpeyteen itsestä ja siihen, kokevatko isät voivansa auttaa lapsiaan esimerkiksi koulunkäynnissä. Olisi kiinnostavaa, jos esimerkiksi korkeakoulutetuilta maahanmuuttajilta selvitetään sitä, miten ammatin vaihtuminen tai työttömäksi jääminen on vaikuttanut heidän suhteisiinsa kotimaassa asuvien sukulaisten ja ystävien kanssa. Omassa

tutkimuksessani tuli esille se, että ammatin vaihtuminen on aiheuttanut sen, että jää ulkopuoliseksi sellaisissa keskusteluissa kotimaassa asuvien läheisten kanssa, joissa käsitellään entiseen ammattiin kuuluvia teemoja. Olisi kuitenkin hyvä tutkia laajemmin kyseisen ilmiön vaikutusta. Asiaa voitaisiin selvittää transnationaalisuutta koskevissa tutkimuksissa. Miten maahanmuuttajat puhuvat uudesta ammatistaan kotimaassa? Aiheuttaako se kenties häpeää vai ylpeyttä? Boris Nieswandin (2011) kehittämä termi “muuttoliikkeen paradoksaalinen status” (engl. The status paradox of migration) voi olla apuna tutkimuksessa, jossa tarkastellaan juuri ammatin vaihtumisen tai työttömyyden vaikutuksia maahanmuuttajan sosiaaliseen asemaan kotimaassa. Tutkijan mukaan maahanmuuttajan status voi olla korkea kotimaassa huolimatta uudessa maassa eletystä työttömyydestä.

Tulevaisuudessa kotoutumisen vaikutuksia lastenkasvatukseen on mahdollista syventää vielä enemmän haastattelemalla useampia albaani-isiä ja mahdollisesti myös äitejä, ja siten tuoda esille useampia juuri albaanikulttuurille ja -diasporalle kuuluvia erityispiirteitä. Naisten ottaminen mukaan vertauskohteeksi toisi merkittävää tietoa etenkin maahanmuuton vaikutusten sukupuolellisista eroista. Laajempaan tutkimukseen olisi mahdollista sisällyttää myös lapset ja selvittää heidän näkökulmansa vanhempien roolin kehitykseen Suomessa. Seuraavan tutkimuksen voisi toteuttaa lisäksi niin, että tekisi samasta aiheesta vertailuja eri maalaisten isien kesken. Löytyykö ”uhrauksen sukupolvea” myös muissa etnisissä vähemmistöryhmissä? Sen tutkiminen toisi ilmiöstä monipuolisemman kuvan ja myös vahvistaisi entisestään tuloksia suomalaisen yhteiskunnan vaikutuksista maahanmuuttajaisien vanhemmuuteen.

Tulokset kertovat yhden kokemuksellisen sukupolven näkemyksistä ja kokemuksista. Tässä tutkimuksessa on rajauduttu tarkastelemaan isyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia, jotka ovat seuranneet pakolaisuuden vaatimisista uhrauksista sekä kotoutumisesta uuteen maahan. Tulosten ei voida sanoa kuvastavan kaikkia albaani-isiä Suomessa. Tulokset saattaisivat olla erilaisia, jos olisin tutkinut esimerkiksi Suomessa isäksi tulleita miehiä. Tulevaisuudessa toisen sukupolven albaani-isiä olisikin mielenkiintoista tutkia siltä näkökulmalta, miten tärkeäksi albaanikulttuuri osoittautuu heidän lastenkasvatuksessa ja miten oma kasvaminen Suomessa vaikuttaa heidän isyyden roolinsa muodostumiseen.

Toisaalta, vaikka maahanmuuttajaisuus onkin erityislaatuista, se silti toteutuu ikään kuin “roolina roolin päällä”. Tutkimani miehet ovat suomalaisiin vanhempiin verrattuna myös aivan tavallisia isiä, joiden arki sujuu kuten useimpien muidenkin. Sen sijaan, että tutkitaan sitä, mikä tekee maahanmuuttajataustaisista isistä erityisiä, olisi kiintoisaa tutkia myös heidän “normaaliuttaan”. Tehdä tutkimus, joka keskittyy johonkin tiettyyn ilmiöön, ja jossa sen ilmiön vaikutuksia yleisesti isyyteen selvitetään. Tällainen ilmiö voisi esimerkiksi liittyä vaikkapa lasten harrastuksiin ja vanhempien rooliin näissä harrastuspiireissä. Suomessa olevat maahanmuuttajat ovat saattaneet asua täällä jo useita vuosikymmeniä. Sen vuoksi heidät olisi syytä sisällyttää eri tutkimuksiin myös toisista näkökulmista kuin pelkästään maahanmuuttajanäkökulmasta.

Lähteet

- Abiri, Elisabeth. 2000. "Sweden: the Kosovars and refugee policy changes - 'Isn't it best for everyone if they stay close to home?'" Teoksessa Kosovo's Refugees in European Union, toim. Joanne van Selm. Lontoo: Bloomsbury Publishing, 91–117.
- Agani, Ferid & Carlos E. Sluzki. 2003. "Small Steps and Big Leaps in an Era of Cultural Transition: A Crisis in a Traditional Kosovar Albanian Family." *Family Process* 42:2, 479-484.
- Aineisto. Yhdeksän haastattelua. Toteutettu 1.5.2015–30.6.2015.
- Alasuutari, Pertti. 1994. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti. 2001. *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Alba, Richard, Jennifer Sloan & Jessica Sperling. 2011. "The Integration Imperative: The Children of Low-Status Immigrants in the Schools of Wealthy Societies." *Annual Review of Sociology* vol 37, 395–415.
- Alitolppa-Niitamo, Anne. 2010. "Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet." Teoksessa *Maahanmuutto ja sukupolvet*, toim. Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106, 45–64.
- Alitolppa-Niitamo, Anne, Ismo Söderling & Stina Fågel. 2005. *Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Helsinki: Väestöliitto.
- Alitolppa-Niitamo, Anne. 2000. "From the equator to the arctic circle: A portrait of Somali integration and diasporic consciousness in Finland." *Journal of American Anthropology Association* 5, 43–65.
- Babuna, Aydin. 2000. "The Albanians of Kosovo and Macedonia: Ethnic identity superseding religion." *Nationalities Papers* 28:1, 67–92.
- Banac, Ivo. 1984. *The National Question in Yugoslavia. Origins, History, Politics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Basch, Linda, Nina Glick Schiller & Christina Szanton Blanc. 1995. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*. Switzerland: Gordon and Breach Science Publishers.
- Bloom, J.D., I. Hoxha, D. Sambunjak & E. Sondorp. 2006. "Ethnic Segregation in Kosovo's Post-War Health Care System." *European Journal of Public Health* 17:5, 430–436.
- Burri Sharani, B., D. Efionayi-Mäder, S. Hammer, M. Pecoraro, B. Soland, A. Tsaka & C. Wyssmüller. 2010. *Die kosovarische Bevölkerung in der Schweiz [People from Kosovo living in Switzerland]*. Bern: Bundesamt für Migration.

- Böök, Marja Leena. 2001. *Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in education, psychology and social research 182.
- Capps, Randolph C., Jadnta Bronte-Tinkew & Allison Horowitz. 2010. "Acculturation and Father Engagement with Infants among Chinese and Mexican-Origin Immigrant Fathers". *Men's Studies Press, Fathering* 8:1, 61.
- Carsten, Janet. 2004. *After Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Castrén, Anna-Maija. 2014. "Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen." Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 139–166.
- Chuang, Susan S. & Robert P. Moreno. 2008. *On New Shores: Understanding Immigrant Fathers in North America*. The United States of America: Lexington Books.
- Degni, Filio, Seppo Pöntinen & Mulki Mölsä. 2006. "Somali Parents' Experiences of Bringing up Children in Finland: Exploring Social-Cultural Change within Migrant Households." *FQS Forum: Qualitative Social Research* 7:3.
- Duijzings, Ger. 2000. *Religion and the Politics of Identity in Kosovo*. New York: Columbia University Press.
- Ebot, Mathias E. & Päivi Armila. 2016. "Contested Fathering. Cameroonian Fathers Facing Parenthood in the Finnish Welfare State." *Sociologia* 2/2016, 138–155.
- Ebot, Mathias E. 2016. "Is Education Still Enough? Skilled Sub-Saharan African Face the Nordic Labour Market." Teoksessa *Dislocations of Civic Cultural Borderlines: Methodological Nationalism, Transnational Realities, and Cosmopolitan Dreams*, toim. Pirkkoliisa Ahponen, Päivi Harinen & Ville-Samuli Haverinen. Aachen/Maastricht: Springer, 180–200.
- Economides, Spyros, James Ker-Lindsay & Dimitris Papadimitriou. 2010. "Kosovo: Four Features." *Survival: Global Politics and Strategy* 52:5, 99–116.
- Eerola, Petteri & Johanna Mykkänen. 2014. "Isyyskokemusten jäljillä." Teoksessa *Isän kokemus*, toim. Petteri Eerola & Johanna Mykkänen. Helsinki: Gaudeamus, 7–18.
- Elävä arkisto. Kosovo – Kosova. 2013. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/04/04/kosovo-kosova>. Viitattu 15.11.2016.
- Eräranta, Kirsi. 2006. "Isyys, perhe ja yhteiskunnallinen hallinta: Hoivaa vai tasa-arvoa?". *Sociologia* 4/2006, 293–305.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta. 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

- Espiritu, Yen Le. 2001. ““We Don’t Sleep Around Like White Girls Do”: Family, Culture and Gender in Filipina American Lives.” *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 26:2, 415–440.
- Espiritu, Yen Le. 2009. “Emotions, Sex, Money: The Lives of Filipino Children of Immigrants.” Teoksessa *Across Generations. Immigrant Families in America*, toim. Nancy Foner. New York: New York University Press, 47–71.
- Fibbi, Rosita & Jasmine Truong. 2015. “Parental involvement and educational success in Kosovar families in Switzerland.” *University of Neuchatel: Comparative Migration Studies* 3:13, 1–17.
- Fibbi, Rosita, Bulent Kaya, & Etienne Piguet. 2003. *Le passeport ou le diplôme ? Etude des discriminations à l’embauche des jeunes issus de la migration. [Passport or qualification ? Study on hiring discrimination concerning children of immigrant descent]*. Neuchâtel: SFM.
- Fingerroos, Outi, Anna-Maria Tapaninen ja Marja Tiilikainen. 2016. *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi*. Tampere: Vastapaino.
- FINLEX. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493> Viitattu 14.12.2016.
- FINLEX. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta. Hallituksen esitys 43/2106. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160043> Viitattu 18.4.2017
- Forsander, Annika. 2002. *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Helsinki: Väestöliitto. Väitöskirja.
- Freedman, Lawrence. 2000. “Victims and Victors: Reflections on the Kosovo War.” *Review of International Studies* 26:3, 335–358.
- Gans, Herbert J. 2009. “First Generation Decline: downward mobility among refugees and immigrants.” *Ethnic and Racial Studies* 32:9, 1658–1670.
- GENESO: Generational negotiations, social control and gendered sexuality. Nuorisotutkimusseuran hanke. 2012–2016. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankkeet/geneso>
- Griffiths, Ann L. 1999. “Introduction.” Teoksessa *Ethnicity and Conflict in the Former Yugoslavia*, toim. Ann L. Griffiths. Dallhousie University: Centre for Foreign Policy Studies.
- Haikkola, Lotta. 2012. *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Hall, Stuart. 2003. “Kulttuuri, paikka, identiteetti.” Teoksessa *Erilaisuus*, toim. Mikko Lehtonen & Olli Löytty. Tampere: Vastapaino, 82–128.

Hasani, Enver Beqir. 2001. Self-determination, Territorial Integrity and International Stability: The Case of Yugoslavia. Bilkent University: The Institute of Economics and Social Sciences. Pro gradu -tutkielma.

Hautaniemi, Petri. 2004. *Voi pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 87. Väitöskirja.

Heigl, Franziska, Astrid Kinebanian & Staffan Josephsson. 2010. "I think of my family, therefore I am: Perceptions of daily occupations of some Albanians in Switzerland." *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 18:1, 36–48.

Heinämaa, Sara. 1996. *Ele, tyylä ja sukupuoli. Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuoliyksymykselle*. Helsinki: Gaudeamus.

Helsingin Sanomat. "Perheenyhdistäminen vaatii vastedes vakaita tuloja – vaatimus koskee myös suomalaisia." <http://www.hs.fi/politiikka/art-2000002885628.html>. Julkaistu 11.2.2016, viitattu 18.4.2017.

Hirschi, Travis. 1969. *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme. 2001. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, Tiina. 2005. *Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena*. Jyväskylän yliopisto: Väitöskirja.

Honkasalo, Veronika. 2011. *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 113. Väitöskirja.

Huttunen, Laura. 2006. "Bosnialainen diaspora ja transnationaali eletty tila." Teoksessa *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*, toim. Tuomas Martikainen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 55–79.

Huttunen, Laura. 2005. "Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä." Teoksessa *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta?*, toim. Anna Rastas, Laura Huttunen ja Olli Löytty. Tampere: Vastapaino, 117–160.

Huttunen, Laura. 2004. "Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: Marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat." Teoksessa *Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*, toim. Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.

Huttunen, Jouko. 1999. "Muuttunut ja muuttuva isyys." Teoksessa *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, toim. Arto Jokinen. Tampere: Tampere University Press, 169–193.

- Ikonen, Kristiina. 2007. "Oman äidinkielen kehityksestä Suomessa." Teoksessa *Oma kieli kullaa kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*, toim. Sirku Latomaa. Helsinki: Opetushallitus, 41–56.
- Ikäläinen, Sinikka, Taina Martiskainen & Maritta Törrönen. 2003. *Mangopuun juurelta kuusen katveeseen – asiakkaana maahanmuuttajaperhe*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Iseni, Bashkim. 2013. "Albanian-speaking transnational populations in Switzerland: continuities and shifts." *Southeast European and Black Sea Studies* 13:2, 227–243.
- Jaakkola, Magdalena. 1994. "Puolalaiset Suomessa." Teoksessa *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*, toim. Karmela Liebkind. Helsinki: Gaudeamus, 128–161.
- Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen. 2014. *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jasinskaja-Lahti, Inga. 2007. "Venäläiset maahanmuuttajat Suomessa." Teoksessa *Venäläiset perheet ja seksuaalisuus murroksessa*, toim. Elina Korhonen. Väestöliitto, 46–60.
- Jokinen, Kimmo. 2014. "Perhekäytäntöjen sosiologia." Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen. Helsinki: Gaudeamus. 167–191.
- Jokinen, Eeva. 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arto. 2000. *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.
- Judah, Tim. 2001. "Greater Albania?" *Survival* 43:2, 7–18.
- Juntunen, Marko. 2009. "Diasporic Silences and Multicultural Encounters in Varissuo, Finland." *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* 4:1, 28–33.
- Juntunen, Marko. 2000. "Marokkolaisten nuorten miesten käsityksiä siirtolaisuudesta ja mieheydestä." Teoksessa *Muslimit Suomessa*, toim. Tuul Sakaranaho & Heikko Pesonen. Helsinki: Yliopistopaino, 214–238.
- Jämsä, Juha. 2004. "Isä, joka on homo. Homouden, mieheyden ja vanhemmuuden puhetapoja." Teoksessa *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, toim. Ilana Aalto & Jani Kolehmainen. Tampere: Vastapaino, 223–242.
- Järvinen, Riitta. 2004. *Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja.
- Järvenpää, Tuulia. 2014. *Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta Suomessa-Ilmiö väkivaltatyön ammattilaisten näkökulmasta*. Helsingin yliopisto: Pro gradu -tutkielma.

Katisko, Marja. 2011. *Kansalaisuus työyhteisön arjessa. Maahanmuuttajien kertomuksia työelämästä*. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:9. Väitöskirja.

Kaukoma, Nina. 2016. ““Mä tiedän, et se ilmiö on siinä mut mä en nää enkä mä kuule” - Etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten välinen rasismi koulussa tapahtuvana ilmiönä.” Teoksessa *Etnisten vähemmistöryhmien välinen rasismi Suomessa*, toim. Katri Kyllönen. Helsinki: Books on Demand, 36–75.

Keskinen, Suvi, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho. 2012. *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press.

Keskinen, Suvi & Jaana Vuori. 2012. “Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa.” Teoksessa *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*, toim. Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho. Tampere: Tampere University Press, 7–35.

Ker-Lindsay, James. 2009. *Kosovo - The Path to Contested Statehood in the Balkans*. New York: I.B.Tauris & Co.

KIPRED - Kosovar Institute for Policy Research and Development. 2016. “What happened to Kosovo Albanians: The impact of religion on the ethnic identity in the state building-period.”
http://www.kipred.org/repository/docs/What_happened_to_Kosovo_Albanians_740443.pdf Viitattu 23.1.2017.

Klein, Alan. 2008. “From Mao to Memphis: Chinese Immigrant Fathers’ Involvement with Their Children’s Education.” *School Community Journal* 18:2, 91–117.

Klinth, Roger & Thomas Johansson. 2010. *Nya svenska fäder*. Umeå: Boréa.

Kokkonen, Sari. 2004. “Työtön isä mallitarinoiden vankilassa?” Teoksessa *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, toim. Ilana Aalto & Kolehmainen. Tampere: Vastapaino, 271–292.

Kortteinen, Matti & Hannu Tuomikoski. 1998. *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Tammi.

Kortteinen, Matti. 1992. *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Hämeenlinna: Hanki ja Jää.

Kosovo Agency of Statistics. 2015. Divorce Statistics in Kosovo.
<http://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics/add-news/divorce-statistics-in-kosovo-2015> Viitattu 14.4.2017.

Kosovo Agency of Statistics. 2016. Results of "Labour Force Survey (LFS) in Kosovo".
<http://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics/add-news/results-of-labour-force-survey-lfs-in-kosovo-q3-2016> Viitattu 14.4.2017.

Kosovo Thanks You. <http://kosovothanksyou.com/> Viitattu 13.3.2017.

- Kostovicova, Denisa. 2013. "When Enlargement Meets Common Foreign and Security Policy: Serbia's Europeanisation, Visa Liberalisation and the Kosovo Policy." *Europe-Asia Studies* 66:1, 67–87.
- Kuronen, Marjo & Hokkanen, Tiina. 2008. "Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus." Teoksessa *Perhesuhteet puntarissa*, toim. Eija Sevón & Marianne Notko. Helsinki: Helsinki University Press, 27–67.
- Kyhä, Henna. 2006. "Miksi lääkäri ei kelpaa lääkäriksi? Korkeakoulutetut maahanmuuttajat Suomen työmarkkinoilla." *Aikuiskasvatus* 26:2, 122–129.
- Kyllönen, Katri. 2016. *Etnisten vähemmistöryhmien välinen rasismi Suomessa*. Helsinki: Books on Demand.
- Laamonen, Ljudmila. 2011. Vanhemmuuden piirteet venäläistaustaisten maahanmuuttajien perheissä. Helsingin yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Lamb, Michael E. 2008. "The Many Faces of Fatherhood: Some Thoughts about Fatherhood and Immigration." Teoksessa *On New Shores: Understanding Immigrant Fathers in North America*, toim. Susan S. Chuang & Robert P. Moreno. The United States: Lexington Books, 7–24.
- Lehtonen, Mikko. 2009. "Olen suomalainen (lo sono finlandese)." Teoksessa *En ole rassisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*, toim. Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori. Tampere: Vastapaino, 109–115.
- Liebkind, Karmela, Simo Mannila, Inga Jasinskaja-Lahti, Magdalena Jaakkola, Eve Kyntäjä & Anni Reuter. 2004. *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Liversage, Anika. 2015. "Minority ethnic men and fatherhood in a Danish context." Teoksessa *Fatherhood in the Nordic Welfare states: Comparing care policies and practice*, toim. Guony B. Eydal & Tine Rostgaard. Bristol: Polity Press, 209–230.
- Lykke, N. 2005. "Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter." (Intersectionality revisited problems and potentials, original English version). *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 26, 7–17.
- Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Kaikki hakijat kansalaisuuksittain. 2015 & 2016.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot
 Viitattu 18.4.2017.
- Mai, Nicola & Stephanie Schwander-Sievers. 2010. "Albanian migration and new transnationalisms." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 29:6, 939–948.
- Malcolm, Noel. 1998. *Kosovo. A Short History*. Lontoo: Macmillan Publishers.
- Mammon, Reet. 2010. *Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Mannheim, Karl. 1952. "The Problem of Generations." Teoksessa *Essays on the Sociology of Knowledge*, toim. Karl Mannheim. Lontoo: Routledge and Kegan Paul, 276–320.

Marjeta, Maarit. 2000. *Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa: somalialaisnaiset, perhe ja muutos*. Joensuu: Joensuu University Press.

Martikainen, Tuomas & Lotta Haikkola. 2010. "Johdanto: Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa." Teoksessa *Maahanmuutto ja sukupolvet*, toim. Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–43.

Martikainen, Tuomas. 2008. "Muslimit suomalaisessa yhteiskunnassa." Teoksessa *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*, toim. Tuomas Martikainen, Tuula Sakaranaho & Marko Juntunen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 62–80.

Martikainen, Tuomas & Marja Tiilikainen. 2007. "Maahanmuuttajanaiset - Käsitteet, tutkimus ja haasteet." Teoksessa *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*, toim. Tuomas Martikainen, & Marja Tiilikainen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Marttila, Marja-Riitta. 2009. "Muistoissa olen kotona." Suomalaisten evakkolasten matka lapsuudenkodista kohti tuntematonta. Helsingin yliopisto: Pro gradu -tutkielma.

Mela, Kia. 2013. Vieraat äidit kotipolulla. Tapaustutkimus maahanmuuttajaäitien kotoutumisen kokemuksista ja toiseudesta parlamentaarisessa puheessa. Helsingin yliopisto: Pro gradu -tutkielma.

Mikkola, Pirjo. 2001. *Kahden kulttuurin taitajaksi. Maahanmuuttajaoppilaan monikulttuurinen identiteetti, tavoitteet ja toiminta*. Turku: Turun yliopisto.

Morgan, David. 2011. *Rethinking Family Practices*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Moring, Anna. 2013. *Oudot perheet. Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa*. Helsingin yliopisto: Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Väitöskirja.

Mubarak, Y.M., Nilsson, E. and Saxén, N. 2015. *Suomen somalit*. Helsinki: Into Kustannus.

Mykkänen, Johanna & Ilana Aalto. 2010. "Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa." Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 34, 7–97.

Nation, R. Craig 2003. *War in the Balkans, 1991–2002*. U.S. Army War College: Strategic Studies Institute.

Nieswand, B., 2011. *Theorising transnational migration: The status paradox of migration*. New York: Routledge.

- OPH. 2011. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa. Tilannekatsaus. Raportit ja selvitykset 3. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/131381_Maahanmuuttajien_koulutus_Suomessa_tilannekatsaus.pdf Viitattu 14.12.2016.
- Orellana, Marjorie Faulstich, Lisa Dorner & Lucila Pulido. 2003. "Accessing assets: Immigrant youth's work as family translators or 'para-phrasers'." *Social problems* 50:4, 505–524.
- Overvold, Mark Carl. 1980. "Self-interest and the Concept of Self-sacrifice." *Canadian Journal of Philosophy* 10:1, 105–118.
- Pauha, Teemu & Inga Jasinskaja-Lahti. 2017. "Vähemmistöjen väliset suhteet: Tutkimustuloksia ja toimintaehdotuksia." *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja* 1/2017.
- Pellander, Saara. 2016. *Gatekeepers of the Family. Regulating Family Migration to Finland*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Peltola, Marja, Suvi Keskinen, Veronika Honkasalo & Päivi Honkatukia. 2017. "Intergenerational negotiations on (hetero)sexuality and romantic relationships – views of young people and parents in multi-ethnic contexts." *Journal of Youth Studies* 20:5, 533–548.
- Peltola, Marja. 2014. *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 147.
- Pietilä, Ilkka. 2010. "Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi." Teoksessa *Haastattelun analyysi*, toim. Johanna Ruusuvaori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. Tampere: Vastapaino, 412–422.
- Pinos, Jaume Castan. 2015. "Mitrovica. A City (re)shaped by Division." Teoksessa *Politics of Identity in Post-Conflict States: The Bosnian and Irish Experience*, toim. Ciardha Eamonn & Vojvoda Gabriela. New York: Routledge, 128–142.
- Pirkkalainen, Päivi, Hanna Wass ja Marjukka Weide. 2016. "Suomen somalit osallistuvina kansalaisina." *Yhteiskuntapolitiikka* 81:1, 69–77.
- Pohjola, Anneli. 2007. "Eettisyyden haaste tutkimuksessa". Teoksessa *Polkuja sovelta-vaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*, toim. Leena Viinamäki & Erkki Saari. Helsinki: Tammi, 11–31.
- Portes, Alejandro & Rubén Rumbaut. 2001. *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. California: University of California Press.
- Puhakka-Tanke, Jaana Silja Marika. 2014. "Tosimies ei pakene velvollisuuksiaan" - kamerunilaisten miesten maskuliinisuuksien neuvotteluja suomalaisella siivousalalla. Helsingin yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Purhonen, Semi, Tommi Hoikkala & J.P. Roos. 2008. *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus.

- Purhonen, Semi. 2007. *Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsingin yliopisto: Sosiologian laitoksen tutkimuksia. Väitöskirja.
- Rastas, Anna. 2009. "Rasismien kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa." Teoksessa *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*, toim. Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori. Tampere: Vastapaino, 47–64.
- Rastas, Anna. 2005. "Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia." Teoksessa *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta?*, toim. Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty. Tampere, Vastapaino, 69–116.
- Ronkainen, Jussi. 2006. "Monikansalaisuus ja monimuotoistuva suomalaisuus." Teoksessa *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*, toim. Tuomas Martikainen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 237–256.
- Roos, J.P. 1987. *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rumbaut, Rubén G. 2004. "Ages, Life Stages and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generations in the United States." *International Migration Review* 38:3, 1160–1205.
- Ruoppila, Isto 2014. "Elämäntieteen teoria perhetutkimuksessa." Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 99–122.
- Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Johanna Tiittula. 2005. *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Räty, Minttu. 2002. *Maahanmuuttaja asiakkaana*. Helsinki: Tammi.
- Saarinen, Aino. 2007. "Venäläiset maahanmuuttajat "naisystävällisessä" Pohjolassa. Kansalaisuus ja stigmatisoitunut identiteetti." Teoksessa *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Helsinki: Väestöliitto, 125–146.
- Salmensivu, Jaana. 2001. *Jugoslavian hajoaminen alueellisena, etnonationalistisena konfliktina*. Tampereen yliopisto: Poliittikan tutkimuksen laitos.
- Sekulic, Dusko. 1997. "The Creation and Dissolution of the Multinational State: The Case of Yugoslavia." *Nations and Nationalism* 3:2, 165–179.
- Sevón, Eija & Marianne Notko. 2008. *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sintonen, Teppo. 1999. *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Smith, Anthony D. 2001. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press.

Sulkunen, Pekka. 1980. *Alkoholin kulutus ja elinolojen muutos toisen maailmansodan jälkeen*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Suomen YK-liitto. 2013. <http://www.globalis.fi/Konfliktit/Eurooppa/Kosovo>. Viitattu 25.12.2016.

Suurpää, Leena. 2002. "Hyvää tahtoa vai hyvää vaihtoa? Maahanmuuttajien kotouttamisohjelmat solidaarisuuden valossa." Teoksessa *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*, toim. Leena Suurpää. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 201–228.

Säävälä, Minna. 2009. *Naisia kotoutumassa Eurooppaan. Vertailevan FEMAGE-hankkeen loppuraportti*. Väestöliitto, väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E35.

Säävälä, Minna. 2007. "Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä. Naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa." Teoksessa *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*, toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007, 68–87.

Tepora, Tuomas. 2011. *Sinun puolestas elää ja kuolla: Suomen liput, nationalismi ja veriuhri 1917–1945*. Helsinki: WSOY.

Tiilikainen, Marja & Tuomas Martikainen. 2007. "Yhteenveto ja keskustelu." Teoksessa *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*, toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen 2007. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007, 400–408.

Tiilikainen, Marja. 2003. *Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Tiilikainen, Marja. 1999. *Äidin huolet, arjen kivut. Kärsimys, oireet ja strategiat Suomessa asuvien somalinaisten arjessa*. Helsingin yliopisto: Uskontotieteen laitos. Lisen-siaatintyö.

Tilastokeskus. 2015. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2015. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/Stat-Fin_vrm_vaerak/030_vaerak_tau_102.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cf4e4449-95a0-4efa-96d5-28b97d640e4a Viitattu 2.1.2017.

Toikkanen, Hanna. 2005. *Bosnia kymmenen vuotta Daytonin jälkeen. John Rawlsin poliittinen liberalismi ja vakaan yhteiskunnan ihanne*. Tampereen yliopisto: Poliitiikan tutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Torkkeli, Markus. 2001. *Koulutulokkaiden isät lastensa koulunkäynnin tukea*. Helsingin yliopisto: Väitöskirja.

- Umut, Erel. 2011. "Reframing migrant mothers as citizens." *Citizenship Studies*, 15:6-7, 695–709.
- Urponen, Maija. 2008. "Monikulttuurinen parisuhde ja suomalaisen julkisuuden sukupuolittuneet luokkakuvat." Teoksessa *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*, toim. Tarja Tolonen. Tampere: Vastapaino, 122–145.
- Veijola, Soile & Eeva Jokinen. 2001. *Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli*. Juva: WSOY.
- Vertovec, Steven. 2009. *Transnationalism*. London & New York: Routledge.
- Vickers, Miranda. 1999. *The Albanians: A Modern History*. New York: I.B. Tauris & Co.
- Vullnetari, Julie. 2007. "Albanian Migration and Development: State of the Art Review." Amsterdam: IMISCOE Working Paper 18.
- Vuori, Jaana. 2004. "Isyyden mallit ja isien valinnat." Teoksessa *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*, toim. Aalto, Ilana & Jani Kolehmainen. Tampere: Vastapaino, 29–63.
- Waters, M.C., Tran, V.C., Kasinitz, P. and Mollenkopf, J.H. 2010. "Segmented assimilation revisited: types of acculturation and socioeconomic mobility in young adulthood." *Ethnic and Racial Studies* 33:7, 1168–1193.
- Weine, Stevan, Shqipe Ukshini, James Griffith, Ferid Agani, Ellen Pulleyblank-Coffey, Jusuf Ulaj, Corky Becker, Lumnije Ajeti, Melissa Elliott, Valdete Alidemaj-Sereqi, Judith Landau, Muharrem Asllani, Mabs Mango, Ivan Pavkovic, Ajeta Bunjaku, John Rolland, Gentian Çala, John Sargent, Jack Saul, Shaip Makolli, Carlos Sluzki, Shukrije Stavovci & Kaethe Weingarten. 2005. "A Family Approach to Severe Mental Illness in Post—War Kosovo." *Psychiatry* 68:1, 17–27.
- West, Candace & Don H. Zimmerman. 1987. "Doing Gender." *Gender and Society* 1:2, 125–151.
- Widmer, Eric D. & Riitta Jallinoja. 2008. *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*. Bern: Peter Lang AG.
- Wilson, Jeremy M. 2006. "Law and Order in an Emerging Democracy: Lessons from the Reconstruction of Kosovo's Police and Justice Systems." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 605:1, 152–177.
- Yesilova, Katja. 2009. *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Yesilova Katja. 2005. "Isät kotona ja kunnian kentillä." *Naistutkimus* 3/2005, 83–86

LIITE 1. Haastattelukutsu

Kutsu haastatteluun

Toukokuu 2015

Opiskelen sosiologiaa Helsingin yliopistossa ja teen Pro gradu – tutkielmani aiheesta ”*Maahanmuuton vaikutus albaniankielisten isien kokemaan isyyteen*”. Tarkoitukseni on tutkia niitä mahdollisia muutoksia, joita isyydessä tapahtuu perheen pakolaisuuden ja kotoutumisprosessin myötä uudessa kotimaassa. Maahanmuuttajaisia koskevaa tutkimusta on tehty Suomessa vähän, mutta heihin kohdistuvia ennakkoluuloja on paljon. Mielestäni on tärkeää tuottaa aiheesta enemmän tieteellistä tutkimustietoa.

Etsin haastateltaviksi albaniankielisiä isiä, joiden isyys on alkanut jo entisessä kotimaassa Kosovossa. Haluan haastatella isiä vanhemmuuden, perhesuhteiden, kotoutumisen, seksuaalisuuden, sukupuolen ja identiteetin teemoista.

Haastattelukielenä on mahdollista käyttää albaniaa, suomea tai englantia, haastateltavan toiveen mukaan. Kaikki haastattelut tehdään ehdottoman luottamuksellisesti osallistujien arvoja ja yksityisyyttä kunnioittaen. Haastatteluaineisto käsitellään niin, ettei haastateltavia ole mahdollista tunnistaa siitä, eikä haastattelunauhoja säilytetä tutkimuksen jälkeen. Haastattelut kestävät noin tunnin.

Tutkielmani lisäksi, haastattelut luovutetaan ilman tunnistetietoja Nuorisotutkimusverkoston koordinoimaan GENESO-tutkimushankkeeseen, jossa työskentelen tutkimusavustajana. GENESO-hankkeen tutkimuskiinnostus kohdistuu siihen, miten sukupuoli ja etniset hierarkiat vaikuttavat niin nuorten kuin vanhempienkin toimintaan ja tulkintoihin sukupolvien välisissä neuvotteluissa.

Mikäli kiinnostuit tulemaan haastateltavaksi, ota yhteyttä:

Merdiana Beqiri
merdiana.beqiri@helsinki.fi

Lisätietoja GENESO-hankkeesta: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/geneso>

Marja Peltola, tutkija
marja.peltola@nuorisotutkimus.fi

LIITE 2. Albaniankielinen suostumuskirje

LETËR MIRËKUPTIMI

Kjo letër mirëkuptimi përmbanë marrëveshjen për pjesëmarrjen dhe anonimitetin e të intervistuarit.

Intervista do të bëhet mbi temat rreth familjës, identitetit, kulturës, racizmit, gjinisë, seksualitetit dhe intergimit në Finlandë. Tema e saktë e studimit është “Ndikimi i emigrimit në të qenit baba. Përvojat e baballarëve shqipfolës, të shpërngulur nga Kosova në Finlandë, mbi rolin e prindit” Intervista është pjesë e studimit për temë të diplomës së nivelit Master, e punuar nga Merdiana Beqiri në Universitetin e Helsinkut. Intervista do të dorëzohet poashtu në projektin GENESO të organizatës “Nuorisotutkimusseura”, ku do të shërbej si e dhënë e rëndësishme për studimet lidhur me etnicitetin në Finlandë.

Unë, _____, e kam kuptuar temën dhe pranoj që të intervistohem në kushte anonimiteti. Pranoj që kjo intervistë të përdoret për studimin e lartpërmendur dhe projektin GENESO. I mbajë të gjitha drejtat mbi këtë intervistë. Nëse dëshiroj, kam të drejtën ta ndërprejë intervisten ose ta tërhej intervistën e dhënë më parë. Në këtë rast pjesëmarrja ime nuk do të konsiderohet në analizat e studimit.

Nëqoftëse dëshironi ta lexoni këtë studim pas perfundimit të tijë, ju lutem shkruani mëposhtë email-adresen e juaj:

Data dhe vendi

Nënshkrimi
